

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Факультет обліку і аудиту
Кафедра обліку в державному секторі економіки та сфері послуг

КОЦЮБ Наталія Романівна

**Облік та контроль дебіторської та кредиторської
заборгованості в державному секторі /
Accounting and control of receivables and accounts
payable in the public sector**

спеціальність: 071 – Облік і оподаткування
магістерська програма – Інформаційні технології обліку, оподаткування та
контролю в державному секторі економіки

Магістерська робота

Виконала студентка групи
ОДСм-21
Н.Р. Коцюб

Науковий керівник:
к.е.н., доцент Н.Г. Мельник

Магістерську роботу допущено
до захисту

«__» _____ 20__р.

Завідувач кафедри
_____ **М.Р. Лучко**

ТЕРНОПІЛЬ – 2018

АНОТАЦІЯ

КОЦЮБ Н.Р. Облік та контроль дебіторської та кредиторської заборгованості в державному секторі – Рукопис.

Дослідження на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» за спеціальністю 071 – облік і оподаткування. – Тернопільський національний економічний університет, Тернопіль, 2018.

В магістерській роботі досліджено економічну сутність, класифікацію, критерії визнання економічний зміст дебіторської та кредиторської заборгованості в державному секторі; визначено проблематику діючої методики обліку дебіторської та кредиторської заборгованості; досліджено порядок визнання та характеристику дебіторської та кредиторської заборгованості; описано специфіку обліку та контролю дебіторської та кредиторської заборгованості в державному секторі; визначено особливості аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості в державному секторі.

ANNOTATION

KOCYUB H.R. Accounting and control of receivables and accounts payable in the public sector – Manuscript.

Research on education and qualification level «master» after speciality 071 – accounting and taxation. – Ternopil National Economic University, Ternopil, 2018.

In the master's thesis the economic essence, classification, criteria of recognition of the economic content of receivables and accounts payable in the public sector are investigated; the problems of the current methodology of accounts receivable and accounts payable are determined; the procedure for recognizing and characterizing receivables and accounts payable is investigated; describes the specifics of accounting and control of receivables and accounts payable in the public sector; the features of analysis of accounts receivable and accounts payable in the public sector are determined.

РЕЗЮМЕ

Магістерська робота містить 109 сторінок, 26 таблиць, 15 рисунків, список використаних джерел із 82 найменування, 4 додатки.

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних та розробка практичних аспектів удосконалення діючої системи обліку, контролю та аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості в державному секторі.

Об'єктом дослідження у магістерській роботі є дебіторська та кредиторська заборгованість в державному секторі.

Предметом дослідження є діюча практика бухгалтерського обліку, контролю та аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості. Дослідження проводилося на основі діяльності Відкритого акціонерного товариства «Тернопільобленерго».

Одержані висновки та їх новизна: Отримані результати і розроблені рекомендації та їх використання сприяють удосконаленню методики бухгалтерського обліку, аналізу та контролю розрахункових операцій підприємств державного сектору, що має важливе значення для оптимізації управління грошовими потоками та фінансової стійкості досліджуваного підприємства.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, кредиторська заборгованість, облік, підприємство державного сектору.

RESUME

Thesis contains 109 pages, 26 tables, 15 figures, list of sources with 82 titles, 4 applications.

The purpose of the study is to substantiate theoretical and practical aspects of improving the current system of accounting, control and analysis of receivables and payables in the public sector.

The object of research in master's work is receivables and accounts payable in the public sector.

The subject of the study is the current practice of accounting, control and analysis of accounts receivable and payable. The research was conducted on the basis of the activities of the Open Joint Stock Company «Ternopiloblenergo».

The resulting conclusions and innovation: The received results, the developed recommendations and their use promote the methodology of accounting, analysis and control of settlement operations of enterprises of the public sector, which is important for optimization of cash flow management and financial stability of the investigated enterprise.

Keywords: accounts receivable, accounts payable, accounting, public sector enterprise.

ЗМІСТ	стор.
ВСТУП.....	3
Розділ I. Теоретичні аспекти обліку дебіторської та кредиторської заборгованості в державному секторі.....	6
1.1. Дебіторська та кредиторська заборгованість: економічна сутність та причини виникнення.....	6
1.2 Загальна характеристика дебіторської та кредиторської заборгованості в електроенергетиці	15
1.3 Особливості виникнення та обліку дебіторської та кредиторської заборгованості досліджуваного суб'єкта державного сектору.....	23
Висновки до розділу I.....	35
Розділ II. Облік дебіторської та кредиторської заборгованості.....	36
2.1 Облік дебіторської заборгованості	36
2.2 Облік поточної кредиторської заборгованості.....	48
2.3 Облік довгострокової кредиторської заборгованості.....	55
Висновки до розділу II.....	62
Розділ III. Аналіз та контроль дебіторської та кредиторської заборгованості	63
3.1 Аналізу стану дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємстві.....	63
3.2 Аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості як складової фінансових ризиків.....	75
3.3 Контроль діяльності досліджуваного підприємства.....	84
Висновки до розділу III.....	94
Висновки та пропозиції.....	95
Список використаних джерел.....	98
Додатки.....	

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі розвитку економіки України однією із найскладніших проблем, з якою зустрічаються вітчизняні підприємства, є наявність надмірних обсягів дебіторської та кредиторської заборгованості в державному секторі економіки України. На сьогодні більшість підприємств перебувають на межі фінансової кризи. Основна причина виникнення кризових явищ полягає у низькому рівні менеджменту та нездатності підприємств ефективно та своєчасно управляти оборотними активами.

Підприємства практично не мають можливості нормально функціонувати у зв'язку з наявністю дебіторської та кредиторської заборгованостей, адже це зменшує кошти в обороті та створює великі обсяги зобов'язань.

Для ефективного управління дебіторською та кредиторською заборгованістю на підприємстві необхідно вивчити її економічну сутність, класифікацію, особливості визнання та відображення у системі обліку та звітності для досягнення конкретного результату на підприємстві.

Реалізація управлінських функцій підприємств державного сектору щодо дебіторської та кредиторської заборгованості зумовлює необхідність вирішення таких завдань, як дослідження теоретичних аспектів та практичних проблем обліку, контролю та аналізу з врахуванням умов господарювання та специфіки досліджуваної галузі електроенергетики.

У більшості країн електроенергетику розглядають як найважливіший сектор економіки: навряд чи можна знайти економічного агента, який не користувався б її послугами. Відповідно, фінансовий стан цього сектору, по суті, віддзеркалює стан здоров'я економіки загалом (не враховуючи впливу регулювання сектору, у разі недосконалості якого становище може ще більше погіршитися). Крім того, стабільність електроенергетики, як постачальника енергії домогосподарствам та підприємствам, є передумовою нормального функціонування інших секторів економіки. Протягом останніх років

систематичне зростання дебіторської та кредиторської заборгованості за електроенергію в Україні переросла в систематичну практику.

Проблематика дебіторської та кредиторської заборгованості з точки зору обліку, контролю та аналізу достатньою мірою висвітлена в науковій літературі. Дослідженню дебіторської та кредиторської заборгованості присвячено багато робіт науковців-економістів: М. Білик, О. Бандурка, І. Бланк, Ф. Бутинець, Є. Гнатенко, М. Кужельний, В. Лінник, О. Ніколаєнко, В. Палій, В. Сопко, К. Сурніна, А. Черній та інших. Однак, незважаючи на значну кількість публікацій, питання формування єдиного підходу до дослідження сутності, причин виникнення, форм прояву і особливостей обліку, аналізу та контролю дебіторської та кредиторської заборгованості підприємств державного сектору залишаються відкритими.

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є обґрунтування теоретичних та розробка практичних аспектів удосконалення діючої системи обліку, контролю та аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості в державному секторі. Для досягнення поставленої мети в магістерській роботі вирішено такі завдання:

- дослідити економічну сутність, класифікацію, критерії визнання економічний зміст дебіторської та кредиторської заборгованості в державному секторі;
- визначити проблематику діючої методики обліку дебіторської та кредиторської заборгованості;
- дослідити порядок визнання та характеристику дебіторської та кредиторської заборгованості;
- описати специфіку обліку та контролю дебіторської та кредиторської заборгованості підприємств державного сектору;
- визначити особливості аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості підприємств державного сектору.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження у магістерській роботі є дебіторська та кредиторська заборгованість підприємств державного

сектору. Предметом є діюча практика бухгалтерського обліку, контролю та аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості. Дослідження проводилося на основі діяльності Відкритого акціонерного товариства «Тернопільобленерго».

Методи і методика дослідження. Теоретичною основою проведених досліджень є загальнонаукові принципи проведення досліджень. Нормативні і законодавчі документи, що стосуються дебіторської та кредиторської заборгованості підприємств державного сектору, забезпечили правове поле дослідження. При виконанні роботи використані матеріали, що містяться в працях вчених у галузі теорії і практики обліку, контролю та аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості підприємств державного сектору, нормативні документи, статистичні дані. У процесі дослідження використовувались методи індукції та дедукції, ретроспективного аналізу, групування, порівняння, аналізу і синтезу.

Наукова новизна та практичне значення одержаних результатів. Отримані результати і розроблені рекомендації та їх використання сприяють удосконаленню методики бухгалтерського обліку, аналізу та контролю розрахункових операцій підприємств державного сектору, що має важливе значення для оптимізації управління грошовими потоками та фінансової стійкості досліджуваного підприємства.

Структура і обсяг роботи. Магістерська робота складається із вступу, трьох розділів і висновків, викладена на 107 сторінках друкованого тексту, містить 15 рисунків, 26 таблиць. Список використаних джерел складається з 82 найменування.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження апробовані у вигляді публікації тез на тему: «Загальна характеристика дебіторської та кредиторської заборгованості в електроенергетиці» в збірнику праць міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Облік, оподаткування і контроль : теорія та методологія».

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ В ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ

1.1 Дебіторська та кредиторська заборгованість: економічна сутність та причини виникнення

У сучасних умовах з метою прийняття результативних управлінських рішень підприємствами та підприємцями велика увага приділяється поняттям кредиторської та дебіторської заборгованостей. Основною проблемою є несвоєчасне та неповне виконання підприємствами та підприємцями власних зобов'язань, тому виникає порушення домовленостей між сторонами щодо строків оплати поставки товарів, робіт та послуг.

Зауважимо, що уникнути як кредиторської так і дебіторської заборгованості неможливо, адже основою діяльності підприємств є господарські операції, внаслідок саме яких виникають такі види заборгованості. Наявність кредиторської та дебіторської заборгованості може негативно впливати на діяльність підприємства. Тому, суб'єктам господарювання необхідно здійснювати контроль та ефективне управління заборгованістю, сприяючи постійному її скороченню. Здійснення всіх необхідних заходів для ефективного управління кредиторською та дебіторською заборгованістю потребує чіткого розуміння сутності даних понять.

Сьогодні питання управління як дебіторською так і кредиторською заборгованістю на рівні держави постало винятково гостро, що пов'язано з проблемами невчасних платежів, повернення позичок в неповному об'ємі, виникнення сумнівних боргів як наслідок економічної кризи в цілому. Зауважимо, що на макроекономічному рівні одними з найважливіших показників, що характеризують фінансовий стан державного сектору в цілому, є стан розрахунків з погашення дебіторської та кредиторської заборгованостей. Дебіторська та кредиторська заборгованості вважаються

одним з негативних явищ в економіці будь-якої країни. Велика сума заборгованостей, які існують між підприємствами на макроекономічному рівні спричинює кризу неплатежів, яка в свою чергу призводить до гальмування розвитку ринку в цілому, а також тих секторів економіки, на яких здійснюють свою діяльність підприємства.

Проаналізуємо стан дебіторської заборгованості в Україні за минулий рік (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Дебіторська заборгованість підприємств України за видами економічної діяльності у 2016 році (млн. грн.)

	на 1 січня 2016р.	на 31 грудня 2016р.	Відхилення, млн. грн.	Відхилення, %
Усього	2409043,7	3945631,4	1536587,7	63,78
Сільське, лісове та рибне господарство	339227,6	1092111,3	752883,7	221,94
Промисловість	786022,6	990702,4	204679,8	26,04
Будівництво	115721,1	115496,3	-224,8	-0,19
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	641285,3	997460,4	356175,1	55,54
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	94422,0	196186,7	101764,7	107,78
Тимчасове розміщення й організація харчування	4952,9	6444,2	1491,3	30,11
Інформація та телекомунікації	30747,4	48271,7	17524,3	56,99
Фінансова та страхова діяльність	107984,6	114167,7	6183,1	5,73
Операції з нерухомим майном	135120,8	175302,3	40181,5	29,74
Професійна, наукова та технічна діяльність	113426,7	147930,1	34503,4	30,42
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	33317,2	52128,7	18811,5	56,46
Освіта	344,5	391,2	46,7	13,56
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1255,1	2054,4	799,3	63,68
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	3354,1	5394,7	2040,6	60,84
Надання інших видів послуг	1861,8	1589,3	-272,5	-14,64

Примітка. Сформовано за даними Державного комітету статистики України

Отже, загальний рівень дебіторської заборгованості протягом минулого року виріс на 1536587,7 млн. грн., або на 63,78%. Найбільше зростання

спостерігалось у сільському, лісовому та рибному господарствах, оптовій та роздрібній торгівлі, ремонті автотранспортних засобів і мотоциклів, охороні здоров'я та наданні соціальної допомоги, а також мистецтві, спорті, розвагах та відпочинку. Внаслідок недоотримання грошових коштів, які б підприємства могли вкладати у свій подальший розвиток, платіжна криза є одним з найбільших негативних явищ у національній економіці в цілому.

Проаналізуємо стан кредиторської заборгованості в Україні за минулий рік (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Кредиторська заборгованість підприємств України за видами економічної діяльності у 2016 році (млн. грн.)

	на 1 січня 2016р.	на 31 грудня 2016р.	Відхилення, млн. грн.	Відхилення, %
Усього	2099165,0	2587426,8	488 261,80	23,26
Сільське, лісове та рибне господарство	129075,4	172120,3	43 044,90	33,35
Промисловість	835702,7	1042354,8	206 652,10	24,73
Будівництво	86881,8	79404,6	- 7 477,20	-8,61
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	633964,9	795128,7	161 163,80	25,42
Транспорт , складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	111916,9	145076,6	33 159,70	29,63
Тимчасове розміщення й організація харчування	4751,1	5800,5	1 049,40	22,09
Інформація та телекомунікації	29718,4	34510,8	4 792,40	16,13
Фінансова та страхова діяльність	37524,2	39996,1	2 471,90	6,59
Операції з нерухомим майном	84027,0	101943,9	17 916,90	21,32
Професійна , наукова та технічна діяльність	107552,2	132917,0	25 364,80	23,58
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	30139,2	29274,9	- 864,30	-2,87
Освіта	315,2	384,6	69,40	22,02
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2332,9	2851,3	518,40	22,22
Мистецтво , спорт, розваги та відпочинок	4124,4	4630,7	506,30	12,28
Надання інших видів послуг	1138,7	1032,0	488 261,80	- 9,37

*Примітка. Сформовано за даними Державного комітету статистики України

За даними таблиці 1.2 можна узагальнити, що протягом року загальна сума кредиторської заборгованості зросла на 488 261,80 млн. грн., або на 23,26%. Зменшилися показники кредиторської заборгованості у таких галузях як будівництво, діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування, надання інших видів послуг. У решті сфер діяльності кредиторська заборгованість збільшилася в межах 12-33% у порівнянні з початком року.

Враховуючи наведені дані, зауважимо, що реалізація управлінських функцій щодо управління кредиторською та дебіторською заборгованістю як на макро- так і на мікроекономічному рівнях зумовлює необхідність вирішення таких завдань, як дослідження економічної сутності заборгованості та причин і факторів її виникнення у сучасних умовах господарювання [3, с. 25].

Поняття «дебіторська заборгованість» та «кредиторська заборгованість» досить часто зустрічаються в економічній літературі, проте значних змін у трактуванні даних поняття протягом тривалого часу не відбулося. Публікації вчених, що досліджували проблеми визначення сутності поняття як кредиторської так і дебіторської заборгованості, свідчать про складність даних категорій.

З економічної точки зору дебіторська заборгованість розглядається як складова частина оборотних активів підприємства. Дебіторська заборгованість є одним з видів активів, який може бути реалізованим, переданим, обміняним на майно, продукцію, результати виконаних робіт або наданих послуг. В залежності від величини дебіторської заборгованості, строків її погашення, а також від ймовірності непогашення, можна зробити висновок про загальний стан оборотних активів підприємства та перспектив його розвитку [11, с. 125].

Дебіторська заборгованість може розглядатися у таких площинах:

- по-перше, як засіб погашення кредиторської заборгованості;

– по-друге, як частина продукції, передана покупцям, але ще не оплачена;

– по-третє, як один із елементів оборотних активів, які фінансуються за рахунок власних або позикових коштів.

У площині горизонтальних відносин з діловими партнерами і контрагентами дебіторська заборгованість утворюється при виконанні договірних зобов'язань, в яких підприємство виступає в якості кредитора, який володіє майновими правами вимоги щодо іншої сторони зобов'язання – боржника.

У площині вертикальних відносин з діловими партнерами і контрагентами дебіторська заборгованість формується тоді, коли в силу певних обставин державні органи повинні провести певні компенсаційні виплати для даного підприємства.

Фінанси підприємств державного сектору є грошовими відносинами, пов'язаними з формуванням і розподілом фінансових ресурсів, які формуються в державному секторі за рахунок джерел, зокрема: власні та прирівняні до них кошти (внесений капітал, пайовий капітал, прибуток від основної діяльності, цільове надходження тощо); виникають на фінансовому ринку в результаті операцій з цінними паперами; надходять в порядку перерозподілу.

Фінанси в державному секторі забезпечують оборот основного та оборотного капіталу і взаємовідносини з державним бюджетом, державними та податковими органами, банками, страховими компаніями та іншими установами. Важливою складовою фінансів в державному секторі є саме кредиторська і дебіторська заборгованості [29, с. 165].

Дебіторська заборгованість – сума боргів юридичних або фізичних осіб в результаті господарських взаємовідносин. Джерелом покриття дебіторської заборгованості є вилучені з обороту власні кошти підприємства.

Виникнення дебіторської заборгованості при системі безготівкових розрахунків є об'єктивним результатом господарської діяльності

підприємства. При цьому рівень дебіторської заборгованості в державному секторі визначається багатьма факторами: види продукції, місткість ринку, ступінь насиченості ринку продукцією, прийнята система розрахунків та ін.

Погляди окремих науковців щодо визначення поняття «Дебіторська заборгованість» узагальнено нами в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Визначення поняття «Дебіторська заборгованість»

Джерело, автор	Визначення
П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість»	сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату
НП(С)БОДС 124 «Доходи»	сума заборгованості суб'єкту державного сектору на певну дату, що виникає внаслідок обмінних та необмінних операцій
Ф.Ф.Бутинець, С.М.Гольцов, Лишиленко О.В., О.М.Петрук, Пушкар М.С., Б.Юрловський	сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату
Л.Е. Алексєєва, О.М.Бандурка, С.Л.Береза, І.А.Бланк, Е.П.Козлова, М.Я.Коробов, С.М.Мочерний, Орлов П.І., Петрова К.Я., А.М.Черній	сума боргів на користь підприємства
З І.Бернар, А.Б.Борисов, Глушков Н.Е.	грошова сума взята на певний строк на певних умовах і підлягає поверненню
М.В.Кужельний, В.Г.Лінник	права на повернення боргу
В.Ф.Палій, В.В.Палій	вкладення в обігові кошти
М.Д.Білик, Є.О.Іванов, К.С.Сурніна	майно, що неоплачене контрагентами або готівка, що вилучена з кругообігу оборотних засобів
О.А.Боровик, Г.Г.Кірейцев, Л.О.Лігоненко, Сопко В., Велен Глен А., Шорт Деніел Г.	вимоги щодо оплати, тобто боргові вимоги
Стоун Д., Хітчинг К., Боді З. і Мертон Р.К.	рахунки до отримання, сума, яку покупці продукції повинні виплатити підприємству

Примітка. Узагальнено самостійно.

Отже, дебіторська заборгованість – важливий компонент оборотного капіталу. Коли одне підприємство продає товари іншому підприємству, зовсім не означає, що вартість проданого товару буде оплачена негайно.

За економічним змістом дебіторська заборгованість є: заборгованістю покупців за відвантажені товари і здані роботи, не оплачені в строк, а також за товари, документи по яких не передані в банк на інкасо в забезпечення позик; перевищення заборгованості робітників і службовців за позиками,

отриманими на індивідуальне житлове будівництво та на придбання товарів в кредит, над банківськими позиками, виданими на дані цілі, та ін.

Дебіторська заборгованість може бути представлена такими складовими: дебіторська заборгованість основної діяльності та дебіторська заборгованість за іншими операціями.

Дебіторська заборгованість основної діяльності відображається в балансі підприємства. Розрахунки з дебіторами виникають тоді, коли угода оформляється шляхом простого запису вартості проданих у кредит товарів і послуг за так званим «відкритим рахунком» без письмового зобов'язання сплати позичальником. Одночасно може використовуватися отриманий вексель як це письмове зобов'язання сплати грошей на певну дату, що складається з номіналу і відсотка.

Сума дебіторської заборгованості, щодо якої минув термін позовної давності, з дозволу керівника підприємства або організації списується на збитки, а особи, які винні в несвоєчасному контролі строків позовної давності, несуть відповідальність.

Дебіторська заборгованість підприємства відноситься до високоліквідних активів, які характеризуються підвищеним ризиком. Великий обсяг простроченої та безнадійної дебіторської заборгованості суттєво збільшує витрати на обслуговування залученого капіталу, підвищує витрати підприємства, зумовлює зменшення виручки, погіршує рентабельність та ліквідність оборотних активів, негативно позначається на фінансовій стійкості, підвищує ризик фінансових втрат компанії.

Кредиторська заборгованість виникає при придбанні «в кредит» або при позичках різного роду. Короткострокові кредити в балансі включаються в поточні зобов'язання, тоді ці кредити повинні бути оплачені протягом року. Якщо купівля в кредит є причиною заборгованості, то використовують поняття «комерційна кредиторська заборгованість».

Довгострокові кредити – ті, які не оплачені протягом року. Це можуть бути комерційні кредити, але частіше це заборгованість власникам облігацій

або торгових зобов'язань. Останні зазвичай мають право отримати відсоток, тоді як комерційні кредитори – ні. Однак вони надають знижку за вчасний платіж, що відповідає нарахуванню відсотків. Кредиторська заборгованість всіх типів представлена в балансі за сумами, які компанія збирається заплатити. У разі довгострокових позик вони можуть відрізнитися від суми, спочатку взятої в позику, або від суми, яка повинна бути виплачена для погашення позики на дату складання балансу.

До складу майна підприємства як майнового комплексу входять усі види майна, призначені для його діяльності, включаючи його борги. Економічна сутність кредиторської заборгованості полягає в тому, що це не тільки частина майна організації, як правило кошти, але і товарно-матеріальні цінності, наприклад у зобов'язаннях по товарному кредиту. Як правова категорія кредиторська заборгованість – особлива частина майна організації, що є предметом обов'язкових правовідносин між організацією і її кредиторами. Організація володіє і користується кредиторською заборгованістю, але вона зобов'язана повернути чи виплатити дану частину майна кредиторам, які мають права вимоги на неї. Дана частка майна суть борги організації, чуже майно, чужі кошти, що перебувають у володінні організації-боржника [21, с. 131].

Таким чином, кредиторська заборгованість має подвійний юридичний характер: як частина майна вона належить підприємству на правах володіння або навіть праві власності щодо отриманих коштів чи матеріальних цінностей, визначених спадковими ознаками; як об'єкт зобов'язальних правовідносин – це борги підприємства перед кредиторами, тобто особами, правомочними на витребування чи стягнення від організації зазначеної частини майна.

З урахуванням зазначених ознак кредиторську заборгованість можна було б визначити як частину майна підприємства, що є предметом виниклих з різних правових підстав боргових зобов'язань дебітора (боржника) перед

уповноваженими особами кредиторями, що підлягає бухгалтерському обліку і відображенню в балансі як борги.

Співвідношення понять майна, власного капіталу та кредиторської заборгованості також має свою специфіку. Майнове і фінансове становище підприємства відбивається в ряді економіко-правових понять, які мають кількісне вартісне вираження.

Найбільш широкі з них за обсягом це поняття майна, що охоплює все, що числиться на балансі підприємства, включаючи кредиторську заборгованість. Такий сенс має поняття майна, якщо його використовують в правових нормах без будь-яких застережень. Наприклад, відповідно до загального правила про те, що юридичні особи відповідають за своїми зобов'язаннями всім належним їм майном, то мова йде про все майно підприємства, включаючи кредиторську заборгованість. Звідси випливає, що відповідальність підприємства реалізується шляхом звернення стягнення на все її майно, яке значиться на балансі, без відділення кредиторської заборгованості.

Джерелом задоволення вимог кредиторів при ліквідації юридичної особи, визнання її неспроможною (банкрутом), а також в тих випадках, коли при реорганізації юридичної особи її кредитори вимагають припинення або дострокового виконання зобов'язання, боржником за яким є це юридична особа, то для відшкодування збитків використовується все майно підприємства.

Залежно від прав інших осіб в складі майна підприємства можна виділити два елементи: власний капітал і кредиторську заборгованість. Власний капітал – це частина майна підприємства, на яку не мають будь-яких прав інші особи. У змістовому сенсі в якості власного капіталу використовують поняття «чистих активів», з яким пов'язується певна величина статутного капіталу господарського товариства, який не може бути меншою за вартість чистих активів, інакше гарантії інтересів кредиторів товариства стануть нереальними. Величину власного капіталу або чистих

активів визначають шляхом зменшення загальної балансової вартості майна підприємства на суму кредиторської заборгованості.

В даному випадку поняття «зобов'язання» використано як синонім поняття «кредиторська заборгованість». Такий же сенс, на наш погляд, має поняття зобов'язання стосовно об'єктів бухгалтерського обліку: майно підприємств, їх зобов'язання, господарські операції.

Вживання терміну «зобов'язання» для позначення об'єктів бухгалтерського обліку навряд чи можна визнати вдалим, оскільки воно не відповідає загальноприйнятій поняттю зобов'язання, здавна склався в цивільному праві і що означає відносні майнові відносини з приводу передачі речей, виконання робіт, надання послуг і здійснення платежів. У Законі «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» маються на увазі не взагалі зобов'язання, а боргові зобов'язання підприємства. Тому більш коректним було б використання поняття кредиторської заборгованості в поєднанні з поняттям власного капіталу (власних коштів), або чистих активів.

1.2 Загальна характеристика дебіторської та кредиторської заборгованості в електроенергетиці

У більшості країн світу електроенергетика розглядається як найважливіший сектор економіки, адже на ринку неможливо знайти споживача, який б не користувався електроенергією. Відповідно, фінансовий стан електроенергетики, по суті, віддзеркалює стан здоров'я економіки загалом (не враховуючи впливу регулювання сектору, у разі недосконалості якого становище може ще більше погіршитися) [6, с. 59].

Крім того, стабільність електроенергетики, як постачальника енергії домогосподарствам та підприємствам, є передумовою нормального функціонування інших секторів економіки.

Протягом останніх років несплата за електроенергію в Україні переросла в систематичну практику. І в процесі прийняття економічних

рішень, і в управлінні підприємствами неплатежі дуже часто розглядають як явище, з яким доводиться миритися. Тим часом масштаб неплатежів в енергетичному секторі України змушує серйозно замислитися, оскільки він негативно впливає на надійність та цілісність системи енергопостачання, а неплатежі та заборгованість перетворилися на системну аномалію.

При цьому неплатежами вважають відмову від оплати отриманої послуги або товару в прийнятній формі в обумовлений час.

Під прийнятною формою треба розуміти гроші або грошовий еквівалент. Обумовлений час переважно дорівнює одному місяцю: саме цей термін зазвичай встановлюють у сфері постачання енергоресурсів. Заборгованості перед постачальниками – це прострочена кредиторська заборгованість клієнтів та прострочена дебіторська заборгованість постачальників.

Основою електроенергетики країни є Об'єднана енергетична система (ОЕС) України, яка здійснює централізоване електрозабезпечення внутрішніх споживачів, взаємодіє з енергосистемами суміжних країн, забезпечує експорт, імпорт і транзит електроенергії. Вона об'єднує енергогенеруючі потужності, розподільні мережі регіонів України, пов'язані між собою системоутворюючими лініями електропередачі [18].

Державне підприємство «Енергоринок» є оптовим покупцем всієї виробленої в Україні електроенергії та одночасно є її продавцем усім енергопостачальним компаніям.

На даний час ситуація з розрахунками на енергоринку є досить складною. Борг ДП «Енергоринок» перед виробниками електроенергії досяг рекордних 29 млрд. гривень і продовжує збільшуватися. Такі дані на своєму офіційному сайті оприлюднила Всеукраїнська енергетична асамблея у звіті «Стан підготовки до осінньо-зимового максимуму (ОЗМ) 2016-2017 роках» [18]. За інформацією експертів ВЕА, криза неплатежів на енергетичному ринку не подолана. Щомісяця заборгованість перед виробниками електричної енергії та НЕК «Укренерго» збільшується на 400-500 млн. грн.

При цьому найбільше, за інформацією експертів, держава заборгувала атомній енергетиці і тепловій генерації – 11,8 і 9,6 млрд. грн відповідно.

Тільки за перші 7 місяців 2017 року борг перед НАЕК «Енергоатом» виріс на 900 млн. грн., перед вугільними ТЕС – на 2,4 млрд. грн.

За даними ВЕА, продовжує зростати нестача грошових коштів виробників електричної енергії для своєчасного і належного завершення ремонтної кампанії і накопичення вугілля на складах [18].

Дефіцит грошових коштів збільшується, незважаючи на вжиті керівництвом галузі дії щодо стабілізації ситуації: підвищення тарифів і ОРЦ для промислових споживачів, встановлення НКРЕКП нової методології розрахунку ОРЦ і визначення ціни вугілля в розрахунку ОРЦ за формулою "Роттердам+", введення системи пов'язаних взаємозаліків і т. д.

На думку аналітиків Всеукраїнської енергетичної асамблеї основним джерелом, що генерує кризу неплатежів на ринку електроенергії, є державні органи влади, центральні та місцеві [23; 24].

На даний час в Україні працює близько 200 виробників електроенергії.

Ринок електроенергії зрегульований і функціонує по моделі «єдиного покупця».

Всі суб'єкти енергетики (генеруючі компанії, розподільні компанії, постачальники електроенергії) формують Оптовий ринок електроенергії (ОРЕ).

Державне підприємство «Енергоринок» є комерційним оператором ОРЕ і тим самим «єдиним покупцем», який повинен своєчасно оплачувати електроенергію, вироблену виробниками всіх форм власності.

У 2016 році обсяг виробництва електричної енергії електростанціями, що входять до ОЕС України, досяг 154 817,4 млн. кВт·год, що на 2 847,8 млн. кВт·год або на 1,8% менше у порівнянні з 2015 роком (рис.1.1).

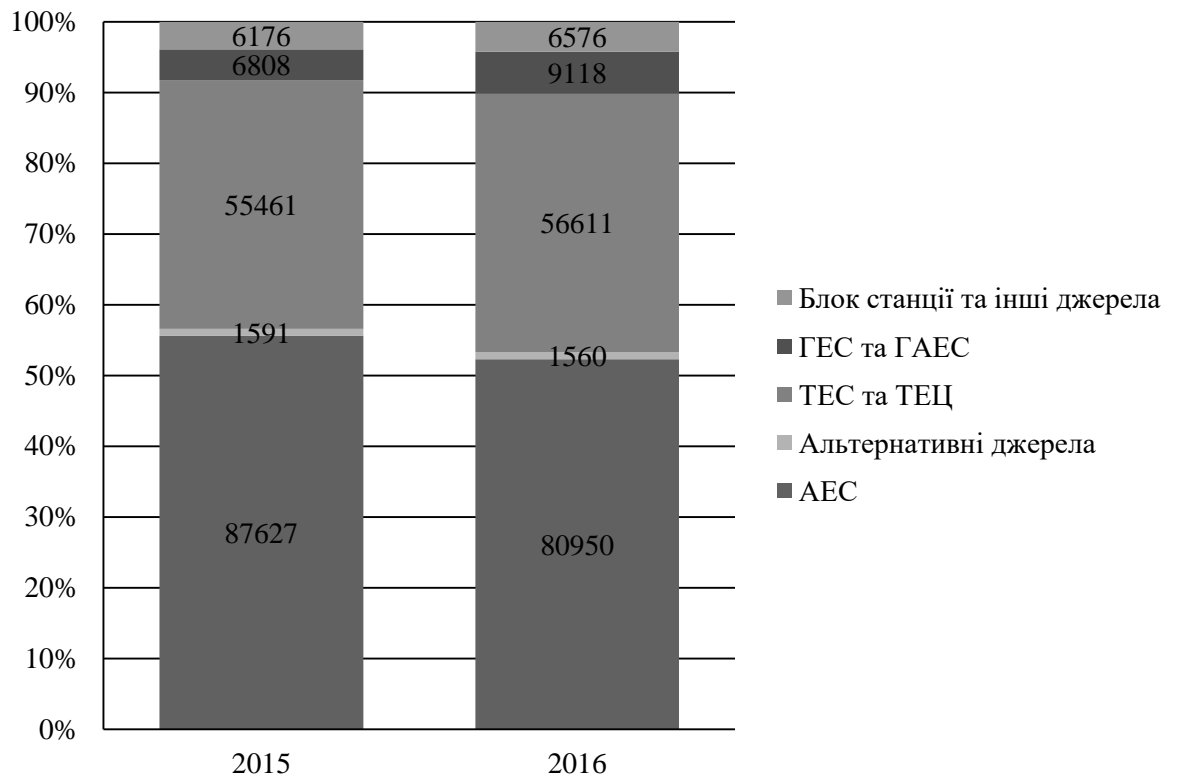

Рис. 1.1 Виробництво електроенергії в Україні у 2015-2016 роках (млн. кВт·год)

* Побудовано самостійно за даними [18]

При цьому ТЕС та ТЕЦ вироблено електроенергії на 1149,9 млн. кВт·год, або на 2,1% більше, ніж за відповідний період 2015 року та становить 56611,6 млн. кВт·год [18].

Атомними електростанціями вироблено електроенергії на 6677,5 млн. кВт·год, або на 7,6% менше порівняно з аналогічним показником 2015 року та становить 80 950,0 млн. кВт·год. Коефіцієнт використання встановленої потужності з початку 2016 року становить 66,6% (за 2015 рік – 72,3%).

Виробництво електроенергії ГЕС та ГАЕС становить 9118,7 млн. кВт·год та збільшилось на 2310,2 млн. кВт·год, або на 33,9% від аналогічного показника 2015 року. За 2016 рік виготовлення електроенергії альтернативними джерелами (ВЕС, СЕС, біомаса) порівнюючи з 2015 роком зменшилось на 30,8 млн. кВт·год або на 1,9% та становить 1560,3 млн. кВт·год [18].

Виробництво електроенергії електростанціями інших видів (блоку-станціями та іншими джерелами) порівняно з показником 2015 року збільшилось на 400,3 млн. кВт·год, або на 6,5% та становить 6576,7 млн.кВтгод. За 2016 рік тепловими та атомними електростанціями і районними котельнями Міненерговугілля відпущено 24138,3 тис.Гкал, що на 1102,0 тис.Гкал або на 4,8% більше показника минулого року.

У грудні 2016 року на експорт передано 513,0 млн. кВтгод електроенергії, що на 187,2 млн. кВт·год, або на 57,5% більше, ніж за відповідний період 2015 року.

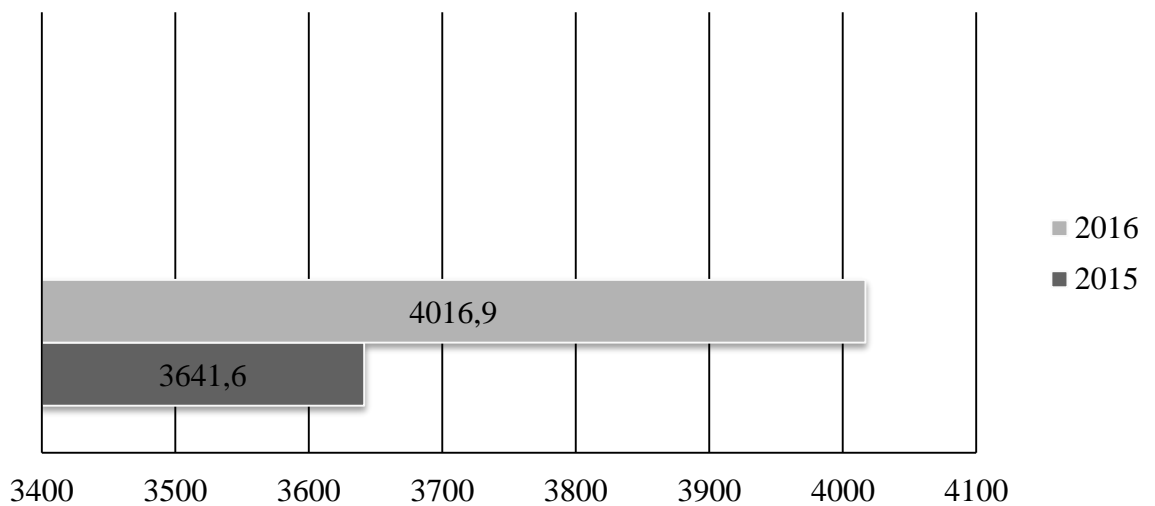

Рис. 1.2 Динаміка експорту електроенергії за 2015-2016 роки (млн. кВт год.)

* Побудовано самостійно за даними [18]

Протягом січня-грудня 2016 року експортовано 4 016,9 млн. кВт·год електроенергії, що на 375,3 млн. кВт·год, або на 10,3% більше аналогічного показника 2015 року. Україна в січні-липні 2017 року збільшила експорт електроенергії на 43% в порівнянні з відповідним періодом 2016 року, а саме до 3,518 млрд. кВт·год. Поставки електроенергії до Польщі збільшилися на 6,6% - до 719,708 млн кВт·год. Поставки електроенергії в Молдову становили 784,156 млн. кВт·год проти 3,702 млн. кВт·год за сім місяців 2016 року [18].

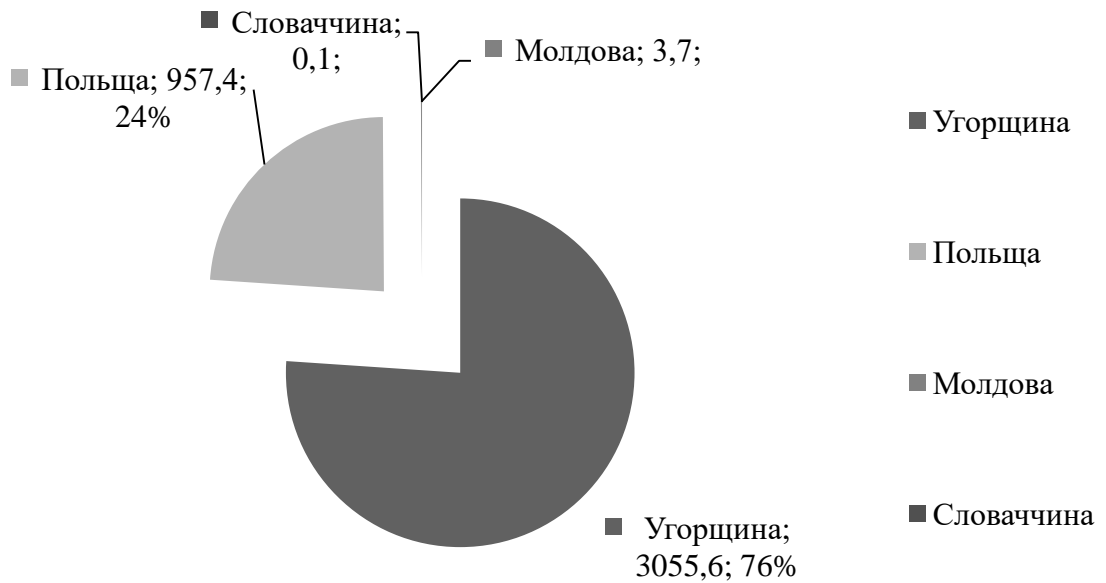

Рис. 1.3 Структура експорту електроенергії з України у 2016 році

* Побудовано самостійно за даними [18]

В Білорусь та Росію в січні-липні 2016 і в 2017 році електроенергія не експортувалася. При цьому в липні 2017 року експорт української електроенергії становив 355,074 млн. кВт·год, що на 30,9% більше, ніж в липні 2016. Це пов'язано з відновленням з квітня 2017 комерційного експорту в Молдову.

Крім того, Україна в січні-липні 2017-го імпортувала 31,76 млн кВт·год електроенергії проти 52,741 млн. кВт·год за сім місяців 2016-го.

Протягом 2016 року споживання електроенергії (брутто) становило 149 346,3 млн. кВт·год, що на 1 139,6 млн. кВт·год (або 0,8%) менше, ніж за 2015 рік.

Споживання електроенергії (нетто) галузями національної економіки та населенням протягом 2016 року становить 118 258,0 млн. кВт·год, що на 468,9 млн. кВт·год (або 0,4%) менше показника 2015 року [18].

Зменшили споживання електроенергії промислові споживачі (на 0,4%), транспорт (на 0,2%), населення (на 1,5%).

За 2016 рік величина загальних технологічних витрат електроенергії на її транспортування електричними мережами Міненерговугілля України всіх

класів напруги становила 16,6 млрд. кВт·год, або 11,7% загального відпуску електроенергії в мережу. Порівняно з аналогічним періодом 2015 року рівень загальних технологічних витрат на транспортування електроенергії зменшився на 0,3 млрд. кВт·год або збільшився на 0,2 в.п. (16,9 кВт·год або 11,5% у минулому році) [18].

Нормативна (технічна) величина технологічних витрат електроенергії за 2016 рік становила 18,8 млрд. кВт·год, або 13,3% від загального відпуску електроенергії в мережу. Рівень нормативних технологічних витрат на 1,1% менше показника минулого року.

Понаднормативна (нетехнічна) складова технологічних витрат електроенергії за 2016 рік по Міненерговугілля склала 2,2 млрд.кВтг або - 1,5% від загального відпуску електроенергії в мережу (2,2 млрд.кВтг або - 1,5% у минулому році). За рахунок виконання організаційно-технічних заходів зі зниження технологічних витрат в електричних мережах 0,38-800 кВ Міністерством енергетики та вугільної промисловості України за 2016 рік заощаджено 200,7 млн. кВт·год електричної енергії [18].

За січень-грудень 2016 року вартість відпущеної генеруючими джерелами ДП «Енергоринок» електроенергії збільшилась на 27130,1 млн. грн. (або на 20,7%). За неї було сплачено на 28 303,4 млн. грн. (або на 22,4%) більше, ніж за відповідний період 2015 року. Рівень оплати електроенергії становив 97,7%, що на 1,4 в.п. більше показника минулого року. За січень-грудень 2016 року вартість купованої енергопостачальними компаніями в ДП «Енергоринок» електроенергії порівняно з аналогічним показником 2015 року збільшилась на 26 775,8 млн. грн. (або на 19,8%). При цьому оплачено на 27 815,5 млн. грн. (або на 21,2%) більше, ніж за відповідний період 2015 року. Рівень оплати електричної енергії становив 98,0%, що на 1,2 в.п. більше аналогічного показника 2015 року [18].

За січень-грудень 2016 року споживачам відпущено електричної енергії від енергопостачальних компаній на 29 540,4 млн. грн. (або на 24,7%) більше порівняно з відповідним періодом 2015 року. При цьому оплачено на 29

225,1 млн. грн. (або на 25,4%) більше порівняно з відповідним періодом минулого року. Рівень оплати електричної енергії становив 96,7%, що на 0,5% більше аналогічного показника 2015 року.

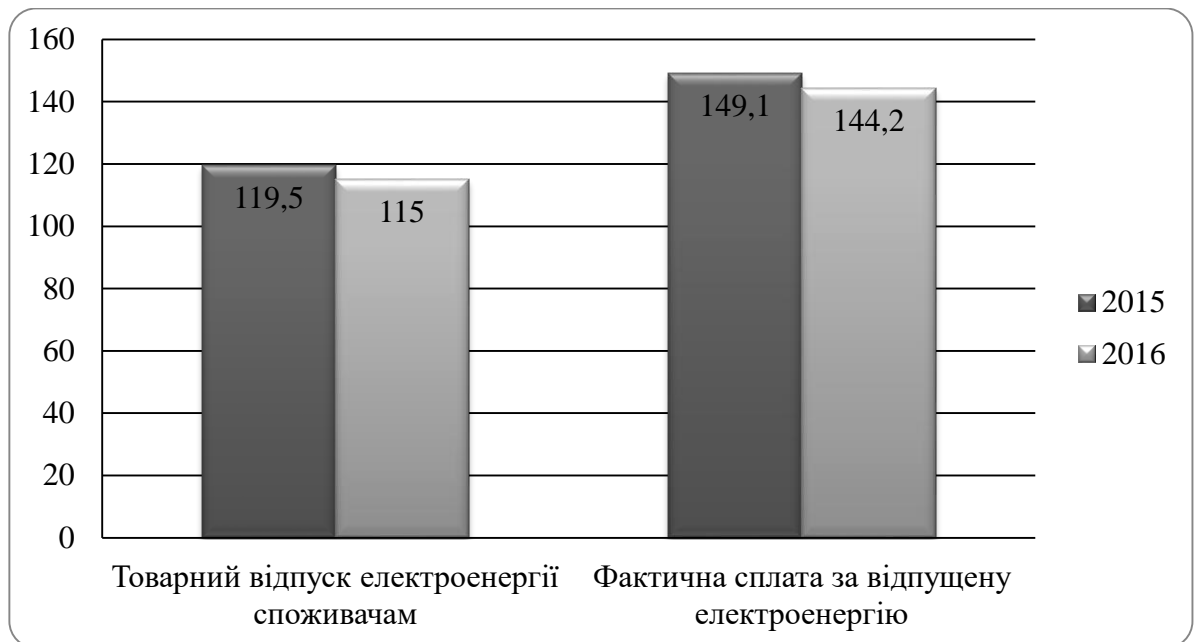

Рис. 1.4 Розрахунки за товарний відпуск електроенергії споживачам за 2015-2016 роки (млрд. грн.)

* Побудовано самостійно за даними [18]

Дебіторська заборгованість підприємств електроенергетики за відпущену споживачам електричну енергію протягом 12 місяців 2016 року збільшилась на 7059 млн. грн., або на 29,8%, і становила на кінець періоду 30751 млн. грн. Основними боржниками з оплати за спожиту електричну енергію є підприємства вугільної промисловості. Кредиторська заборгованість енергопідприємств галузі з початку 2016 року зменшилась на 5184 млн. грн., або на 25,1% і станом на 30.12.2016 становила 15437 млн. грн.

1.3 Особливості виникнення та обліку дебіторської та кредиторської заборгованості досліджуваного суб'єкта державного сектору

Відкрите акціонерне товариство «Тернопільобленерго» є головним державним енергетичним підприємством в Тернопільській області. Щодня понад дві тисячі працівників ВАТ «Тернопільобленерго» забезпечують налагоджене електропостачання населення та господарського комплексу області. Основна діяльність ВАТ «Тернопільобленерго» – прийом, передача, розподіл та постачання електричної енергії споживачам свого регіону. Діяльність підприємства ліцензована та регулюється Національною комісією регулювання електроенергетики України (НКРЕКП) та регламентується Статутом [46].

Згідно Указу Президента України у 1995 році шляхом корпоратизації було створено Державну акціонерну енергопостачальну компанію «Тернопільобленерго». Засновником ДАЕК «Тернопільобленерго» є держава в особі Міністерства енергетики та електрифікації України (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Інформація про засновників ВАТ «Тернопільобленерго»

Найменування юридичної особи засновника та/або учасника	Код за ЄДРПОУ засновника та/або учасника	Місце-знаходження	Відсоток акцій (часток, паїв), які належать засновнику та/або учаснику (від загальної кількості)
Держава в особі Міністерства енергетики та електрифікації України (Міністерство палива та енергетики)	00013741	01001Україна м. Київ вул. Хрещатик, 30	50.999

*Примітка. Сформовано за даними річного звіту ВАТ «Тернопільобленерго»

Статутний капітал Товариства сформований в результаті перетворення Тернопільського обласного підприємства електричних мереж в Державну акціонерну енергетичну компанію (ДАЕК) «Тернопільобленерго». На момент

перетворення всі акції належали державі в особі Міністерства енергетики та електрифікації України.

Таблиця 1.5

Інформація про випущений капітал ВАТ «Тернопільобленерго»

	31 грудня 2016 року	31 грудня 2015 року
Номінальна вартість однієї акції, грн.	0,25	0,25
Кількість простих акцій, шт	61088160	61088160
Величина зареєстрованого капіталу, тис. грн.	15272	15272

*Примітка. Сформовано за даними річного звіту ВАТ «Тернопільобленерго»

В процесі проведення приватизації 29 933 800 шт. акцій, або 49,001 відсотків були викуплені приватними акціонерами.

Таблиця 1.6

Інформація про осіб, що володіють 10 відсотками та більше акцій ВАТ «Тернопільобленерго»

Найменування юридичної особи	Код за ЄДРПОУ	Місцезнаходження	Кількість акцій (штук)	Від загальної кількості акцій (у відсотках)	Кількість за видами акцій
					прості іменні
Bikontia Enterprises Limited	152932	3025 Cyprus д/в Limassol, Kipr Nafpliou, 15, 1st Floor, 102 P.C.	15265930	24.990000000000	15265930
Larva Investments Limited	152935	228 Cyprus д/в Limassol Arch, Kipr Makariou III, AYIOS PAVLOS COURT, BLOCK A	9224464	15.100200000000	9224464
Фонд державного майна України	00032945	01133 Україна Київська Печерський м. Київ вул. Кутузова, 18/9	31154360	50.999000000000	31154360
Усього			55644754	91.089200000000	55644754

*Примітка. Сформовано за даними річного звіту ВАТ «Тернопільобленерго»

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 18 лютого 2013 року №126 15 272 041 акцій (25 відсотків плюс 1 акція) були передані від Національної акціонерної компанії «Енергетична компанія України» Фонду державного майна України. Станом на 31 грудня 2016 року 31 154 360 шт. акцій (50,999 відсотків) продовжують перебувати у власності

держави в особі Фонду державного майна України (51,0 відсоток). Всі акції, випущені Товариством, є простими. Їх власники мають право на отримання дивідендів та право одного голосу на акцію при прийнятті рішень на зборах акціонерів Товариства [46].

Інформація про одержані ліцензії (дозволи) на окремі види діяльності наведена в таблиці 1.7.

Таблиця 1.7

Одержані дозволи на види діяльності ВАТ «Тернопільобленерго»

Вид діяльності	Дата видачі	Державний орган, що видав	Дата закінчення дії ліцензії
Ліцензія на право здійснення підприємницької діяльності з передачі електроенергії місцевими (локальними) електромережами на території Тернопільської обл.	17.08.2005	Національна комісія регулювання електроенергетики України	Необмежена
Ліцензія на право здійснення підприємницької діяльності з постачання електроенергії за регульованим тарифом на території Тернопільської обл.	17.08.2005	Національна комісія регулювання електроенергетики України	Необмежена
Ліцензія про надання послуг з перевезення пасажирів, небезпечних вантажів, багажу автомобільним транспортом	13.11.2012	Державна інспекція України з безпеки на наземному транспорті	Необмежена
Свідоцтво про атестацію на право проведення вимірювань, результати яких використовуються під час контролю безпеки умов праці	20.11.2015	ДП "Тернопільський науково-виробничий центр стандартизації, метрології та сертифікації"	19.11.2018
Ліцензія на право здійснення господарської діяльності пов'язаної із створенням об'єктів архітектури	27.08.2014	Державна архітектурно-будівельна інспекція України	01.08.2019
Дозвіл на виконання робіт підвищеної безпеки	29.02.2016	Управління держпраці у Тернопільській обл.	28.02.2021
Свідоцтво на право проведення щозмінних передрейсових та післярейсових медичних оглядів водіїв транспортних засобів	08.07.2014	Міністерство охорони здоров'я України	07.07.2017
Дозвіл на експлуатацію устаткування підвищеної безпеки	29.02.2016	Управління держпраці у Тернопільській обл.	28.02.2021
Дозвіл на виконання робіт підвищеної безпеки(роб. в діючих електроустановках напругою понад 1000В)	09.10.2014	Територіальне управління держгірпромнагляду у Тернопільській області	08.10.2019

*Примітка. Сформовано за даними річного звіту ВАТ «Тернопільобленерго»

Згідно указу Президента України пакет акцій ВАТ «Тернопільобленерго», що перебуває у державній власності, було передано до статутного капіталу Національної акціонерної компанії «Енергетична компанія України» [46].

Предмет діяльності ВАТ «Тернопільобленерго» – передача електричної енергії локальними електромережами та постачання електричної енергії за регульованим тарифом.

У складі ВАТ «Тернопільобленерго» на даний час налічується 18 підрозділів – районів електричних мереж (РЕМ), які не мають статусу юридичної особи і здійснюють господарську діяльність на підставі «Положення про район електричних мереж», затвердженого головою правління ВАТ «Тернопільобленерго» (рис. 1.5).

Підрозділи ВАТ «Тернопільобленерго» здійснюють свою діяльність з передачі та постачання електроенергії на території адміністративних районів Тернопільської області.

До виробничих структурних підрозділів ВАТ «Тернопільобленерго» відносяться:

- служба ліній електропередачі 35-110 кВ забезпечує ремонт та технічне обслуговування повітряних ліній електропередачі 35-110кВ;
- служба підстанцій 35кВ і вище передбачає забезпечення ремонтного та технічного обслуговування трансформаторних підстанцій напругою 35-110кВ;
- оперативно-диспетчерська служба забезпечує здійснення оперативно-диспетчерського управління електромережами області;
- служба засобів диспетчерсько-технологічного управління передбачає забезпечення і технічне обслуговування всіх систем зв'язку (радіопроводного, високочастотного);
- служба ізоляції та захисту від перенапруг забезпечує організацію і проведення випробувань ізоляції електроустановок підприємства, виконання

робіт по захисту електромереж від перенапруг, хімічного контролю електроізоляційних та інших матеріалів;

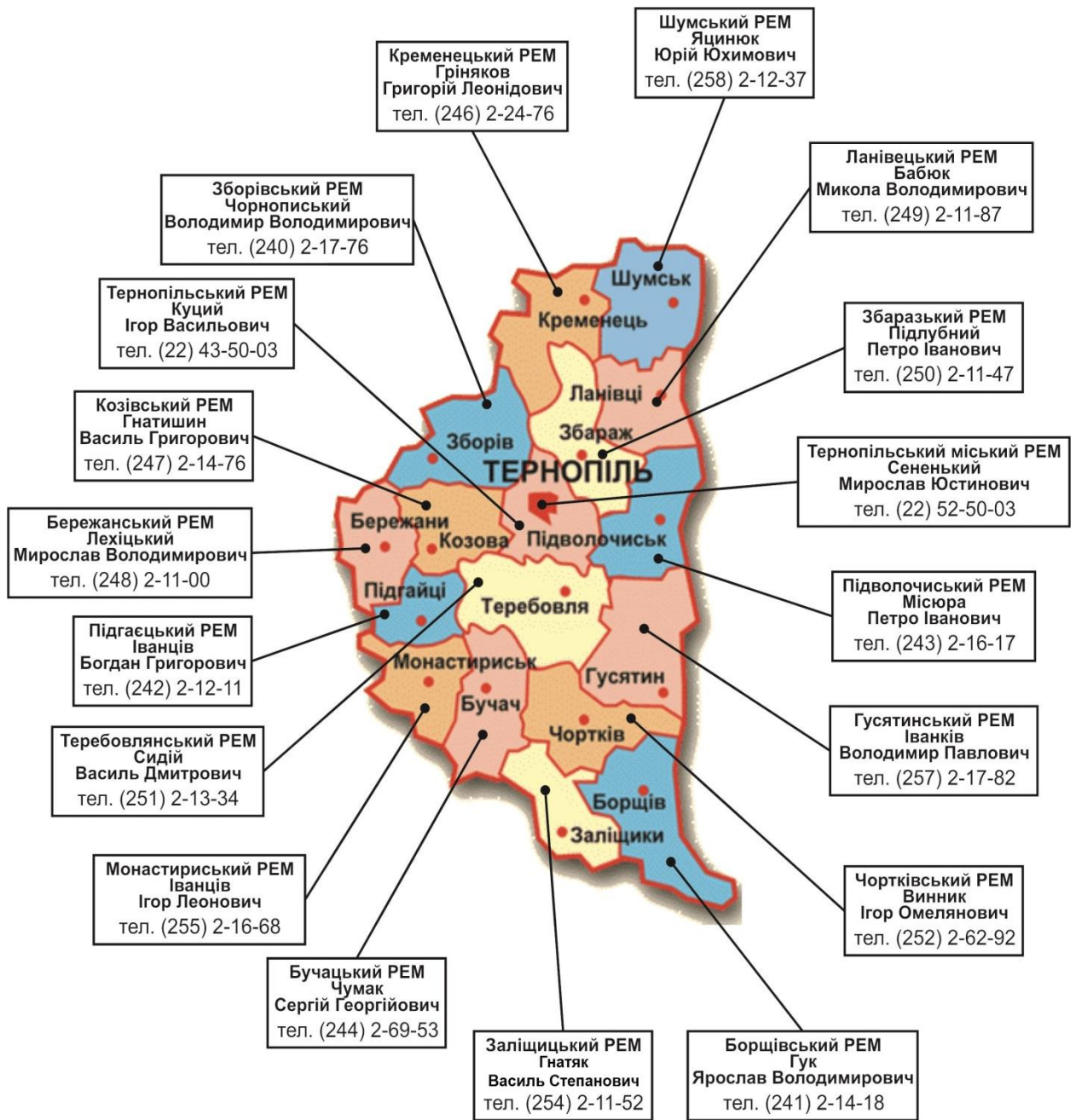

Рис. 1.5 Структура компанії ВАТ «Тернопільобленерго»

*Примітка. Сформовано за даними офіційного сайту ВАТ «Тернопільобленерго»

– служба автоматизації і телемеханіки передбачає забезпечення збору телеінформації з підстанцій, обслуговування апаратури телемеханіки і автоматики;

- служба розвитку та підтримки програмного забезпечення забезпечує програмно-технічне забезпечення роботи обчислювальної техніки, організація електронного зв'язку із структурними підрозділами;
- цех з ремонту обладнання забезпечує ремонт трансформаторів 10-0,4кВ, 110-35кВ, ремонт вводів 110кВ, виготовлення кабельних роликів, інші роботи;
- служба приладів обліку і метрології передбачає перевірку і ремонт приладів обліку електроенергії та щитових вимірювальних приладів;
- служба механізації і транспорту передбачає транспортне забезпечення діяльності підприємства;
- ремонтно-будівельна дільниця забезпечує здійснення ремонтно-будівельних робіт;
- відділ збуту електроенергії;
- служба аналізу і контролю технологічних втрат електроенергії;
- інформаційно-консультаційний центр по роботі із споживачами електричної енергії «колл-центр» та ін.

Загальна структура керівництва компанії наведена в табл. 1.3.

У 2016 році облікова чисельність штатних працівників ВАТ «Тернопільобленерго» становила 2342 осіб, а середньооблікова чисельність штатних працівників облікового складу – 2291 осіб [46].

Кадрова політика Товариства протягом звітного періоду була спрямована на комплексне вирішення завдань якісного формування і ефективного використання кадрового потенціалу, на забезпечення відповідності кадрів зростаючим вимогам виробництва.

Перед ВАТ «Тернопільобленерго», як суб'єктом оптового ринку електричної енергії, стоїть важливе завдання – задоволення потреб споживачів в електроенергії, в її ефективному транспортуванні, гарантуванні безпеки людей та збереженні навколишнього середовища.

Таблиця 1.8

Керівництво компанії ВАТ «Тернопільобленерго»

Юхимець Ігор Юрійович	В.о. голови правління - генеральний директор
Сторчак Валерій Федорович	Заступник генерального директора-фінансовий директор
Бартків Степан Петрович	Головний інженер
Гумен Володимир Степанович	Помічник голови правління – генерального директора з координації та контролю енергозбутової роботи в РЕМ
Тихонюк Костянтин Степанович	Заступник помічника голови правління-генерального директора з питань економічної безпеки
Головач Микола Йосифович	Помічник голови правління-генерального директора з організаційних питань
Дручик Наталія Зенонівна	Помічник голови правління-генерального директора з кадрової роботи
Остапюк Володимир Олександрович	Помічник голови правління-генерального директора з питань охорони праці
Янчак Галина Романівна	Помічник голови правління-генерального директора з правових питань
Кицкай Ярослав Мар'янович	Головний бухгалтер
Ясіновський Микола Дмитрович	Заступник головного бухгалтера
Труш Оксана Миколаївна	Заступник головного бухгалтера
Мацко Людмила Миколаївна	Директор з економічних питань
Оляницький Сергій Богданович	Директор енергозбуту
Богуш Борис Максимович	Виконавчий директор
Галушко Василь Антонович	Заступник головного інженера з високовольтних мереж
Дорош Роман Євгенович	Заступник головного інженера з розподільчих мереж - начальник служби розподільчих електричних мереж

*Примітка. Сформовано за даними офіційного сайту ВАТ «Тернопільобленерго»

ВАТ «Тернопільобленерго» купує електроенергію на оптовому ринку електроенергії. Динаміка зростання оптової ціни на електроенергію становила у 2016 р. 26,5%. У 2016 році на оптовому ринку куплено електроенергії 1498,6 млн.квт.год. на суму 977495 тис.грн.(без ПДВ) , від інших постачальників 6,1 млн.квт.год. на суму 11584 тис.грн.(без ПДВ) [46].

В межах поточної діяльності Товариство здійснює операції з іншими підприємствами, що контролюється державою. Відповідно до законодавства тарифи на електроенергію регулюються Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики та комунальних послуг

(НКРЕКП). Кредити державними банками надаються Товариству на ринкових умовах.

Основна діяльність ВАТ «Тернопільобленерго» ліцензується та передбачає наступні послуги [46]:

1. Підприємницька діяльність з передачі електроенергії місцевими (локальними) електромережами;
2. Підприємницька діяльність з постачання електроенергії за регульованим тарифом.

ВАТ «Тернопільобленерго» є монополістом на ринку надання цих послуг в Тернопільській області та здійснює ліцензовану діяльність лише в межах адміністративної одиниці (Тернопільської області).

В межах поточної діяльності Товариство здійснює операції з іншими підприємствами, що контролюється державою. Відповідно до законодавства тарифи на електроенергію регулюються Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП). Кредити державними банками надаються Товариству на ринкових умовах.

Обсяг наданих послуг з передачі та постачання електроенергії у грошовому виразі (у діючих цінах) за 2016 рік становить 375252 тис.грн. Відпущено електроенергії власним споживачам 1242,2млн.квт.год. Виручка від реалізації електроенергії становила 1348883 тис.грн. Сезонні коливання споживання електроенергії досягають 50%. Структура споживання електроенергії в Тернопільській області за 2016р. [46]:

- промислові споживачі – 13,0%;
- сільськогосподарські споживачі – 4,1%;
- житлокомунгоспспоживачі – 6,2%;
- бюджет – 6,3%;
- населення – 53,3%;
- інші непромислові споживачі – 17,1%.

Технологічні витрати електроенергії при її транспортуванні в мережі становили 16,63% (в 2015р. – 16,90%). Собівартість послуг становила 1378959 тис.грн. Фінансові результати діяльності товариства – прибуток 5701 тис.грн.

Розрахунки за спожиту електричну енергію здійснюються за діючими тарифами (цінами) для населення на основі показів пристроїв обліку. Порядок розрахунку електричної енергії в електричних мережах, трансформаторних пунктах, які належать промисловим, непромисловим та побутовим споживачам обов'язково відображається у додатку до договору про користування електричною енергією.

Якщо споживач має право на отримання на оплату електричної енергії житлової субсидії, тоді розмір оплати побутового споживача за використану електричну енергію буде визначатися відповідно до іншого документу, а саме: «Порядку призначення та надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива».

Для встановлення розміру оплати спожитої електричної енергії розрахунковим періодом вважається календарний місяць. Оплата за спожиту за розрахунковий період електричну енергію вноситься не пізніше 10 числа наступного місяця, якщо договором не встановлено інакшого строку.

Знімання показників із засобів обліку електричної енергії провадиться безпосередньо електропостачальником або побутовим споживачем самостійно щомісяця відповідно до умов раніше укладеного договору. Побутовий споживач, як правило, самостійно зазначає покази засобу обліку на перше число місяця, наступного за розрахунковим періодом.

Якщо знімання показів проводиться самостійно споживачем, тоді електропостачальник має право контролювати точність показів приладів обліку, які зазначені споживачем.

Платіжний документ, який виписується для оплати енергоспостачальником, формується ним за фактичний обсяг електричної

енергії, яка спожита протягом календарного місяця (а саме, з першого числа розрахункового місяця, до першого числа місяця, який наступний за розрахунковим).

Результати даних, отриманих із засобу обліку обов'язково вносяться в розрахункову (абонентську) книжку та відображаються на корінці останнього розрахункового документа, який надано споживачем на перевірку.

У випадку розрахунків за спожиту електричну енергію згідно з показами встановленого на його об'єкті багатозонного засобу обліку обсяг спожитої електричної енергії визначається відповідно до питомої ваги обсягу електричної енергії, яка була спожита у відповідний час доби протягом розрахункового періоду, до загального обсягу спожитої електричної енергії в цьому періоді.

У випадку зміни тарифу надлишок (переплата) оплаченої, але не спожитої електричної енергії зараховується на особовий рахунок побутового споживача як авансовий платіж за новими тарифами у наступному розрахунковому періоді.

Під час фіксації даних обліку спожитої електроенергії представниками електропостачальника може проводитися контрольний огляд даного засобу обліку.

Оплата спожитої електричної енергії споживачем може проводитися:

- розрахунковими книжками;
- платіжними документами, що виписуються енергопостачальником;
- карткою попередньої оплати.

Зауважимо, що порядок та форма оплати спожитої електричної енергії визначаються у попередньо укладеному договорі.

У платіжному документі електропостачальник обов'язково має зазначити: номер особового рахунка; адресу об'єкта; призначення платежу; період, за який проводиться розрахунок; значення попередніх та поточних показів засобу обліку (багатофункціонального/зонного засобу обліку у разі його наявності); дату зняття фактичних показів засобу обліку (у разі

проведення розрахунків за платіжними документами, які виписуються електропостачальником); обсяг спожитої електричної енергії; тарифи; розмір наданих пільг та житлових субсидій; суму до оплати.

У разі проведення побутовим споживачем оплати за спожиту електричну енергію за розрахунковою книжкою електропостачальник має навести приклад заповнення квитанцій, який розміщується у куточку споживача в пунктах прийому платежів, районних підрозділах, інформаційно-консультаційному центрі, на офіційному веб-сайті електропостачальника.

Оплата спожитої електричної енергії, в тому числі на основі визнаної претензії, здійснюється побутовим споживачем шляхом зарахування коштів виключно на поточний рахунок із спеціальним режимом використання енергопостачальника в уповноваженому банку. Кошти від застосування штрафних санкцій до побутового споживача, в тому числі пеня за несвоєчасну оплату спожитої електричної енергії, а також плата за надання побутовому споживачу додаткових послуг зараховуються на поточний рахунок енергопостачальника.

У разі застосування безготівкової форми оплати та планових платежів енергопостачальник періодично (згідно з умовами договору) проводить перерахунок за фактично спожиту електричну енергію та надає побутовому споживачу рахунок. За відхилення нарахованих сум за фактично спожиту електричну енергію від сум зарахованих платежів пеня не стягується.

За несвоєчасну оплату електричної енергії понад термін, обумовлений договором, побутовий споживач сплачує неустойку (пеню) згідно з законодавством та договором.

У випадку зміни тарифів (цін) на електричну енергію оплата заборгованості провадиться за тарифами (цінами), що діяли у період, за який сплачується борг. У випадку несплати або неповної оплати за спожиту електричну енергію у встановлені терміни, електропостачальник на 30 день

надсилає побутовому споживачу поштою або вручає особисто під підпис попередження про відключення електричної енергії.

У попередженні про відключення електричної енергії електропостачальник зазначає: останні покази засобу обліку, які були зняті працівниками електропостачальника, суму заборгованості за спожиту електричну енергію, період, за який ця заборгованість виникла, обсяг спожитої електричної енергії у зазначений період (з розбивкою обсягів електричної енергії, спожитої в кожному розрахунковому періоді), тарифи (у тому числі блочні, які діяли у відповідному періоді), дату відключення електроустановок об'єкта споживача від електропостачання у разі несплати цієї заборгованості, прізвище, ім'я, по батькові, підпис відповідальної особи і дату.

У випадку несплати за спожиту електричну енергію на 30 день після отримання побутовим споживачем попередження енергопостачальник має право відключити побутового споживача від електричної мережі.

У разі пред'явлення побутовим споживачем електропостачальнику, зокрема персоналу, який прибув для відключення його об'єкта від електричної мережі, квитанції або іншого документа, який підтверджує повну оплату за спожиту електричну енергію, відключення об'єкта побутового споживача не здійснюється. Спірні питання щодо заборгованості вирішуються шляхом переговорів між електропостачальником та побутовим споживачем або в судовому порядку. До вирішення спірного питання між сторонами відключення об'єкта побутового споживача не здійснюється.

Висновки до розділу I

Питання управління як дебіторською так і кредиторською заборгованістю на рівні держави постає винятково гостро, що пов'язано з проблемами невчасних платежів, повернення позичок в неповному об'ємі, виникнення сумнівних боргів як наслідок економічної кризи в цілому. Велика сума заборгованостей, які існують між підприємствами на макроекономічному рівні спричинює кризу неплатежів, яка в свою чергу призводить до гальмування розвитку ринку в цілому, а також тих секторів економіки, на яких здійснюють свою діяльність підприємства.

Поняття «дебіторська заборгованість» та «кредиторська заборгованість» досить часто зустрічаються в економічній літературі, проте значних змін у трактуванні даних поняття протягом тривалого часу не відбулося. Публікації вчених, що досліджували проблеми визначення сутності поняття як кредиторської так і дебіторської заборгованості, свідчать про складність даних категорій. З економічної точки зору дебіторська заборгованість розглядається як складова частина оборотних активів підприємства, тоді як кредиторська – складова зобов'язань.

На даний час криза неплатежів на енергетичному ринку не подолана. Щомісяця заборгованість перед виробниками електричної енергії та НЕК «Укренерго» збільшується на 400-500 млн. грн. При цьому найбільше держава заборгувала атомній енергетиці і тепловій генерації – 11,8 і 9,6 млрд. грн відповідно.

Відкрите акціонерне товариство «Тернопільобленерго» є головним державним енергетичним підприємством в Тернопільській області. ВАТ «Тернопільобленерго» є монополістом на ринку надання цих послуг в Тернопільській області та здійснює ліцензовану діяльність лише в межах адміністративної одиниці (Тернопільської області). В межах поточної діяльності Товариство здійснює операції з іншими підприємствами та споживачами своїх послуг.

РОЗДІЛ II

ОБЛІК ДЕБІТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

2.1 Облік дебіторської заборгованості

У процесі діяльності ВАТ «Тернопільобленерго» здійснює різні господарські операції, тобто продає електроенергію, надає послуги, купує сировину, роботи, послуги, сплачує податки, отримує кредити, надає позики тощо.

Розрахунки з дебіторами – це найважливіші показники, які впливають на фінансовий стан ВАТ «Тернопільобленерго», саме тому правильне ведення бухгалтерського та податкового обліку дебіторської заборгованості є вагомим складовим облікового процесу досліджуваного підприємства.

Нормативним документом, який характеризує методологічні основи формування облікової інформації про дебіторську заборгованість ВАТ «Тернопільобленерго» та її розкриття у фінансовій звітності, є П(С)БО 10. Даний стандарт встановлює, що дебіторами є юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій підприємству заборгували певні суми коштів, їх еквівалентів або інших активів, тому дебіторська заборгованість – це сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату [50].

Зауважимо, що дебіторська заборгованість, як й інші активи ВАТ «Тернопільобленерго», відображається в його балансі лише за умови дотримання загальної вимоги, яка пред'являється до активів НП(С)БО, а саме:

- дебіторська заборгованість може бути достовірно визначена;
- очікується у майбутньому одержання від дебіторської заборгованості економічних вигод (одержання грошових коштів, товарів, інших активів або ж зменшення зобов'язань).

Згідно з П(С)БО 10 ВАТ «Тернопільобленерго» визначає також методи оцінки дебіторської заборгованості на етапах зарахування її на баланс, при

відображенні у фінансовій звітності підприємства на дату балансу та при її списанні з балансу як безнадійної [50].

При визнанні дебіторська заборгованість приймається на баланс за історичною (фактичною) собівартістю, яка є вартістю придбаних дебітором активів (товарів, нематеріальних активів, виконаних робіт, наданих послуг, коштів, нарахованих до одержання відсотків тощо).

Враховуючи вимоги П(С)БО 10 ВАТ «Тернопільобленерго» встановлює особливий порядок оцінки дебіторської заборгованості за продукцію, роботи, товари, послуги, а саме – вона зараховується на баланс (визнається в обліку) одночасно з визнанням доходу підприємства. Таким чином, для визнання поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги ВАТ «Тернопільобленерго» дотримується таких критеріїв:

- покупцеві передані ризики й вигоди, пов'язані з правом власності на продукцію (товар, інший актив);
- ВАТ «Тернопільобленерго» не здійснює управління та контроль за реалізованою продукцією (товарами, іншими активами);
- сума доходу (виручка) може бути достовірно визначена;
- є впевненість, що в результаті операції відбудеться збільшення економічних вигод ВАТ «Тернопільобленерго», а витрати, пов'язані з цією операцією, можуть бути достовірно визначені.

Момент передачі ризиків й вигод, пов'язаних з передачею права власності на продукцію, товари, роботи, послуги ВАТ «Тернопільобленерго» визначається на основі вивчення угоди поставки електроенергії, яка укладена між підприємством та покупцями, та обставини операції.

Одночасно з визнанням дебіторської заборгованості відбувається її класифікація за певними критеріями:

- строк погашення та зв'язок з нормальним операційним циклом;
- об'єкти щодо яких виникла дебіторська заборгованість;

– своєчасність погашення.

В результаті такого поділу утворюється дебіторська заборгованість, яка згідно із розглянутою нами класифікацією поділяється на поточну, довгострокову, сумнівну, безнадійну (рис. 2.1).

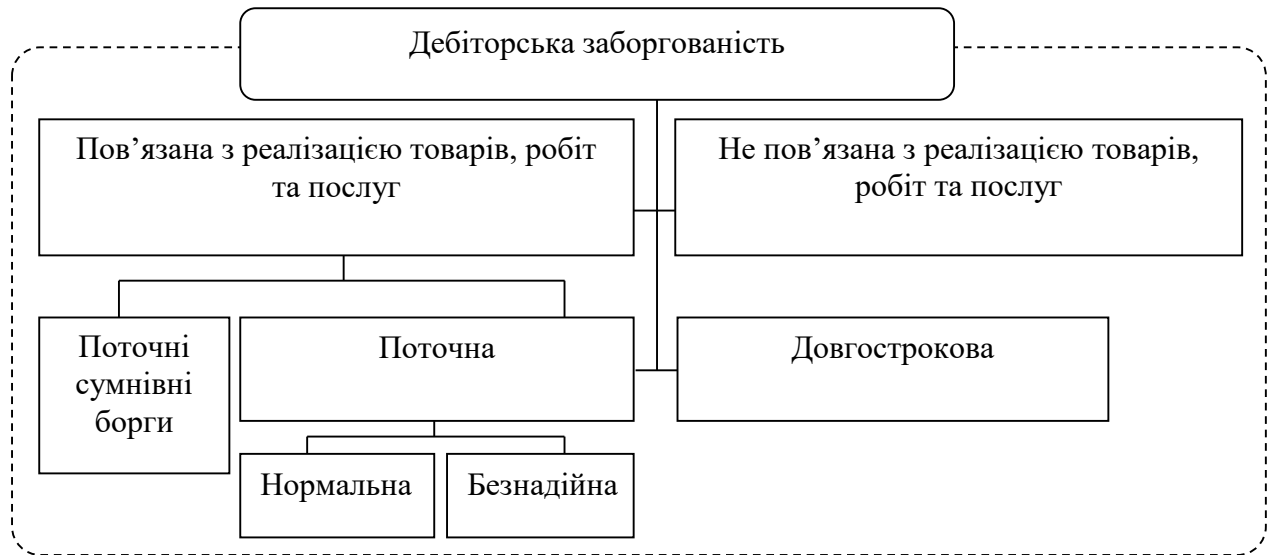

Рис. 2.1 Класифікація дебіторської заборгованості ВАТ «Тернопільобленерго»

Згідно П(С)БО 10 довгостроковою дебіторською заборгованістю визнається сума заборгованості, яка не виникає в ході нормального операційного циклу ВАТ «Тернопільобленерго» та буде погашена після 12 місяців з дати балансу. Отже, в діяльності досліджуваного підприємства поточною дебіторською заборгованістю визнають лише ту заборгованість, яка виникає в ході нормального операційного циклу або ж буде погашена протягом 12 місяців з дати балансу.

Поточна дебіторська заборгованість згідно з П(С)БО 10 це заборгованість, що є фінансовим активом (крім придбаної заборгованості та заборгованості, призначеної для продажу) та включається до підсумку балансу за чистою реалізаційною вартістю [50].

Наприклад, ВАТ «Тернопільобленерго» надало послуги та виконало роботи з приєднання електроустановок об'єкта (система аерації на Тернопільському ставі) до схеми зовнішнього електропостачання на суму

99600 грн. (з ПДВ). Замовником робіт є Управління житлово-комунального господарства, благоустрою та екології Тернопільської міської ради.

Розглянемо варіанти, коли заборгованість, яка виникла, буде визнана поточною або довгостроковою.

Згідно з договором Управління житлово-комунального господарства, благоустрою та екології Тернопільської міської ради сплачує заборгованість протягом трьох місяців з дати виконання робіт. В бухгалтерському обліку на дату виконання робіт відображаємо поточну заборгованість:

Дт 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»;

Кт 702 «Дохід від реалізації робіт і послуг» на суму 99 600 грн.

Якщо далі на дату балансу вона ще не буде погашена, то в звітності ВАТ «Тернопільобленерго» заборгованість відображається як поточна у складі оборотних активів (рядок 1125 балансу).

Припустимо, що згідно з договором Управління житлово-комунального господарства, благоустрою та екології Тернопільської міської ради сплатить заборгованість через півтора року. В цьому випадку в бухгалтерському обліку на дату завершення робіт відображаємо довгострокову заборгованість:

Дт 183 «Інша дебіторська заборгованість»;

Кт 702 «Дохід від реалізації робіт і послуг» на суму 99 600 грн.

На дату звітності з'ясуємо, чи планується погашення заборгованості протягом наступних 12 місяців. Якщо ж не планується, тоді в балансі ВАТ «Тернопільобленерго» відображаємо довгострокову заборгованість у складі необоротних активів (рядок 1040 балансу). Якщо погашення заборгованості планується протягом наступних 12 місяців, то довгострокову заборгованість переводять до складу поточної:

Дт 377 «Розрахунки з іншими дебіторами»;

Кт 183 «Інша дебіторська заборгованість».

Тоді заборгованість відображається в балансі як поточна у складі оборотних активів (рядок 1125 балансу) [8, с. 41].

Отже, поділ дебіторської заборгованості на поточну та довгострокову дає змогу оцінити показники балансу підприємства саме з точки зору ліквідності, тобто можливості швидкого перетворення активу в грошові кошти. Очевидно, що для підприємств енергетичного комплексу така заборгованість є важливішою ніж довгострокова, яка за своєю економічною природою є менш ліквідною, ніж поточна.

Звичайне погашення дебіторської заборгованості – це оплата чи отримання інших видів компенсації.

При отриманні коштів на банківський рахунок ВАТ «Тернопільобленерго» в рахунок погашення заборгованості операція фіксується бухгалтерським записом:

Дт 311 «Поточні рахунки в національній валюті»;

Кт 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями».

Таким чином, за дебетом субрахунку 361 відображається виникнення дебіторської заборгованості ВАТ «Тернопільобленерго», за кредитом – її погашення.

Інший поширений вид погашення дебіторської заборгованості це взаємозалік кредиторською заборгованістю, зокрема, за отримані від постачальника товари, роботи, послуги. В цьому випадку складається проводка:

Дт 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»;

Кт 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками» тощо.

На практиці в діяльності ВАТ «Тернопільобленерго» такі проведення не здійснюються.

Сумнівну дебіторську заборгованість згідно з П(С)БО 10 визначають як поточну дебіторську заборгованість, щодо якої існує невпевненість в її погашенні боржником [50].

Для нарахування резерву сумнівних боргів передбачений рахунок 38 «Резерв сумнівних боргів», який є контр-рахунком для рахунку 36.

За кредитом рахунку 38 відображають створення резерву сумнівних боргів, а за – списання сумнівної заборгованості, списання безнадійних боргів.

Аналітичний облік на рахунку 38 ведеться в розрізі боржників чи за строком непогашення дебіторської. Нарахування резерву сумнівних боргів за звітний період відобразатиметься в складі інших операційних витрат в кінці звітного періоду .

В бухгалтерському обліку ВАТ «Тернопільобленерго» сумнівний борг відображається у величині резерву сумнівних боргів, а саме:

Дт 944 «Сумнівні та безнадійні борги»;

Кт 38 «Резерв сумнівних боргів».

Особливості визначення резерву встановлено П(С)БО 10 [50].

При необхідності ВАТ «Тернопільобленерго» величина резерву сумнівних боргів визначає одним з методів:

- застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості;
- застосування коефіцієнта сумнівності.

За першим методом величина резерву визначається на підставі аналізу платоспроможності окремих дебіторів.

За методом застосування коефіцієнта сумнівності розмір резерву визначається шляхом множення суми залишку дебіторської заборгованості на початок періоду на коефіцієнт сумнівності.

Коефіцієнт сумнівності при цьому може розраховуватися такими способами:

- визначенням питомої ваги безнадійних боргів у сумі чистого доходу;
- класифікацією дебіторської заборгованості за термінами непогашення;

- визначенням середньої питомої ваги, дебіторської заборгованості яка списана протягом періоду у сумі такої заборгованості на початок відповідного періоду за попередні 3-5 років.

Визначена на підставі розглянутої вище класифікації дебіторської заборгованості величина сумнівних боргів на дату балансу і буде становити залишок резерву сумнівних боргів на ту ж саму дату.

Залишок резерву сумнівних боргів на дату балансу не може бути більшим, ніж сума дебіторської заборгованості на ту саму дату.

Зауважимо, що класифікація дебіторської заборгованості здійснюється також шляхом групування її за термінами непогашення зі встановленням коефіцієнту сумнівності для кожної групи заборгованості. Даний коефіцієнт визначається ВАТ «Тернопільобленерго» виходячи з фактичної суми безнадійної дебіторської заборгованості за попередні звітні періоди. При цьому коефіцієнт сумнівності, зазвичай зростає одночасно із збільшенням термінів непогашення дебіторської заборгованості.

Чиста реалізаційна вартість дебіторської заборгованості це сума поточної дебіторської заборгованості за вирахуванням резерву сумнівних боргів. Таким чином, у балансі поточна дебіторська заборгованість відображається за вирахуванням резерву сумнівних боргів.

Дебіторська заборгованість ВАТ «Тернопільобленерго» первісно визнається за справедливою вартістю, збільшеною на безпосередньо пов'язані з нею витрати.

В фінансовій звітності дебіторська заборгованість (за винятком короткострокової дебіторської заборгованості терміном виникнення до одного року) оцінюються за амортизованою собівартістю, застосовуючи метод ефективного відсотка, за вирахуванням збитку від знецінення.

Торговельна та інша дебіторська заборгованість на звітну дату оцінюється зважаючи на об'єктивні свідчення про зменшення корисності окремо для сум заборгованості, які є індивідуально суттєвими, та для тих сум, що не є суттєвими.

У випадку відсутності об'єктивного свідчення зменшення корисності для індивідуально суттєвої дебіторської заборгованості, ВАТ «Тернопільобленерго» включає цю заборгованість у групу фінансових

активів з подібними характеристиками кредитного ризику та оцінює їх на зменшення корисності в сукупності.

Активи, які оцінюють на зменшення корисності окремо і для яких збиток від зменшення корисності визнається або продовжує визнаватися, не включаються у сукупну оцінку зменшення корисності.

Оцінка дебіторської заборгованості ВАТ «Тернопільобленерго» за характеристиками кредитного ризику здійснюється шляхом зменшення первісної оцінки на суму нарахованого резерву сумнівних боргів виходячи з наступного (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Розрахунок резерву сумнівних боргів

Строк прострочення заборгованості	Відсоток резерву
До 90 днів	0%
Від 91 до 180 днів	5%
Від 181 до 360 днів	10%
Понад 360 днів	50%

Якщо протягом наступного року сума розрахункового збитку від знецінення індивідуально суттєвої дебіторської заборгованості збільшується або зменшується через які-небудь події, що відбулися після визнання знецінення, сума раніше визнаного збитку від знецінення збільшується або зменшується шляхом коригування рахунку резервів.

Якщо списана раніше вартість фінансового інструменту відновлюється, сума відновлення визнається як зменшення витрат у Звіті про фінансові результати ВАТ «Тернопільобленерго».

Фінансовий результат до оподаткування зменшується на суму коригування (зменшення) резерву сумнівних боргів, на яку збільшився фінансовий результат до оподаткування відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів фінансової звітності.

Безнадійна дебіторська заборгованість – це поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує впевненість у її неповерненні боржником або за якою минув строк позовної давності. Безнадійна заборгованість списується за рахунок резерву сумнівних боргів, якщо він створювався для такої заборгованості [55, с. 98]:

Дт 38 «Резерв сумнівних боргів»;

Кт 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями», 377 «Розрахунки з іншими дебіторами»;

або одразу списується на витрати якщо резерв сумнівних боргів під цю заборгованість не створено:

Дт 944 «Сумнівні та безнадійні борги»;

Кт 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»;

Кт 377 «Розрахунки з іншими дебіторами».

Водночас списана безнадійна дебіторська заборгованість зараховується на позабалансовий субрахунок 071 «Списана дебіторська заборгованість», де обліковується не менше 3-х років з дати списання для спостереження за перспективою її стягнення у випадках змін майнового стану боржника. Якщо після встановленого терміну заборгованість не стягується, вона списується з субрахунку 071 [55, с. 102].

Обліковою політикою ВАТ «Тернопільобленерго» передбачено, що основою для списання безнадійної заборгованості мають бути належним чином оформлені документи. Оскільки встановленого чіткого порядку списання такої заборгованості немає, тому кожне підприємство може встановлювати власний порядок. Наприклад, ВАТ «Тернопільобленерго» створює комісію для вирішення питань стягнення і списання безнадійної заборгованості. Також цими питаннями може займатись окремий працівник ВАТ «Тернопільобленерго». Комісія (відповідальний працівник) складають протоколи, акти, доповідні записки чи інші документи, де описують причини списання, заходи стягнення тощо. Документ передається на розгляд

керівнику ВАТ «Тернопільобленерго», який затверджує документ і передає його для виконання бухгалтерії.

Видача грошей під звіт – одна з поширених операцій в діяльності ВАТ «Тернопільобленерго». Згідно з обліковою політикою ВАТ «Тернопільобленерго», до підзвітних коштів відносяться грошові суми, отримані фізичною особою (працівником підприємства) на відрядження та для виконання окремих дій від імені та за рахунок ВАТ «Тернопільобленерго».

Тобто, підзвітні кошти – це кошти, отримані працівником підприємства для здійснення витрат на відрядження або для закупівлі матеріальних цінностей, оплати послуг оренди, зв'язку тощо.

Підзвітні особи – це особи, які працюють на ВАТ «Тернопільобленерго» постійно. Їм може бути видана готівка на операційні, господарські потреби та відрядження. Гроші видають підзвіт лише за умови повного розрахунку щодо раніше виданих грошових коштів. Ці кошти мають бути використано тільки за призначенням.

ВАТ «Тернопільобленерго» може видати своєму працівнику гроші під звіт готівкою з каси, або ж у безготівковій формі із застосуванням платіжних карток (корпоративних або особистих). При першому способі видачі коштів джерелом є готівка. При другому способі роботодавець перераховує підзвітні кошти на особисту (банківську) картку працівника або видає йому корпоративну картку. Картка використовується як для зняття готівки через банкомат, так і для безготівкової оплати товарів, робіт і послуг. ВАТ «Тернопільобленерго» у більшості випадків застосовує розрахунки у безготівковій формі. Зауважимо, що оформлення грошових коштів підзвіт також залежить від способу їх видачі. При видачі грошей з каси ВАТ «Тернопільобленерго» оформляється видатковий касовий ордером (ВКО). Основою для оформлення ВКО є письмове розпорядження керівника ВАТ «Тернопільобленерго» про видачу коштів на відрядження працівника або для виконання цивільно-правової дії.

Наприклад, ВАТ «Тернопільобленерго» за ВКО №16 від 25.06.2017 р. видало працівникові кошти на придбання канцтоварів у сумі 350,00 грн. Працівник 26.06.2017 р. придбав канцтовари на суму 330,00 грн, у т. ч. ПДВ, на дату складання звіту про використання коштів залишок коштів він повернув до каси ВАТ «Тернопільобленерго». Відображення в обліку наведено в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Відображення в обліку придбання канцтоварів

Дата	Зміст господарської операції	Бухгалтерський облік		Сума, грн
		Дт	Кт	
25.06.2017	З каси підприємства видано кошти на господарські потреби	372	301	350,00
26.06.2017	Затверджено звіт про використання коштів	209	372	275,00
26.06.2017	Відображено ПДВ	641/ПДВ	372	55,00
26.06.2017	Повернено невикористані кошти до каси підприємства	301	372	20,00

* Сформовано за даними ВАТ «Тернопільобленерго»

Якщо розглянути ситуацію, коли працівник на придбання канцтоварів на користь підприємства витратив власні кошти на суму 330,00 грн., (з ПДВ), то при наявності підтверджуючих документів (касовий чек, рахунок), кошти видаються працівникові у рахунок погашення заборгованості через касу підприємства. Відображення в обліку наведено в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Відображення в обліку придбання канцтоварів за власні кошти

Дата	Зміст господарської операції	Бухгалтерський облік		Сума, грн
		Д-т	К-т	
26.06.2017	Затверджено звіт про використання коштів	209	372	275,00
26.06.2017	Відображено ПДВ	641/ПДВ	372	55,00
27.06.2017	Видано за ВКО кошти з каси підприємства	372	301	275,00

* Сформовано за даними ВАТ «Тернопільобленерго»

Якщо працівник ВАТ «Тернопільобленерго» застосовуватиме корпоративну картку, яка видана йому в користування, то факт видачі під звіт грошових коштів буде зафіксований у виписці з рахунка в банку, до якого дана картка емітована. Перерахування грошових коштів на особисту

банківську картку працівника підтверджує платіжне доручення, оформлене ВАТ «Тернопільобленерго». Крім того, при здачі Звіту працівник повинен подати в бухгалтерію:

при проведенні безготівкових розрахунків – сліп, квитанцію терміналу;
при знятті підзвітних сум через банкомат – квитанцію банкомата.

Працівник ВАТ «Тернопільобленерго», який одержав підзвітні кошти за допомогою корпоративної картки або на особистий рахунок в банку, використовує їх за призначенням без оприбуткування в касі.

Термін видачі грошових коштів під звіт залежить від форми їх видачі та визначається «Положенням про ведення касових операцій у національній валюті в Україні».

Якщо підзвітній особі видано підзвітні кошти на відрядження та також для вирішення виробничих питань в цьому відрядженні, то термін видачі готівки під звіт на виконання цих завдань може бути продовжений до завершення відрядження. Сума зайво витрачених грошових коштів підлягає поверненню в касу або на поточний рахунок ВАТ «Тернопільобленерго» до або разом зі Звітом, який подається протягом 5 банківських днів, що настають за днем завершення відрядження або виконання окремих доручень за довіреністю та за рахунок особи, яка видала підзвітні кошти.

Якщо під час виконання доручення працівник ВАТ «Тернопільобленерго» одержав готівку за допомогою платіжних карток Звіт подається ним до закінчення 3-го банківського дня після завершення виконання доручення. Якщо розрахунки здійснювалися виключно у безготівковій формі, то 10 банківських днів, а при наявності поважних причин ВАТ «Тернопільобленерго» може продовжити термін до 20 банківських днів. Для випадку, коли гроші перераховувалися на особисту картку підзвітної особи, в ПК не передбачені спеціальні строки подання Звіту. Проте на практиці, якщо придбання товарів/послуг підзвітною особою здійснювалося за готівкові гроші, то строк подання Звіту має становити 3 банківських дні.

2.2 Облік поточної кредиторської заборгованості

Кредиторська заборгованість підприємства це сума боргу іншим фізичним чи юридичним особам, які стосовно цього підприємства називають кредиторами. В бухгалтерському обліку безпосередньо не виокремлено стандарту для обліку кредиторської заборгованості. Натомість застосовується П(С)БО 11 «Зобов'язання», яке визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про зобов'язання підприємства, з якими ототожнюється кредиторська заборгованість [51].

В обліку також відсутня класифікація кредиторської заборгованості, проте, базуючись на вимогах П(С)БО № 11 «Зобов'язання», можна виокремити два напрямки її поділу – за термінами погашення та за контрагентами. Загальна класифікація зобов'язань наведена на рис. 2.2.

Рис. 2.2 Класифікація зобов'язань підприємств

*Примітка. Сформовано самостійно

Відносно класифікації зазначимо, що кредиторська заборгованість, як і дебіторська, може бути довгостроковою, поточною.

Кредиторська заборгованість ВАТ «Тернопільобленерго» наведена в таблиці 2.4.

Поточні зобов'язання – це зобов'язання, що будуть погашені протягом операційного циклу підприємства або повинні бути погашені протягом 12 місяців починаючи з дати балансу, тоді як довгострокові – це всі зобов'язання, які не є поточними [51].

Таблиця 2.4

Поточна кредиторська заборгованість ВАТ «Тернопільобленерго»,
тис. грн.

	31 грудня 2016 року	31 грудня 2015 року
Кредиторська заборгованість перед постачальниками по основній діяльності	17 580	31 523
Кредиторська заборгованість за придбані основні засоби	0	0
Кредиторська заборгованість перед іншими постачальниками	2	4
Інша кредиторська заборгованість	1502	1 302
Разом короткострокові фінансові зобов'язання	19084	32 829
Заробітна плата до виплати	7 562	6 310
Заборгованість з податків та соціальних платежів	18 340	6 843
Аванси отримані	118 034	77 136
Інша кредиторська заборгованість	147	164
Разом короткострокові нефінансові зобов'язання	144083	90 453
Всього кредиторська заборгованість	163 167	123 282

*Примітка. Сформовано за даними річного звіту ВАТ «Тернопільобленерго»

Наприклад, ВАТ «Тернопільобленерго» придбало у ТОВ «ЕНКО» електророзподільні кабелі на суму 383010,78 грн. з ПДВ. Договором купівлі-продажу оплату кабелів передбачено протягом трьох місяців з дати отримання. ТОВ «ЕНКО» є кредитором для ВАТ «Тернопільобленерго». Сума кредиторської заборгованості внаслідок отримання комплектуючих – 383 010,78 грн.

У бухгалтерському обліку ВАТ «Тернопільобленерго» відображається операція придбання комплектуючих з одночасним визнанням поточної кредиторської заборгованості:

Дт 20 «Виробничі запаси»;

Кт 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками».

Якщо ж на дату балансу зазначена заборгованість залишається непогашеною, то в Балансі ВАТ «Тернопільобленерго» її відображають у рядку 1615. Погашення заборгованості коштами (з рахунку у банку) відображається:

Дт 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»;

Кт 31 «Рахунки в банках».

Переважає більшість зобов'язань ВАТ «Тернопільобленерго» формується внаслідок виконання договорів, під якими розуміють згоду двох та більше осіб, спрямовану на виникнення, зміну або припинення взаємних прав і обов'язків.

Господарський договір – це майнова угода господарюючого суб'єкта з контрагентом, яка встановлює (змінює, припиняє) зобов'язання сторін у сфері господарської і комерційної діяльності, при виробництві і реалізації продукції, виконанні робіт, наданні послуг [55, с. 99].

Найчастіше договірні зобов'язання ВАТ «Тернопільобленерго» виникають перед постачальниками. Для бухгалтерського обліку таких зобов'язань використовується рахунок 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками».

Розрахунки з постачальниками і підрядниками ВАТ «Тернопільобленерго» оформлюють відповідними документами: рахунками–фактурами, товарними накладними, актами виконаних робіт. У випадку попередньої оплати дебетується субрахунок 371 «Розрахунки за виданими авансами» і виникає дебіторська заборгованість. Така методика обліку дає змогу уникнути виникнення дебетового сальдо на рахунок 63.

Якщо поставка не відповідає умовам договору, ВАТ «Тернопільобленерго» може відмовитися від цих матеріальних цінностей. У такому випадку їх обліковують на позабалансовому рахунку 02 «Активи на відповідальному зберіганні» і залишають до отримання вказівок від постачальника, куди відвантажити цінності.

Доцільним, на нашу думку, є також зазначення інформації про юридичні зобов'язання і у Примітках до звітності ВАТ «Тернопільобленерго». Після перетворення юридичних зобов'язань на такі, які відповідають всім критеріям визнання в обліку, доцільно проводити їх виключення з позабалансового обліку та відображення на

балансових рахунках та в балансі ВАТ «Тернопільобленерго». Таким чином відображення зобов'язань сприятиме забезпеченню користувачів фінансової звітності правдивою та обґрунтованою інформацією щодо боргів підприємства та його платоспроможності.

Схематично облік розрахунків з постачальниками розглянуто на рис.

2.3.

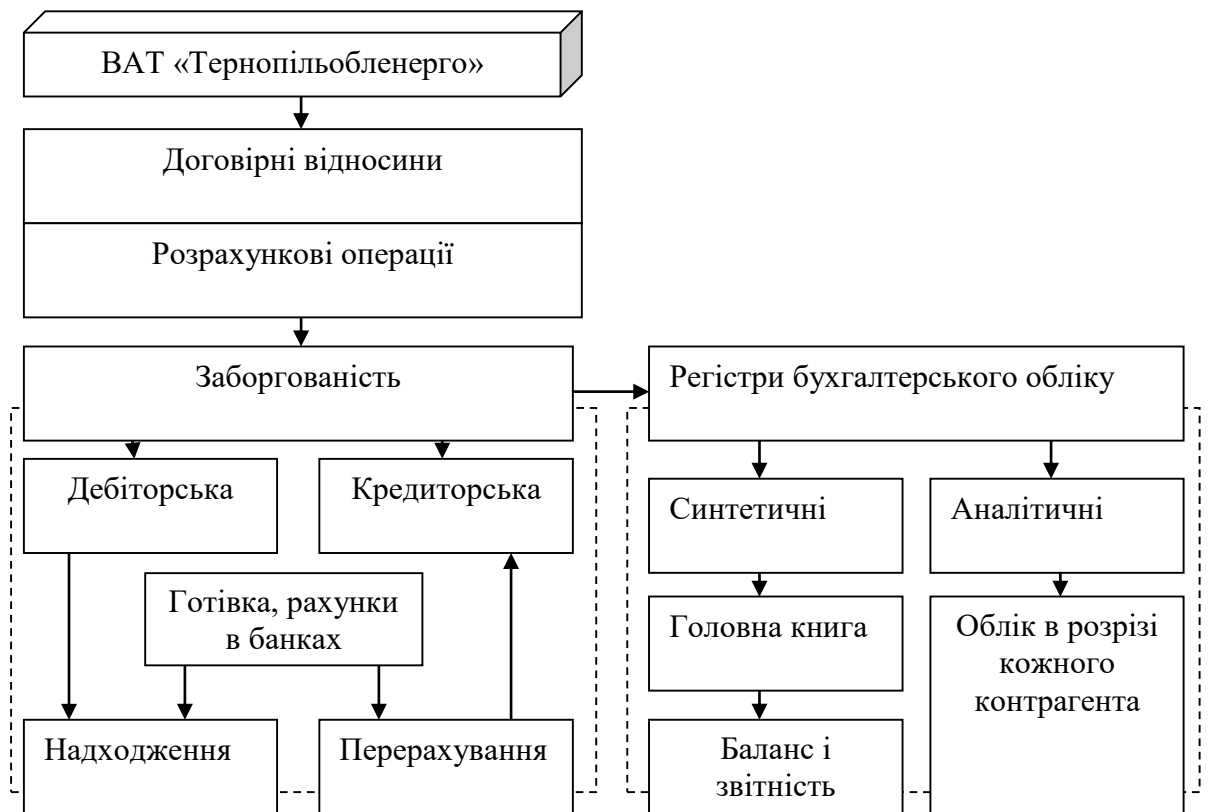

Рис. 2.3. Розрахунки з постачальниками ВАТ «Тернопільобленерго»

*Примітка. Сформовано самостійно

Розрахунки з постачальниками та підрядниками в обліковій системі ВАТ «Тернопільобленерго» ведуться у журналі 3. Він не містить аналітичної інформації про стан таких розрахунків, тому основну увагу необхідно приділяти відомості 3.3.

На думку окремих авторів доцільно внести корективи щодо відображення кредиторської заборгованості перед постачальниками та підрядниками до фінансової звітності, а саме до Балансу (Звіту про фінансовий стан) [55, с. 96]: під рядком 1615 «Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги» додати рядок 1616 з назвою

«У тому числі прострочена кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги».

Погоджуємося з такою пропозицією, оскільки це сприятиме посиленню інформативності звітності підприємства, допоможе постачальникам краще розуміти якість майбутніх економічних відносин з даним суб'єктом господарювання.

Заробітна плата – це винагорода працівнику, яку обчислено у грошовому виразі та за трудовим договором виплачується працівнику власником або уповноваженим ним органом за виконану роботу.

Для обліку нарахування заробітної плати та інших виплат працівникам ВАТ «Тернопільобленерго» використовує рах. 66 «Розрахунки за виплатами працівникам». За кредитом даного рахунку відображується нарахована працівникам заробітна плата (основна, додаткова, інші виплати та нарахування), а за дебетом – суми утриманих платежів та податків, виплата заробітної плати, інші утримання із заробітної плати.

Аналітичний облік розрахунків ВАТ «Тернопільобленерго» ведеться за кожним працівником, за окремими видами виплат і утримань.

Аналітичний облік розрахунків із працівниками здійснюється за табельними номерами. Для обліку розрахунків із працівниками ВАТ «Тернопільобленерго» використовують форми типових документів:

розрахунково-платіжна відомість працівника № П-6;

розрахунково-платіжна відомість (зведена) № П-7.

У вказаних відомостях за кожним працівником відображається нарахування оплати праці та її виплати за звітний місяць, утримання із заробітної плати та суми заробітна плата до видачі [73, с. 96].

Заробітна плата на ВАТ «Тернопільобленерго» виплачується працівникам регулярно в робочі дні в терміни, визначені законодавством та встановлені у колективному договорі, але не рідше двох разів на місяць через проміжок часу, що не перевищує шістнадцяти календарних днів.

Тобто, заробітна плата за першу половину місяця (15 календарних днів) ВАТ «Тернопільобленерго» має виплачуватись в період з 16 по 22 число, а за другу – з 1 по 7 число.

Нарахована заробітна плата відноситься на витрати ВАТ «Тернопільобленерго» і включається до собівартості продукції, робіт та послуг. Нарахування заробітної плати працівникам основного виробництва, зайнятим виробництвом продукції, робіт та послуг відображається кореспонденцією:

Дт 23 Кт 66.

Нарахування заробітної плати загальновиробничому та адміністративному персоналу:

Дт 91, 92 Кт 66

Із суми нарахованої оплати праці проводяться утримання, тобто платежі, які зменшують суму нарахованої заробітної плати, а саме:

військовий збір – 1,5% від нарахованої заробітної плати за усіма видами нарахувань;

податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) – 18%.

У бухгалтерському обліку утримання ПДФО відображується на рахунках бухгалтерського обліку кореспонденцією:

Дт 66 «Розрахунки за виплатами працівникам»;

Кт 641 «Розрахунки за податками».

Утримання ЄСВ відображується на рахунках бухгалтерського обліку кореспонденцією:

Дт 66 «Розрахунки за виплатами працівникам»;

Кт 651 «Розрахунки за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням»

Утримання військового збору відображується на рахунках бухгалтерського обліку кореспонденцією:

Дт 66 «Розрахунки за виплатами працівникам»

Кт 642 «Розрахунки за обов'язковими платежами».

На суму фактичних витрат на оплату праці (фонд оплати праці) здійснюють нарахування (сума, що не впливає на заробітну плату працівника, але сплачується безпосередньо ВАТ «Тернопільобленерго») єдиного соціального внеску розмір якого дорівнює 22% від нарахованого доходу.

Єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування – обов'язковий платіж до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування, що справляється в Україні з метою забезпечення страхових виплат за поточними видами загальнообов'язкового державного соціального страхування.

В своїй обліковій політиці кредиторська заборгованість ВАТ «Тернопільобленерго» відноситься до фінансових зобов'язань, які включають отримані банківські кредити та видані безпроцентні векселі, а також торгіву та іншу кредиторську заборгованість.

Фінансові зобов'язання ВАТ «Тернопільобленерго» первісно визнаються за справедливою вартістю, збільшеною у випадку безпроцентних векселів, безпроцентної довгострокової кредиторської заборгованості і процентних банківських кредитів, які обліковуються по амортизованій вартості, на витрати по угоді, безпосередньо з ними пов'язані.

ВАТ «Тернопільобленерго» не має фінансових інструментів які оцінюються за справедливою вартістю через прибуток і збиток.

Після первісного визнання довгострокова кредиторська заборгованість та банківські кредити оцінюються по амортизованій вартості із використанням ефективної ставки відсотка. Доходи та витрати по таких фінансових інструментах визнаються в Звіті про фінансові результати при припиненні їх визнання, а також в міру нарахування амортизації.

Амортизована вартість розраховується з урахуванням дисконтів, а також комісійних або витрат, які є невід'ємною частиною ефективної

ставки відсотка. Сума амортизації включається до складу фінансових витрат в Звіті про фінансові результати ВАТ «Тернопільобленерго».

В цілому зобов'язання ВАТ «Тернопільобленерго» без оголошеної ставки відсотка погашається, в основній своїй масі, в терміни, що не перевищують 90 днів.

Грошові потоки, пов'язані з короткостроковими зобов'язаннями, не дисконтуються, оскільки в умовах діяльності ВАТ «Тернопільобленерго» вплив дисконтування є несуттєвим. Визнання фінансового зобов'язання в звіті про фінансовий стан (балансі) припиняється, якщо зобов'язання погашене, анульоване, або сплив термін його дії.

Якщо наявне фінансове зобов'язання замінюється іншим зобов'язанням перед тим же кредитором на умовах, що суттєво відрізняються, або якщо умови наявного зобов'язання значно змінені, така заміна або зміни обліковуються як припинення визнання первісного зобов'язання і початок визнання нового зобов'язання, а різниця в їх балансовій вартості визнається в звіті про прибутки і збитки.

2.3 Облік довгострокової кредиторської заборгованості

В економічній літературі та в чинних нормативних документах поняття «Довгострокова дебіторська заборгованість» відсутнє, тому звернемося до П(С)БО 11 «Зобов'язання» [51].

До довгострокових зобов'язань підприємств відносяться:

- довгострокові кредити банків;
- інші довгострокові фінансові зобов'язання;
- відстрочені податкові зобов'язання;
- інші довгострокові зобов'язання.

Наприклад, розглядаючи ситуацію, описану в п. 2.2, коли ВАТ «Тернопільобленерго» придбало у ТОВ «ЕНКО» електророзподільні кабелі на суму 383010,78 грн. з ПДВ. Якщо погашення заборгованості згідно договору відбудеться через 12 місяців, то таке придбання комплектуючих

відображається в обліку з одночасним визнанням довгострокової кредиторської заборгованості:

Дт 20 «Виробничі запаси»;

Кт 55 «Інші довгострокові зобов'язання».

Якщо на дату балансу ця заборгованість залишається довгостроковою і не переходить у поточну, то в Балансі ВАТ «Тернопільобленерго» відображається в рядку 1515 «Інші довгострокові зобов'язання».

Отже, залежно від виду довгострокової заборгованості застосовуються різні рахунки бухгалтерського обліку, а саме [73, с. 106]:

50 «Довгострокові позики» – ведеться облік розрахунків за довгостроковими позиками банків та іншими залученими позиковими коштами в інших осіб, які не є поточним зобов'язанням;

51 «Довгострокові векселі видані» – ведеться облік розрахунків з постачальниками, підрядниками та іншими кредиторами за матеріальні цінності, виконані роботи, отримані послуги та за іншими операціями, заборгованість за якими забезпечено виданими векселями та не є поточним зобов'язанням;

52 «Довгострокові зобов'язання за облігаціями» – призначено для обліку розрахунків з іншими особами за випущеними та сплаченими власними облігаціями строком погашення більше 12 місяців з дати балансу;

53 «Довгострокові зобов'язання з оренди» – призначено для узагальнення інформації про стан розрахунків з орендодавцями за необоротні активи, передані на умовах довгострокової оренди, а також за оборотні матеріальні активи, кошти та цінні папери, отримані за договором оренди цілісного майнового комплексу;

54 «Відстрочені податкові зобов'язання» – ведеться облік сум податків на прибуток, які сплачуватимуться в наступних періодах внаслідок виникнення тимчасової різниці між балансовою вартістю активів

або зобов'язань та оцінкою цих активів або зобов'язань, яка використовується з метою оподаткування;

55 «Інші довгострокові зобов'язання» – призначено для узагальнення інформації про розрахунки з іншими кредиторами та за іншими операціями, заборгованість за якими не є поточним зобов'язанням та облік яких не відображається на решті рахунків класу 5 «Довгострокові зобов'язання».

Таблиця 2.5

Довгострокові зобов'язання і забезпечення ВАТ
«Тернопільобленерго» у 2015-2016 році (тис. грн.)

Стаття	Рядок балансу	2015	2016
Інші довгострокові зобов'язання	1515	5981	4962
Довгострокові забезпечення	1520	16925	18448
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	16925	18448
Усього за розділом II Балансу	1595	22906	23410

*Примітка. Сформовано за даними річного звіту ВАТ «Тернопільобленерго»

Отже, в діяльності ВАТ «Тернопільобленерго» протягом досліджуваного періоду виникали такі види довгострокових зобов'язань: «Інші довгострокові зобов'язання», «Довгострокові забезпечення», «Довгострокові забезпечення витрат персоналу».

У складі статті «Інші довгострокові зобов'язання» відображається заборгованість по виданих довгострокових векселях, яка у 2016 році становить 4962 тис.грн., які видані в рахунок погашення заборгованості за куповану електроенергію перед ДП «Енергоринок».

Зобов'язання, яке забезпечене виданими векселями, враховується ВАТ «Тернопільобленерго» на рахунку 51 «Довгострокові векселі видані», де підсумовуються дані про облік розрахунків із постачальниками, підрядниками та іншими кредиторами за матеріальні

цінності, виконані роботи, отримані послуги та за іншими операціями, заборгованість за якими забезпечена виданими довгостроковими векселями.

На нашу думку, враховуючи, що облік векселів здійснюється на ВАТ «Тернопільобленерго» постійно, то реєстрацію документів доцільно вести в «Книзі обліку векселів» і «Книзі реєстрації актів приймання – передачі векселів». В цьому випадку у книзі обліку векселів реєструють усі одержані ВАТ «Тернопільобленерго» векселі, а у випадку випуску власних векселів використовується окрема книга для реєстрації випущених векселів.

Аналітичний облік ведеться за кожним одержаним векселем. Витрати, які пов'язані з протестом за векселем, відносяться на фінансові результати.

Обліковим реєстром синтетичного обліку до рахунку 51 «Довгострокові векселі видані» є Журнал № 3. У Відомості №3.4 ведеться аналітичний облік довгострокових векселів виданих.

У Балансі (звіті про фінансовий стан) ВАТ «Тернопільобленерго» сальдо за довгостроковими відсотковими векселями відображається у II розділі пасиву Балансу за статтею 1515 «Інші довгострокові зобов'язання» [55, с. 138].

Оскільки довгострокові забезпечення витрат персоналу ВАТ «Тернопільобленерго» у 2016 році становлять 18448 тис. грн.; зупинимося на особливостях їх обліку детальніше.

П(С)БО 11 визначено, що забезпечення створюється для відшкодування наступних (майбутніх) операційних витрат, у тому числі на виплату відпусток працівникам. Забезпечення створюється при виникненні внаслідок минулих подій зобов'язання, погашення якого ймовірно призведе до зменшення ресурсів, які втілюють у собі економічні вигоди, та його оцінку можна буде визначити розрахунково [51].

Для узагальнення інформації про рух коштів, які за рішенням ВАТ «Тернопільобленерго» резервуються для забезпечення майбутніх витрат та платежів, а також включення їх до витрат поточного періоду, призначено рахунок 47 «Забезпечення майбутніх витрат і платежів».

Безпосередньо облік руху та залишків коштів на оплату чергових відпусток працівникам ВАТ «Тернопільобленерго» ведеться на субрахунку 471 «Забезпечення виплат відпусток». При розрахунку загальної суми резерву відпусток визначається сума резерву не лише на суму нарахованої заробітної плати працівникам ВАТ «Тернопільобленерго», а й на суму ЄСВ, який нараховується на заробітну плату працівників [73, с. 145].

Відповідно до П(С)БО 16 витрати, пов'язані з оплатою відпусток та забезпечення виплат відпусток, включаються до складу елемента «Витрати на оплату праці» з відображенням у складі витрат операційної діяльності залежно від напрямку витрат [52].

Наприклад, створення резерву відпусток для виробничого персоналу ВАТ «Тернопільобленерго» відображається кореспонденцією:

Дт 23 «Виробництво»;

Кт 471 «Забезпечення виплат відпусток».

Зазначимо, що фінансовий результат за операціями, які пов'язані з нарахуванням і списанням резерву відпусток, які були нараховані у бухгалтерському обліку ВАТ «Тернопільобленерго» відповідно як до національних та і до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, в податковому обліку не змінюється.

Відповідно до П(С)БО 11 забезпечення використовується для відшкодування лише тих витрат, для покриття яких воно було створено [51].

Використання резерву відпусток у бухгалтерському обліку ВАТ «Тернопільобленерго» відображається кореспонденцією:

1. на суму нарахованих відпускних та грошових компенсацій:

Дт 471 «Забезпечення виплат відпусток»

Кт 661 «Розрахунки за заробітною платою»

2. на суми нарахованого єдиного соціального внеску:

Дт 471 «Забезпечення виплат відпусток»

Кт 651 «За розрахунками із загальнообов'язкового державного соціального страхування».

При недостатності суми створеного резерву для забезпечення нарахування виплат нарахування здійснюється за рахунок відповідних витрат залежно від категорії персоналу.

Зменшення надміру нарахованого забезпечення на виплату відпусток працівникам здійснюється методом «червоне сторно»

Зауважимо, що порядок розрахунку забезпечення на виплату відпусток працівникам передбачений у наказі про облікову політику ВАТ «Тернопільобленерго», оскільки сума забезпечення визначається розрахунково, і розрахунок такого забезпечення має ґрунтуватися як на відповідних нормативно-правових документах так і на розпорядчих документах безпосередньо підприємства, оскільки від цього в податковому обліку залежить розмір визнаних витрат на створення забезпечення.

Якщо на чергову дату балансу заборгованість переходить до складу поточних зобов'язань (планується погашення даної заборгованості протягом 12 місяців з дати балансу), ВАТ «Тернопільобленерго» переводить її до складу поточної заборгованості.

У бухгалтерському обліку здійснюється запис:

Дт 61 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями»

Кт 50 (51, 52, 53, 54, 55).

Зазначимо, що рахунок 61 призначено лише для узагальнення даних про стан розрахунків за поточними зобов'язаннями, переведеними зі складу довгострокових при настанні терміну погашення протягом 12 місяців з дати балансу.

У Балансі ВАТ «Тернопільобленерго» поточна кредиторська заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями відображається у рядку

1610. Погашення цієї заборгованості коштами (з рахунку в банку) відображається записом:

Дт 61 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями»;
Кт 31 «Рахунки в банках».

Якщо дебітор вважає, що з якихось причин він не погасить борг (кредиторську заборгованість), таку заборгованість можна вважати сумнівною. Втім на сьогодні як в бухгалтерському, так і в податковому обліку сумнівна кредиторська заборгованість не відображається.

Нормативного визначення поняття безнадійної кредиторської заборгованості також немає. За аналогією з безнадійною дебіторською заборгованістю доцільно вважати, що це така кредиторська заборгованість, щодо якої існує впевненість про її неповернення кредитору або за якою минув термін позовної давності.

У бухгалтерському обліку така заборгованість списується:

Дт 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»;
Дт 68 «Розрахунки за іншими операціями»;
Кт 717 «Дохід від списання кредиторської заборгованості».

Якщо пізніше заборгованість буде погашено, її поновлюють на балансі підприємства записом сторно:

Дт 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»;
Дт 68 «Розрахунки за іншими операціями»;
Кт 717 «Дохід від списання кредиторської заборгованості».

Висновки до розділу II

Розрахунки з дебіторами та кредиторами – це найважливіші показники, які впливають на фінансовий стан ВАТ «Тернопільобленерго», саме тому правильне ведення бухгалтерського та податкового обліку дебіторської та кредиторської заборгованості є ваговою складовою облікового процесу досліджуваного підприємства.

Дебіторська заборгованість визнається та класифікується за певними критеріями: строк погашення та зв'язок з нормальним операційним циклом; об'єкти щодо яких виникла дебіторська заборгованість; своєчасність погашення. В результаті такого розподілу утворюється дебіторська заборгованість, яка поділяється на поточну, довгострокову, сумнівну, безнадійну. Такий підхід дає змогу оцінити показники балансу підприємства саме з точки зору ліквідності, тобто можливості швидкого перетворення активу в грошові кошти. Очевидно, що для підприємств енергетичного комплексу така заборгованість є важливішою ніж довгострокова, яка за своєю економічною природою є менш ліквідною, ніж поточна.

Кредиторська заборгованість підприємства це сума боргу іншим фізичним чи юридичним особам, які стосовно цього підприємства називають кредиторами. В бухгалтерському обліку безпосередньо не виокремлено стандарту для обліку кредиторської заборгованості. Натомість застосовується П(С)БО 11 «Зобов'язання», яке визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про зобов'язання підприємства, з якими ототожнюється кредиторська заборгованість.

В обліку також відсутня класифікація кредиторської заборгованості, проте, базуючись на вимогах П(С)БО 11 «Зобов'язання», можна виокремити два напрямки її поділу – за термінами погашення та за контрагентами. До довгострокових зобов'язань підприємств відносяться: довгострокові кредити банків; інші довгострокові фінансові зобов'язання; відстрочені податкові зобов'язання; інші довгострокові зобов'язання.

РОЗДІЛ III

КОНТРОЛЬ ТА АНАЛІЗ ДЕБІТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

3.1 Аналізу стану дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємстві

Великий вплив на оборотність капіталу, вкладеного в оборотні активи, а отже, і на фінансовий стан підприємства, справляє збільшення або зменшення дебіторської та кредиторської заборгованостей. Їх величина залежить від обсягу продажів, умов розрахунку з постачальниками та покупцями (передоплати, наступної оплати), періоду відстрочки оплати, платіжної дисципліни, організації контролю за станом роботи з погашенням кредиторської та дебіторської, а також претензійної роботи на підприємстві тощо.

Різке збільшення дебіторської та кредиторської заборгованостей, їх частини в оборотних активах та зобов'язаннях може свідчити як про необачну кредитну політику підприємства стосовно покупців, так і про збільшення обсягу продажів, або про неплатоспроможність і банкрутство частини покупців [11].

Якщо говорити про зменшення обсягів, то скорочення дебіторської заборгованості оцінюється позитивно, якщо воно відбувається за рахунок скорочення періоду її погашення. Якщо ж дебіторська заборгованість зменшується у зв'язку зі зменшенням обсягів реалізації продукції (робіт, послуг), то це свідчить про зменшення ділової активності підприємства.

Отже, зростання дебіторської та кредиторської заборгованостей не завжди оцінюється негативно, а їх зниження – позитивно. Необхідно розрізняти нормальну і прострочену дебіторську та кредиторську заборгованості та аналізувати їх окремо.

Наявність дебіторської та кредиторської заборгованостей створює фінансові труднощі, тому підприємство буде відчувати нестачу фінансових

ресурсів для придбання виробничих запасів, виплати заробітної плати і т. ін. Крім того, заморожування коштів у дебіторській заборгованості призводить до уповільнення оборотності капіталу.

Прострочена дебіторська та кредиторська заборгованість означає також зростання ризику непогашення боргів і зменшення прибутку. Тому кожне підприємство зацікавлене у скороченні термінів погашення належних йому платежів. Дебіторська заборгованість, що має значну питому вагу в складі поточних активів суттєво впливає на фінансовий стан підприємства. Значення аналізу дебіторської заборгованості особливо зростає в період інфляції, коли іммобілізація власних оборотних активів стає дуже не вигідною [11].

Аналіз дебіторської заборгованості дозволяє оцінити можливу величину доходів, які можуть бути отримані у вигляді штрафів, пені, неустойок від дебіторів, які прострочили оплату. Для цього спочатку аналізується динаміка дебіторської заборгованості.

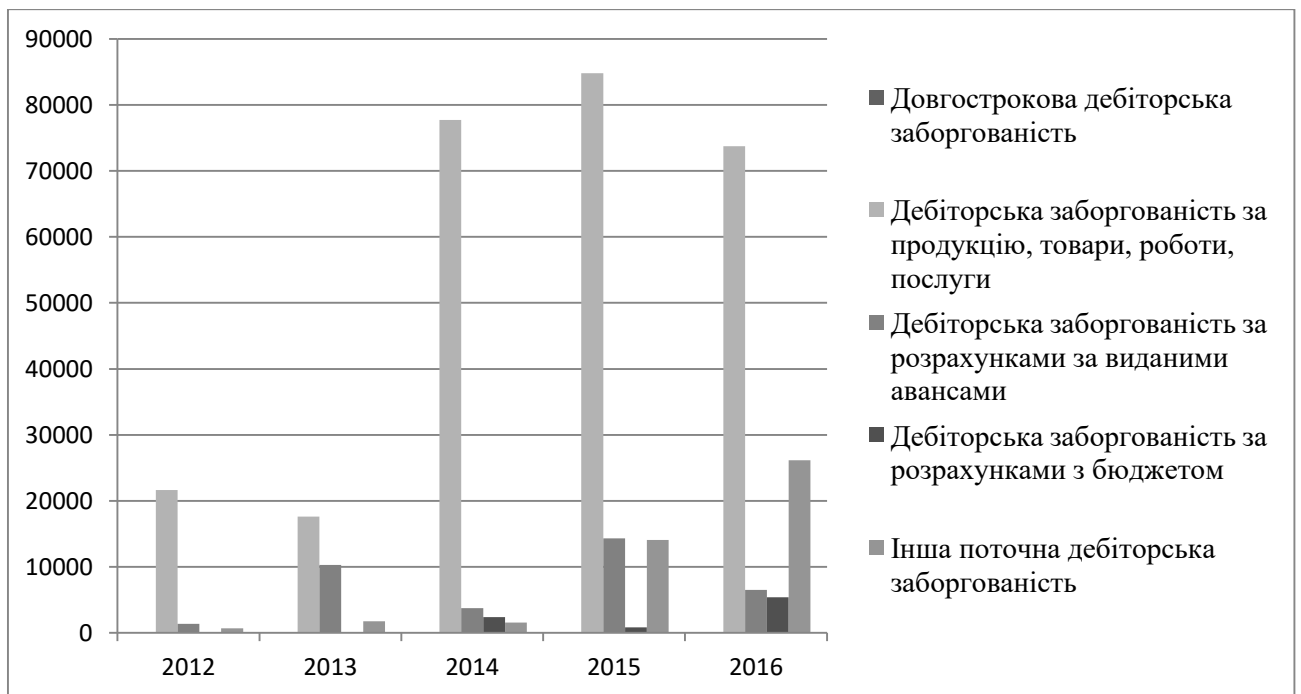

Рис. 3.1 Динаміка дебіторської заборгованості ВАТ «Тернопільобленерго» за 2012-2016 роки (тис. грн.)

*Примітка. Сформовано за даними річних звітів ВАТ «Тернопільобленерго»

Отже, протягом проаналізованого періоду за 2012-2016 роки ВАТ «Тернопільобленерго» здійснювались операції, за якими виникла дебіторська заборгованість. Аналіз динаміки дебіторської заборгованості ВАТ «Тернопільобленерго» засвідчив про її коливання та поступове збільшення майже за всіма видами заборгованості. Так, у 2012 році дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги становила 21617 тис. грн., тоді як у 2016 – вже 73763 тис. грн., інша поточна дебіторська заборгованість зросла з 679 тис. грн. у 2012 до 26168 тис. грн. у 2016. Незначні зміни відбулися у величині довгострокової дебіторської заборгованості.

Особливу увагу в процесі аналізу дебіторської заборгованості приділяємо статті «дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги», оскільки вона має найбільшу питому вагу в загальній сумі дебіторської заборгованості ВАТ «Тернопільобленерго» (рис. 3.2).

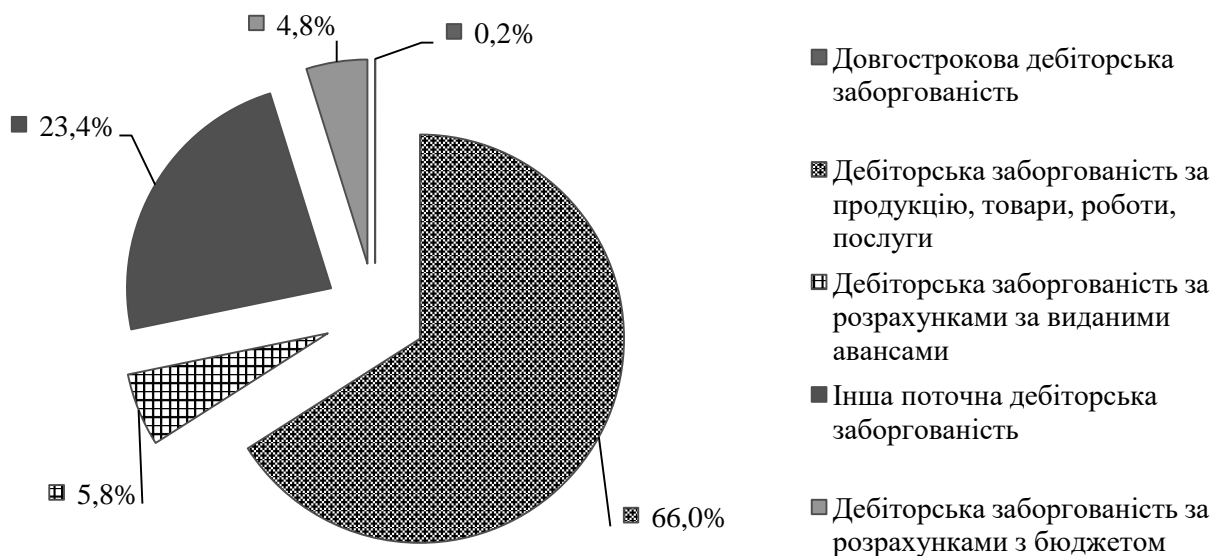

Рис. 3.2 Структура дебіторської заборгованості ВАТ «Тернопільобленерго» за 2016 рік (%)

*Примітка. Сформовано за даними річних звітів ВАТ «Тернопільобленерго»

Питома вага дебіторської заборгованості показує, яка частина оборотних засобів ВАТ «Тернопільобленерго» зосереджена в розрахунках.

В процесі аналізу дебіторської заборгованості потрібно розкривати її якісний склад і внутрішню структуру як за видами заборгованості, так і за термінами виникнення.

Для цього проаналізуємо зміни у довгостроковій та поточній заборгованості ВАТ «Тернопільобленерго» (рис. 3.3).

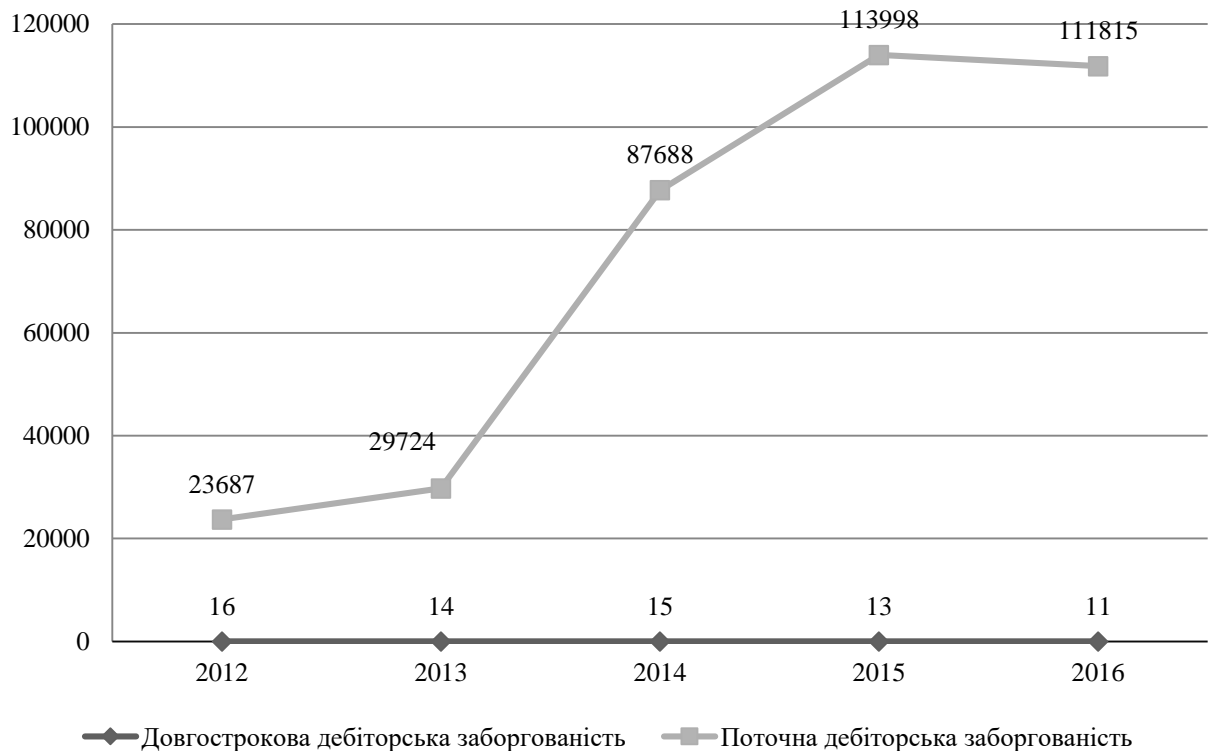

Рис. 3.4 Динаміка довгострокової та поточної дебіторської заборгованості ВАТ «Тернопільобленерго» за 2012-2016 роки (тис. грн.)

*Примітка. Сформовано за даними річних звітів ВАТ «Тернопільобленерго»

Отже, протягом аналізованого періоду динаміка поточної дебіторської заборгованості ВАТ «Тернопільобленерго» мала тенденцію до суттєвого зростання, тоді як довгострокова – до стабільності. Зауважимо, що довгострокова заборгованість, яка за своєю суттю є більш небезпечною через ризик її непогашення, є незначною, не зростає, отже є контрольованою підприємством.

Зупинимося детальніше на змінах, які відбулися у структурі та динаміці дебіторської заборгованості за останніх два роки (таблиця 3.1). Для аналізу показників використаємо дані балансу підприємства (ф. № 1).

Таблиця 3.1

Дебіторська заборгованість ВАТ «Тернопільобленерго» за 2015-2016 роки (тис. грн.)

Показники	Рядок в балансі	2015	2016	Відхилення, тис. грн.	Відхилення, %
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	13	11	-2	-15,38
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	84800	73763	-11037	-13,02
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	14292	6480	-7812	-54,66
з бюджетом	1135	815	5404	4589	563,07
у тому числі з податку на прибуток	1136	718	5350	4632	645,13
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	14091	26168	12077	85,71
Разом поточна дебіторська заборгованість		113998	111815	-2183	-1,91

*Примітка. Розраховано самостійно за даними річних звітів ВАТ «Тернопільобленерго»

Отже, протягом останніх двох років дебіторська заборгованість ВАТ «Тернопільобленерго» суттєво змінювалася, за виключенням довгострокової заборгованості.

Загальна сума поточної дебіторської заборгованості зменшилася на 2183, що є позитивним явищем для підприємства, як і зменшення дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги на 11037 тис. грн. та дебіторської заборгованості за розрахунками за виданими авансами – на 7812 тис. грн. Разом з тим, дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом, у тому числі з податку на прибуток суттєво зросли. Найбільші зміни відбулися в іншій поточній заборгованості (зростання показника на 12077 тис. грн.). Тому даний вид заборгованості потребує найбільшого контролю.

Окрім дебіторської заборгованості для ефективного аналізу також розглядають кредиторську, яка є ефективнішою ніж використання власного капіталу. Це пояснюється відповідальністю ВАТ «Тернопільобленерго» перед кредиторами за повернення боргу у встановлений термін. У процесі аналізу необхідно дати оцінку умов заборгованості, звернути увагу на

терміни, обмеження використання ресурсів, можливості залучення додаткових джерел фінансування. Аналіз кредиторської заборгованості починається з дослідження змін кредиторської заборгованості (рис. 3.5).

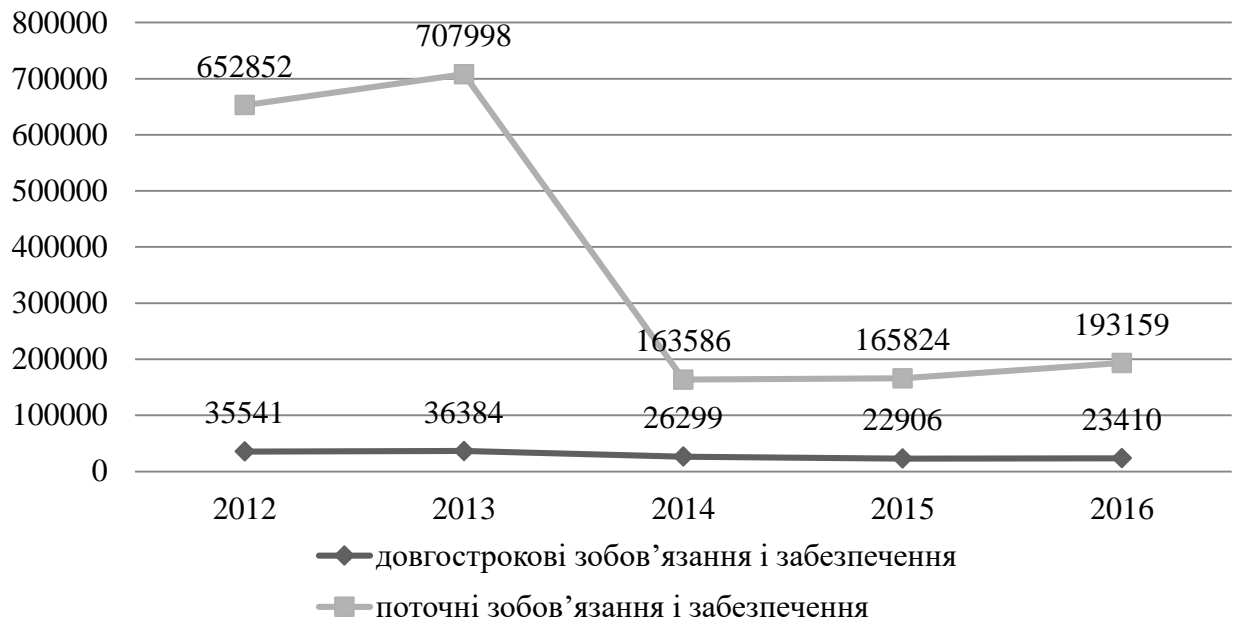

Рис. 3.5 Динаміка кредиторської заборгованості ВАТ «Тернопільобленерго» за 2012-2016 роки (тис. грн.)

*Примітка. Сформовано за даними річних звітів ВАТ «Тернопільобленерго»

Отже, протягом аналізованого періоду довгострокова кредиторська заборгованість ВАТ «Тернопільобленерго» не зазнала суттєвих коливань, хоча її загальна сума зменшилася з 35541 тис. грн. до 23410 тис. грн., що є позитивним явищем для досліджуваного підприємства. В той же час, поточна заборгованість мала тенденцію до зміни та її загальна величина також зменшилася з 652852 тис. грн. до 193159 тис. грн.

Для поглибленого аналізу доцільно дослідити складові як довгострокової так і поточної заборгованості та їх зміни (рис. 3.6). Найбільше протягом аналізованого періоду змінювалися відстрочені податкові зобов'язання, які включають в себе суму податку на прибуток, який сплачуватиметься в наступних періодах з тимчасових податкових різниць, що підлягають оподаткуванню. Протягом останніх років такі зобов'язання на досліджуваному підприємстві відсутні.

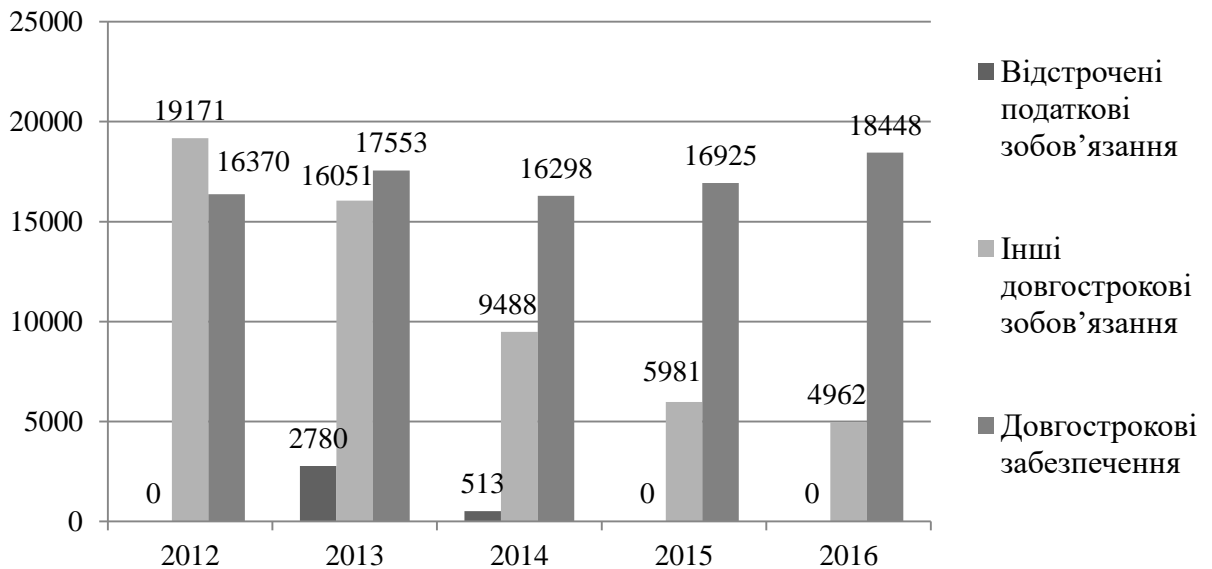

Рис. 3.6 Динаміка довгострокової кредиторської заборгованості ВАТ «Тернопільобленерго» за 2012-2016 роки (тис. грн.)

*Примітка. Сформовано за даними річних звітів ВАТ «Тернопільобленерго»

Довгострокові забезпечення ВАТ «Тернопільобленерго» включають в себе лише довгострокові забезпечення витрат персоналу, які наводять у цій додатковій статті лише якщо довгострокова виплата персоналу може бути визнана суттєвою статтею балансу. Стосовно поточних зобов'язань, їх динаміка за окремими видами наведена на рис. 3.7.

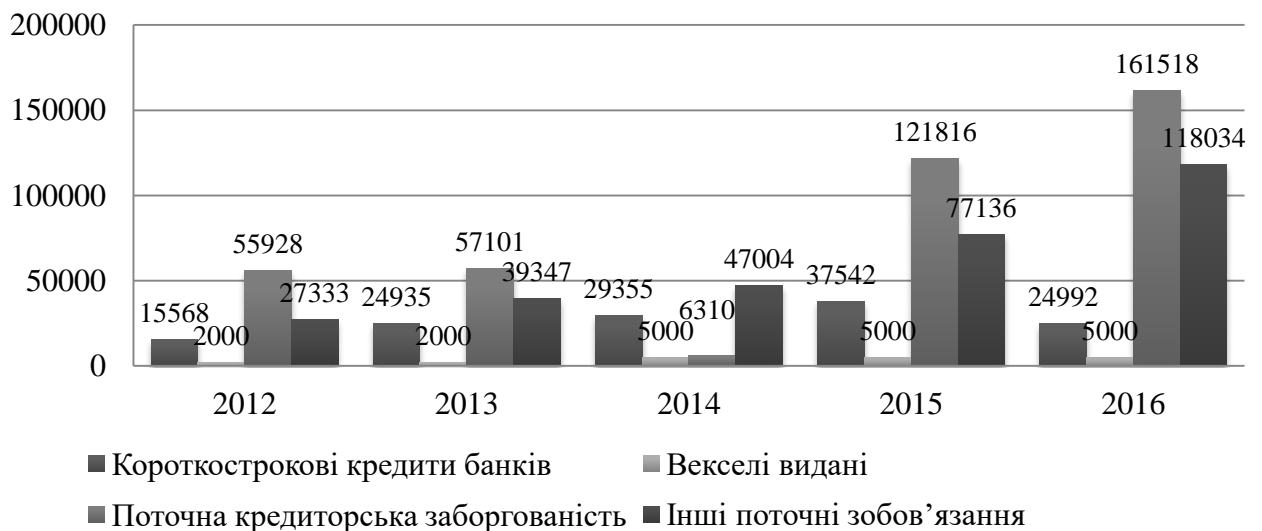

Рис. 3.7 Динаміка поточних зобов'язань ВАТ «Тернопільобленерго» за 2012-2016 роки (тис. грн.)

*Примітка. Сформовано за даними річних звітів ВАТ «Тернопільобленерго»

Отже, обсяги поточних зобов'язань ВАТ «Тернопільобленерго» за 2012-2016 роки мають тенденцію до зростання, особливо в частині поточної заборгованості, а саме – з 55928 тис. грн. у 2012 році до 161518 тис. грн. у 2016 році. Таке збільшення обсягів може бути пов'язане не лише з платоспроможністю, але й з розширенням діяльності ВАТ «Тернопільобленерго», тому розглянемо структуру поточної заборгованості підприємства (рис. 3.8).

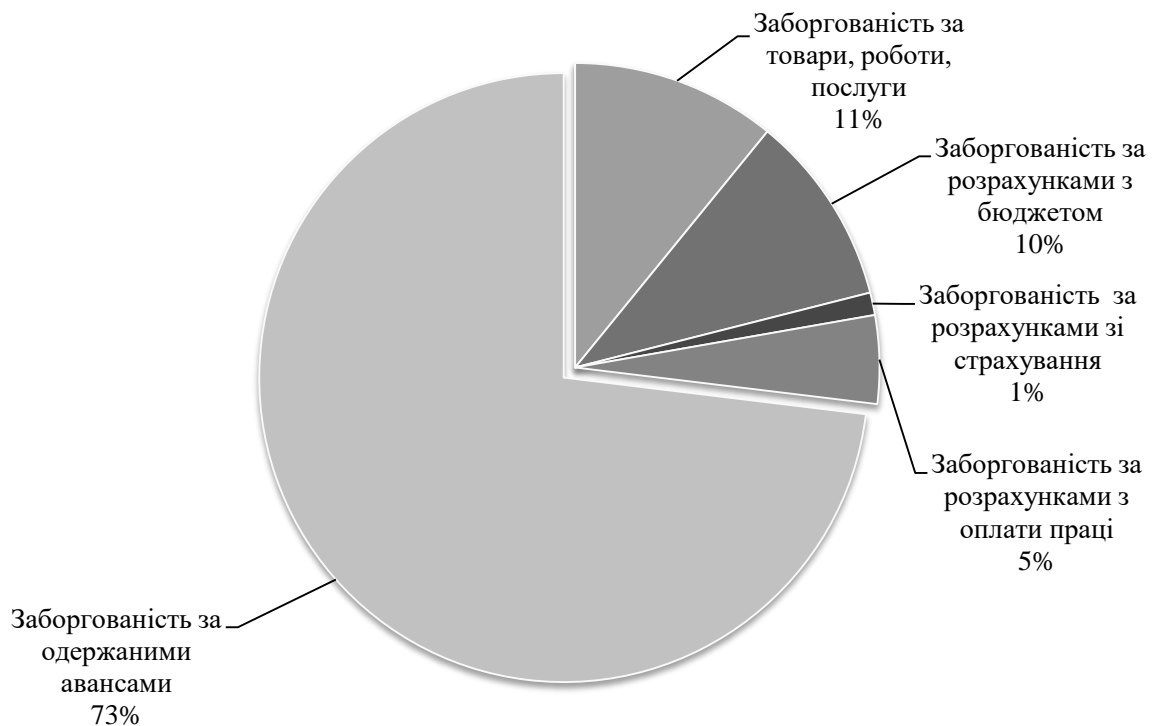

Рис. 3.8 Структура поточної заборгованості ВАТ «Тернопільобленерго» у 2016 році (%)

*Примітка. Сформовано за даними річних звітів ВАТ «Тернопільобленерго»

Отже, найбільшу питому вагу у структурі поточної заборгованості складають розрахунки за виданими авансами, а саме 73%, далі – заборгованість за товари, роботи та послуги – 11%, заборгованість за розрахунками з бюджетом – 10%.

Найменшу питому вагу займають зобов'язання перед працівниками з оплати праці – 5% та розрахунки за страхуванням, які становлять лише 1% загальної суми зобов'язань. Поточної кредиторської заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями у досліджуваному періоді не було.

Таблиця 3.2

Кредиторська заборгованість ВАТ «Тернопільобленерго» за 2015-2016 роки (тис. грн.)

Показники	Рядок в балансі	2015	2016	Відхилення, тис. грн.	Відхилення, %
Інші довгострокові зобов'язання	1515	5981	4962	-1019	-17,04
Довгострокові забезпечення	1520	16925	18448	1523	9,00
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	16925	18448	1523	9,00
Усього довгострокові зобов'язання і забезпечення	1595	22906	23410	504	2,20
Короткострокові кредити банків	1600	37542	24992	-12550	-33,43
Векселі видані	1605	5000	5000	-	-
Поточна кредиторська заборгованість: за довгостроковими зобов'язаннями	1610	0	0	-	-
за товари, роботи, послуги	1615	31527	17582	-13945	-44,23
за розрахунками з бюджетом	1620	5790	16409	10619	183,40
за розрахунками зі страхування	1625	1053	1931	878	83,38
за розрахунками з оплати праці	1630	6310	7562	1252	19,84
за одержаними авансами	1635	77136	118034	40898	53,02
Інші поточні зобов'язання	1690	1466	1649	183	12,48
Усього поточні зобов'язання і забезпечення	1695	165824	193159	27335	16,48

*Примітка. Розраховано самостійно за даними річних звітів ВАТ «Тернопільобленерго»

Виходячи з інформації, наведеній в таблиці 3.2, можна стверджувати, що Загальна величина довгострокових зобов'язань майже не змінилася, оскільки відхилення становить лише 2,2% за два останніх роки.

Щодо поточних зобов'язань, їх величина суттєво зросла на 27335 тис. грн. або на 16,48

Найбільші зміни протягом останніх двох років відбулися у розмірі короткострокових кредитів банку, їх величина зменшилася з 37542 тис. грн. у 2015 році до 24992 тис. грн. у 2013 році.

Зупинимося детальніше на поточних зобов'язаннях ВАТ «Тернопільобленерго» (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Зобов'язання ВАТ «Тернопільобленерго» (тис.грн.)

Види зобов'язань	Дата виникнення	Непогашена частина боргу (тис. грн.)	Відсоток за користування коштами (відсоток річних)	Дата погашення
Кредити банку	X	24992	X	X
у тому числі:				
короткостроковий кредит банку	03.02.2016	9992	24.5	02.02.2017
короткостроковий кредит банку	30.11.2015	7000	24.0	29.11.2016
короткостроковий кредит	30.11.2015	8000	24.0	29.11.2016
Зобов'язання за цінними паперами	X	4962	X	X
за векселями (всього)	X	4962	X	X
Податкові зобов'язання	X	16409	X	X
Інші зобов'язання	X	170206	X	X
Усього зобов'язань	X	216569	X	X

*Примітка. Сформовано за даними річного звіту ВАТ «Тернопільобленерго»

ВАТ «Тернопільобленерго» відкриті три кредитних ліній для поповнення обігових коштів з метою виконання інвестиційної програми з терміном використання до 1 року, по яких заборгованість склала 24992 тис.грн. (табл. 3.4).

Станом на 31 грудня 2016 року Товариство не мало невикористаних кредитних ресурсів в межах відновлювальних кредитних ліній На кінець попереднього року невикористані таким чином кредитні ресурси склали 2 300 тис. грн.

Заборгованість по виданих довгострокових векселях становить 4962 тис. грн., які видані в рахунок погашення заборгованості за куповану електроенергію перед ДП «Енергоринок».

Таблиця 3.4

Короткострокові банківські кредити ВАТ «Тернопільобленерго»

Показники	Процентна ставка	Дата погашення	31 грудня 2016 року	31 грудня 2015 року
Відновлювальна кредитна лінія на суму до 5 000 тис. грн.	17	18.11.15	0	2 700
Відновлювальна кредитна лінія на суму до 10 000 тис. грн.	21	30.10.15	0	10 000
Відновлювальна кредитна лінія на суму до 10 000 тис. грн.	24,5	23.09.16	0	9 967
Відновлювальна кредитна лінія на суму до 7 000 тис. грн.	24	29.11.16	7 000	6 942
Відновлювальна кредитна лінія на суму до 8 000 тис. грн.	24	29.11.16	8 000	7 933
Відновлювальна кредитна лінія на суму до 10 000 тис. грн.	24	02.02.17	9 992	0
Разом короткострокові кредити тис. грн.	X	X	24 992	37 542

*Примітка. Сформовано за даними річного звіту ВАТ «Тернопільобленерго»

Забезпечення банківських кредитів:

1. Забезпеченням відновлювальної кредитної лінії на суму до 7 млн. грн. зі строком погашення до 29.11.16 р. умовами договору визначено передачу в заставу майнових прав на договори постачання електричної енергії на загальну суму 35 000 тис. грн. без ПДВ.

2. Забезпеченням відновлювальної кредитної лінії на суму до 8 млн. грн. зі строком погашення до 29.11.16 р. умовами договору визначено передачу в заставу майнових прав на договори постачання електричної енергії на загальну суму 40 000 тис. грн. без ПДВ.

3. Забезпеченням відновлювальної кредитної лінії на суму до 10 млн. грн. зі строком погашення до 02.02.17 р. умовами договору визначено передачу в заставу майнових прав на договори постачання електричної енергії на загальну суму 50 000 тис. грн. без ПДВ.

Видані довгострокові безпроцентні векселі та реструктурована довгострокова кредиторська заборгованість оцінені Товариством за

амортизованою собівартістю. Номінальна вартість виданих Товариством векселів на кінець звітнього року склала 18 500 тис. грн.

Таблиця 3.5

Інші фінансові зобов'язання ВАТ «Тернопільобленерго» (тис.грн.)

	31 грудня 2016 року	31 грудня 2015 року
Безпроцентні векселі видані	9 962	10 981
з них: довгострокова заборгованість	4 962	5 981
поточна заборгованість	5 000	5 000

*Примітка. Сформовано за даними річного звіту ВАТ «Тернопільобленерго»

Інші фінансові зобов'язання є безпроцентними і погашаються, як правило, протягом кварталу.

Таблиця 3.6

Торгова та інша короткострокова кредиторська заборгованість
ВАТ «Тернопільобленерго» (тис.грн.)

	31 грудня 2016 року	31 грудня 2015 року
Кредиторська заборгованість перед постачальниками по основній діяльності	17 580	31 523
Кредиторська заборгованість за придбані основні засоби	0	0
Кредиторська заборгованість перед іншими постачальниками	2	4
Інша кредиторська заборгованість	1502	1 302
Разом короткострокові фінансові зобов'язання	19084	32 829
Заробітна плата до виплати	7 562	6 310
Заборгованість з податків та соціальних платежів	18 340	6 843
Аванси отримані	118 034	77 136
Інша кредиторська заборгованість	147	164
Разом короткострокові нефінансові зобов'язання	144083	90 453
Всього кредиторська заборгованість	163 167	123 282

*Примітка. Сформовано за даними річного звіту ВАТ «Тернопільобленерго»

Торгова кредиторська заборгованість є безпроцентною і погашається, як правило, протягом двох-трьох місяців.

3.2 Аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості як складової фінансових ризиків

На сучасному етапі розвитку економіки вплив фінансових ризиків на результати діяльності підприємств та рівень їх фінансової безпеки істотно зростає. Збільшення впливу фінансових ризиків суб'єктів господарювання державного сектору на результати економічної діяльності викликане нестабільністю зовнішнього середовища, а саме: економічної ситуації в державному секторі, появою сучасних фінансових інструментів, розширенням поля фінансових стосунків, несталістю кон'юнктури фінансового ринку тощо [9, с. 23].

Тому ідентифікація, оцінка ступеня фінансових ризиків є одним із актуальних завдань в практичній діяльності підприємств державного сектору в цілому та в електроенергетиці зокрема.

В сучасних умовах розвитку ринку електроенергетики України, на нашу думку, впливовим джерелом можливості виникнення якісно нових ризиків є ймовірність зіткнення суперечливих інтересів різних груп суб'єктів у процесі обґрунтування рішень щодо розвитку підприємств галузі. При цьому суб'єктами (учасниками) ринку електроенергетики є [24]:

- виробники електроенергії: енергокомпанії, генеруючі компанії, незалежні виробники електроенергії;
- постачальники електроенергії: енергокомпанії, компанії, що здійснюють транспортування (передачу) енергії, компанії-дистриб'ютори, які здійснюють розподіл енергії, енергозабутові організації;
- незалежні комерсанти: брокери, компанії що забезпечують посередницькі послуги при укладенні контрактів, дилери, компанії які купують і перепродають електроенергію;
- споживачі електроенергії.

Інтереси різних груп суб'єктів ринку електроенергетики наведено в табл. 3.7.

Таблиця 3.7

Інтереси суб'єктів ринку електроенергетики

Суб'єкти ринку	Інтереси суб'єктів
Виробники, продавці електроенергії, суб'єкти, що надають електроенергетичні послуги на оптовому ринку електроенергії	Максимізація прибутку у результаті своєї діяльності
Споживачі електроенергії	Якість електроенергії та надійності електропостачання, мінімізація тарифів на покупку електроенергії
Органи влади	Максимізація надходжень у бюджети відповідних рівнів, мінімізація екологічного впливу об'єктів електроенергетики, забезпечення енергетичної безпеки країни
Зовнішні інвестори	Мінімізація строків повернення вкладеного в електроенергетичні об'єкти капіталу, максимізація дивідендів
Незалежні комерсанти	Надійне функціонування ринку електроенергетики, максимізація прибутків за рахунок збільшення кількості укладених договорів та перепродажу електроенергії

*Сформовано на основі [24]

Завданням аналізу ризиків є виявлення основ і причин фінансових ризиків, видів діяльності, при яких формується ризик, визначення потенційних зон ризику; виявлення ризику, який супроводжує діяльність підприємства; прогнозування практичних вигод і можливих негативних наслідків прояву виявлених ризиків [20, с. 222].

Основна мета такого аналізу – виявити основні види ризиків, що впливають на фінансово-господарську діяльність підприємства та розробити заходи щодо їх уникнення.

Вже на початковому етапі аналізу керівник підприємства може наочно оцінити ступінь ризикованих факторів і прийняти або ж відмовитися від управлінського рішення.

Підсумкові результати аналізу фінансових ризиків є вихідною інформацією для поглибленого аналізу, оцінки ризиків, які неможливо уникнути з об'єктивних або суб'єктивних причин, тобто вони присутні при здійсненні визначеної господарської операції.

На етапі аналізу ризиків рахуються кількісні значення величин окремих ризиків і ризиків підприємства в цілому. Також виявляється можливий збиток і дається вартісна оцінка виявлених ризиків, завершальною стадією оцінки фінансового ризику є розробка системи заходів уникнення (зменшення) ризику та розрахунок їх вартісного еквіваленту. Такий аналіз можна формалізувати використовуючи інструментарій теорії імовірності, математичної статистики, теорії ігор тощо.

З великого різномаяття методів, які пропонуються вітчизняними та закордонними науковцями, на наше розуміння можна виділити такі основні [20, с. 225]:

1. Комплексний метод оцінки ризиків при якому ризик може вимірюватися в абсолютних та відносних величинах. На практиці, характеризуючи величину ризику в абсолютному виразі, користуються спрощеним підходом. Його суть полягає у тому, що оцінюється рівень впливу ризику на основні показники роботи підприємства. Після цього роблять висновок про доцільність прийняття рішення з врахуванням ризику і здійснення такого виду діяльності, яка пов'язана з ризиком.

2. Систематичний метод оцінки ризику. Систематичний ризик оцінюється за допомогою коефіцієнту β , який визначає рівень коливань у результатах діяльності галузі (в нашому дослідженні – в електроенергетиці) стосовно результатів діяльності ринку чи державного сектору в цілому. У фінансовому аналізі його називають також коефіцієнтом чутливості. За допомогою коефіцієнту β можна зіставити діяльність підприємства чи галузі з усім ринком.

3. Статистичні методи оцінки ризику. Сутність статистичних методів оцінки фінансових ризиків полягає у визначенні ймовірності виникнення втрат на основі статистичних показників попереднього періоду і встановленні області ризику, коефіцієнту ризику тощо. Прерогативами статистичних методів є можливість аналізувати і оцінювати різновиди розвитку подій і враховувати різні чинники ризиків в рамках одного підходу.

Основним недоліком цих методів вважається необхідність використання в них імовірнісних характеристик. Припустиме застосування таких статистичних методів: оцінка вірогідності виконання, аналіз вірогідного розподілу потоку платежів, дерево рішень, імітаційне моделювання ризиків, а також технологія “Risk Metrics” тощо.

4. Аналітичні методи оцінки дають можливість визначити вірогідність виникнення втрат на основі математичних моделей і використовуються в основному для аналізу ризику інвестиційних та інноваційних проектів. Допустиме застосування таких методів, як аналіз чутливості, метод коректування норми дисконту з врахуванням ризику, метод еквівалентів, метод сценаріїв та інші.

5. Методи експертної оцінки ризику є комплексом послідовних математико-статистичних методів та процедур з обробки наслідків опитування груп експертів, притому результати опитування є єдиним джерелом інформації. В цьому випадку виникає можливість використання інтуїції, життєвого і професійних навиків учасників опитування.

6. Метод оцінки ризику фінансової стійкості (аналізу доцільності витрат). Цей метод орієнтований на оцінку фінансової стійкості підприємства (проекту) та ідентифікацію на цій основі потенційних зон ризику. При цьому застосовують два різновиди методу: 1) фіксація фінансового стану підприємства (оцінка фінансової стійкості); 2) зіставлення фінансової стійкості підприємства до і після впровадження аналізованого проекту (оцінка доцільності витрат). Віднесення фактичного або прогнозованого (у результаті впровадження проекту) стану підприємства до однієї з областей фінансової стійкості (нестійкості), і відповідно, областей ризику, виконується на основі аналізу достатності обігових коштів (власних або позикових) для формування запасів і покриття витрат, пов'язаних з виконанням розглянутих видів діяльності (проектів).

7. Рейтинговий метод оцінки ризику. Його основна перевага – можливість підбору коефіцієнтів, виходячи з конкретної мети аналізу. При

цьому, система рейтингової оцінки складається з таких елементів: системи оціночних коефіцієнтів; шкали ваги цих коефіцієнтів (якщо у ній є необхідність); шкали оцінки значень одержаних показників; формули розрахунку остаточного рейтингу.

8. Нормативний метод. Даний метод базується на використанні системи фінансових коефіцієнтів, таких як: коефіцієнт ліквідності, коефіцієнт заборгованості, коефіцієнт автономії, коефіцієнт маневреності, коефіцієнт іммобілізації, коефіцієнт покриття. До його позитивних рис належить перш за все легкість розрахунків. Систему нормативів можна розглядати як один із варіантів рейтингового методу з тією різницею, що шкала оцінки заздалегідь сформована і складається з мінімуму значень ранжування [20, с. 222-226].

Основні фінансові зобов'язання ВАТ «Тернопільобленерго» включають довгострокові векселі, кредити, торгіву та іншу кредиторську заборгованість.

Головною метою цих фінансових зобов'язань є фінансування операцій ВАТ «Тернопільобленерго» та надання гарантій для підтримання його діяльності.

ВАТ «Тернопільобленерго» також має грошові кошти, торгіву та іншу дебіторську заборгованість, які виникають безпосередньо в процесі його діяльності.

Товариство піддається ряду ризиків, серед яких ринковий ризик, кредитний ризики та ризик ліквідності.

Загальна програма управління ризиками ВАТ «Тернопільобленерго» націлена на виявлення та аналіз ризиків, пов'язаних із діяльністю ВАТ «Тернопільобленерго», визначення відповідних лімітів ризиків та засобів контролю, а також здійснення оперативного контролю за рівнем ризику та дотриманням встановлених лімітів.

Політика та система управління ризиками регулярно аналізується з урахуванням змін ринкових умов та діяльності ВАТ «Тернопільобленерго». З

допомогою встановлених стандартів та процедур навчання персоналу і організації роботи Товариство прагне сформувати ефективне контрольне середовище, що передбачає високу дисципліну всіх співробітників та розуміння ними своїх функцій та обов'язків.

Що стосується ринкового ризику, то він полягає в тому, що коливання ринкової кон'юнктури, зокрема зміна валютних курсів, процентних ставок або цін на акції можуть вплинути на фінансові результати або вартість фінансових інструментів. Оскільки ВАТ «Тернопільобленерго» не володіє процентними активами, цінними паперами, та суттєвими активами в іноземній валюті, доходи та грошові потоки ВАТ «Тернопільобленерго» практично не залежать від зміни цих чинників.

Кредитний ризик являє собою ризик фінансових збитків Товариства у випадку недотримання договірних зобов'язань зі сторони покупців електроенергії та інших покупців.

Як правило, постачання електроенергії контрагентам Товариства здійснюється на умовах попередньої оплати, тому Товариство несе збитки по цих операціях досить рідко. Відповідні підрозділи Товариства здійснюють регулярний моніторинг непогашеної дебіторської заборгованості юридичних осіб та вживають оперативних заходів до усунення причин збільшення заборгованості, включаючи відключення споживачів електроенергії, які не дотримуються фінансової дисципліни.

Що стосується постачання електроенергії комунальним споживачам та населенню, то внаслідок політичного характеру відключення постачання електроенергії, ВАТ «Тернопільобленерго» буде продовжувати постачати їм електроенергію.

Товариство нараховує резерв на знецінення, величина якого є розрахунковою величиною потенційних збитків щодо торгової та іншої дебіторської заборгованості. Максимальна величина кредитного ризику дорівнює балансовій вартості фінансових активів. Станом на звітну дату максимальна величина кредитного ризику складала (табл. 3.8):

Таблиця 3.8

Кредитний ризик ВАТ «Тернопільобленерго» (тис.грн.)

	На 31 грудня 2015 року	На 31 грудня 2016 року	Відхилення, тис. грн.	Відхилення, %
Торгова та інша дебіторська заборгованість	98 891	99 931	1 040	1,05
Грошові кошти та їх еквіваленти	8 874	10 870	1 996	22,49
Позики	13	11	-2	-15,38
Разом	107 778	110 812	3 034	2,82

*Примітка. Сформовано за даними річного звіту ВАТ «Тернопільобленерго»

Внаслідок відсутності великих споживачів електроенергії Товариство вважає, що у нього немає концентрації кредитного ризику.

В таблиці 3.9 суми торгової та іншої дебіторської заборгованості згруповані за ознакою терміну прострочення заборгованості на звітну дату.

Таблиця 3.9

Аналіз термінів погашення заборгованості ВАТ «Тернопільобленерго»
(тис. грн.)

Показники	На 31 грудня 2016 року		На 31 грудня 2015 року	
	Первісна вартість	Збиток від знецінення	Первісна вартість	Збиток від знецінення
Заборгованість, по якій термін погашення не минув	96 967	0	16 788	0
Заборгованість, прострочена до 3-х місяців	929	0	77 803	0
Заборгованість, прострочена на 3-6 місяців	2 897	145	4323	216
Заборгованість, прострочена на 6-12 місяців	1 189	119	1642	164
Заборгованість, прострочена понад 12 місяців	751	375	997	499
Разом	102 733	639	101 553	879

*Примітка. Сформовано за даними річного звіту ВАТ «Тернопільобленерго»

Грошові кошти та їх еквіваленти ВАТ «Тернопільобленерго» розміщують лише в тих банках, які, на думку керівництва, мають мінімальний ризик дефолту на момент їх розміщення. Грошові кошти Товариства, в основному,

розміщені в АТ «Ощадбанк», ПАТ КБ «Приватбанк». Несуттєві або мінімальні суми грошових коштів зберігаються на поточних рахунках в ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» та ПАТ «ВТБ Банк».

Ризик нестачі ліквідності полягає в потенційній нездатності ВАТ «Тернопільобленерго» виконати свої зобов'язання при настанні термінів їх виконання. Метою управління ризиком ліквідності є постійне підтримання ризику ліквідності на рівні, що дозволяє своєчасно виконувати зобов'язання Товариства, як в звичайних умовах, так і в складних фінансових ситуаціях. Товариство здійснює оперативний контроль над ризиком дефіциту грошових коштів та управляє цим видом ризику шляхом залучення кредитів, переважно у вигляді відновлювальних кредитних ліній, та забезпечення достатнього обсягу грошових коштів на своїх поточних рахунках в банках. Нижче в таблиці наведені суми фінансових зобов'язань з розбивкою по договірних термінах погашення з урахуванням очікуваних процентних платежів.

Таблиця 3.10

Терміни погашення фінансових зобов'язань ВАТ
«Тернопільобленерго» (тис.грн.)

	Номинальна вартість	Грошові потоки згідно договору	До одного року	від 1 до 2 років	Від 2 до 3 років	Від 3 до 4 років	Від 4 до 5 років	Понад 5 років
Банківські кредити	24992	25 000	25 000	0	0	0	0	0
Векселі	18 500	18 500	5 000	2 000	2 000	2 000	2 000	5 500
Довгострокова кредиторська заборгованість	0	0	0	0	0	0	0	0
Торгова кредиторська заборгованість	17 582	17 582	17 582	0	0	0	0	0
Інша кредиторська заборгованість	1 649	1 649	1 649	0	0	0	0	0
Всього майбутніх платежів	62 723	62 731	49 231	2 000	2 000	2 000	2 000	5 500

*Примітка. Сформовано за даними річного звіту ВАТ «Тернопільобленерго»

Характер діяльності ВАТ «Тернопільобленерго» передбачає низький рівень ринкового ризику та слабкий вплив змін базової ставки відсотка, валютного курсу або індексу цін чи ставок, які спостерігаються на ринку.

Таблиця 3.11

Основні фактори, що впливають на діяльність ВАТ
«Тернопільобленерго»

Група факторів	Опис проблем	Ступінь впливу на діяльність емітента			Які зміни, що прогножуються, мають вплинути на підприємство
		незначний вплив	середній вплив	значний вплив	
Політичні	Недосконалість законодавчої бази діяльності енергоринку; Недосконалість податкового законодавства;			X	Ефективні зміни в податковому та енергетичному законодавстві
Фінансово-економічні	Недостатність обігових коштів; Недосконалість тарифної політики; Високий рівень дебіторської заборгованості;			X	Вдосконалення тарифної політики в електроенергетиці; Зменшення дебіторської заборгованості;
Виробничо-технологічні	Знос основних засобів (75%); Високий рівень витрат електроенергії при транспортуванні; Зміна структури споживачів електроенергії; Недосконала система обліку електроенергії			X	Залучення інвестицій на розвиток виробничої бази; Розвиток промисловості і зміна структури споживання електроенергії в області; Модернізація системи обліку електроенергії;
Соціальні	Низька платоспроможність споживачів; Позаоблікове споживання електроенергії;			X	Вирішення соціальних питань в країні; Посилення контролю споживання електроенергії;
Екологічні	Надзвичайні ситуації, пов'язані з природними стихійними явищами;		X		Висока технічна готовність при протистоянні стихійним явищам.

Суттєві ризики при здійсненні основної діяльності – зниження фізичних обсягів споживання електроенергії, на що ВАТ «Тернопільобленерго» не має змоги впливати. Інвестиційні плани розвитку та джерела інвестиційної програми затверджує Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг.

В господарській діяльності ВАТ «Тернопільобленерго» можуть виникати обставини, які впливають на своєчасне виконання зобов'язань або взагалі припиняють їх здійснення. Такими обставинами можуть бути тимчасова або стійка фінансова неплатоспроможність, банкрутство, надзвичайні події. Це означає, що при здійсненні операцій із розрахунків з постачальниками та підрядниками у бухгалтерському обліку може виникати як дебіторська заборгованість – у випадку здійснення передоплати, так і кредиторська заборгованість – за умови такої оплати або іншого погашення зобов'язань.

3.3 Контроль діяльності досліджуваного підприємства

Діяльність ВАТ «Тернопільобленерго» здійснюється у відповідності до Закону України «Про електроенергетику» та підлягає державному регулюванню та контролю. Органом державного регулювання є Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП) України.

За сучасних умов господарювання особливо важливим є питання покращання системи державного контролю саме в галузі електроенергетики. При цьому, як зазначає у своєму дослідженні Скорейко Н.І., потребує з'ясування особливостей правового статусу суб'єктів контролю. Однак дана проблематики як в теоретичному, так і в практичному аспекті недостатньо досліджена [60, с. 102].

Система суб'єктів державного контролю у галузі електроенергетики, на думку більшості науковців, складається з Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Президента України, Національної комісії, що здійснює

державне регулювання у сфері електроенергетики, Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України, судових органів.

В загальному предметом державного контролю в електроенергетиці є господарська діяльність, яка пов'язана з виробництвом, передачею, розподілом та постачанням енергії, а також з її використанням суб'єктами електроенергетики для власних потреб, а також споживачами енергії в частині технічної експлуатації електричних станцій та мереж, технічної експлуатації енергетичного устаткування споживачів енергії й суб'єктів електроенергетики, випробування та ремонту енергоустановок та мереж, режимів постачання і споживання електричної та теплової енергії, виконання робіт щодо проектування енергоустановок та мереж [60, с. 103].

Способом реалізації державного контролю в галузі електроенергетики є проведення центральними органами виконавчої влади, які реалізують державну політику у сфері контролю в галузі електроенергетики відповідних оглядів, перевірок, обстежень, інспектувань енергетичного обладнання суб'єктів електроенергетики та споживачів енергії у порядку, визначеному Законом України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності».

НКРЕКП реалізовує державну політику у сфері контролю в галузі електроенергетики здійснює державний контроль за електричними, тепловими, тепло використовувальними установками і мережами суб'єктів електроенергетики та споживачів енергії відносно дотримання вимог нормативно-правових актів, нормативно-технічних документів, нормативних документів з питань технічної експлуатації електричних станцій і мереж, енергетичного обладнання споживачів енергії та суб'єктів електроенергетики, випробування і ремонту енергоустановок та мереж, режимів постачання і споживання електричної та теплової енергії, виконання робіт щодо проектування енергоустановок та мереж та підтвердження їх готовності до роботи, які є допоміжними заходами для забезпечення сталого функціонування об'єднаної енергетичної системи України.

НКРЕКП реалізує державну політику у сфері контролю в галузі електроенергетики та під час здійснення державного контролю має право:

- вимагати від суб'єктів електроенергетики і споживачів енергії усунення виявлених порушень вимог законодавства;

- видавати суб'єктам електроенергетики і споживачам енергії обов'язкові для виконання накази щодо усунення порушень вимог нормативно-правових актів, нормативно-технічних документів, нормативних документів з питань технічної експлуатації електричних станцій і мереж, енергетичного обладнання;

- зупиняти експлуатацію електричних, теплових, тепло використовувальних установок і мереж через їх незадовільний технічний стан та/або організацію експлуатації їх шляхом видання споживачам електричної і теплової енергії а також суб'єктам електроенергетики вмотивованого письмового рішення посадової особи, уповноваженої центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері нагляду (контролю) в галузі електроенергетики щодо неприпустимості продовження такої експлуатації. Підставою для такого зупинення є загроза життю або здоров'ю працівників та населення або ж наявність передумов для виникнення надзвичайних ситуацій техногенного чи природного характеру;

- використовувати штрафні санкції щодо суб'єктів господарювання за правопорушення у електроенергетиці;

- відповідно до законодавства одержувати безоплатно на надісланий письмовий запит необхідні для виконання покладених завдань повідомлення, витлумачення, довідки, документи, матеріали, відомості з питань, які виникають під час здійснення державного нагляду (контролю). Такий письмовий запит повинен містити вичерпний перелік інформації, пояснень, довідок тощо, які підлягають наданню у відповідь на запит, та посилання на нормативно-правові акти, з метою виконання яких здійснюється збір інформації;

- вимагати припинення дій, які перешкоджають здійсненню державного енергетичного нагляду (контролю);
- приймати рішення про вибір зразків частин енергетичного обладнання у разі їх пошкодження та призначати експертизу енергетичних об'єктів та технічну діагностику енергетичного обладнання (або ж його окремих частин);
- надавати суб'єктам електроенергетики і споживачам енергії консультативну допомогу з питань, що належать до його компетенції, та розглядати спірні питання, що виникають між суб'єктами електроенергетики та споживачами енергії;
- фіксувати процес проведення заходу абор кожен окрему дію за допомогою засобів аудіо- та відеотехніки [60, с. 104].

Державна інспекція з енергетичного нагляду за режимами споживання електричної та теплової енергії за письмовим зверненням заявника надає висновок щодо технічної обґрунтованості вимог технічних умов на приєднання.

Інспектор з державного енергетичного нагляду має право:

- доступ у встановленому законом порядку до електричних, теплових, тепло використовувальних установок та мереж суб'єктів електроенергетики та споживачів енергії - суб'єктів господарської діяльності для перевірки додержання вимог нормативно-правових актів, нормативно-технічних документів, нормативних документів з питань технічної експлуатації електричних станцій і мереж, енергетичного обладнання та мереж суб'єктів електроенергетики і споживачів енергії, одержувати у встановленому законом порядку від посадових осіб суб'єктів електроенергетики і споживачів енергії інформацію щодо виконання вимог таких документів;
- видавати суб'єктам електроенергетики та споживачам енергії обов'язкові для виконання приписи відносно усунення порушень вимог нормативно-правових актів, нормативно-технічних документів, нормативних

документів щодо питань технічної експлуатації електричних станцій та мереж, енергетичного обладнання суб'єктів електроенергетики та споживачів енергії, теплових, тепловикористовувальних установок і мереж, та стосовно приведення технічного стану електричних, теплових, тепло використовувальних установок і мереж, зразків обліку, контролю та регулювання виробництва, постачання і споживання енергії, організації їх експлуатації у відповідності з вимогами нормативно-правових актів, нормативних документів щодо технічної експлуатації електричних станцій і мереж, енергетичного обладнання споживачів енергії, теплових, тепловикористовувальних установок і мереж;

– складати у встановленому законом порядку протоколи щодо адміністративних правопорушень і розглядати справи про адміністративні правопорушення;

– вносити керівникам суб'єктів електроенергетики і споживачів енергії - суб'єктів господарської діяльності або їх уповноваженим представникам подання щодо усунення від виконання обов'язків відповідальної за електричне та теплове господарство посадової особи електротехнічного (теплотехнічного) профілю, дії або бездіяльність якої привели до порушення правил нормативно-правових актів, нормативно-технічних документів, нормативних документів щодо технічної експлуатації електричних станцій та мереж, енергетичного обладнання споживачів енергії, теплових, тепло використовувальних установок і мереж, чи яка не пройшла у встановленому порядку перевірку знань правил технічної експлуатації енергоустановок;

– вимагати від суб'єктів електроенергетики і споживачів енергії додержання встановлених нормативно-правовими актами режимів постачання та споживання енергії;

– опломбовувати у встановленому порядку електричні чи теплові установки, енергопостачання яких обмежується чи припиняється згідно з вмотивованим письмовим рішенням посадової особи, уповноваженої центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у

сфері нагляду (контролю) в галузі електроенергетики у випадку загрози життю або здоров'ю працівників і населення чи наявності передумов для виникнення надзвичайних ситуацій техногенного чи природного характеру;

- одержувати відповідно до законодавства від суб'єктів електроенергетики та споживачів енергії безоплатно інформацію, потрібну для виконання покладених на них завдань;

- фіксувати процес проведення заходу або кожен окрему дію за допомогою засобів аудіо- та відеотехніки.

До повноважень місцевих органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування у відносинах зі суб'єктами електроенергетики належать:

- виходячи з інтересів територіальної громади погодження на підпорядкованій їй території питань розміщення об'єктів електроенергетики;

- участь у розробці комплексних планів на підпорядкованій їй території щодо постачання енергії споживачам;

- участь у розробці та реалізації системи заходів відносно роботи об'єктів електроенергетики у надзвичайних умовах;

- регулювання тарифів на теплову енергію відповідно до законодавства;

- сприяння розвитку електроенергетики в регіоні.

Місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування не мають права втручатися в оперативне регулювання режимів споживання електричної та теплової енергії.

ВАТ «Тернопільобленерго» купує електроенергію на оптовому ринку електроенергії. Динаміка зростання оптової ціни на електроенергію становила у 2016 р. 26,5%. У 2016 році на оптовому ринку куплено електроенергії 1498,6 млн.квт.год. на суму 977495 тис.грн.(без ПДВ), від інших постачальників 6,1 млн.квт.год. на суму 11584 тис.грн.(без ПДВ).

В межах поточної діяльності Товариство здійснює операції з іншими підприємствами, що контролюється державою. Відповідно до законодавства тарифи на електроенергію регулюються Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП). Кредити державними банками надаються Товариству на ринкових умовах.

Основна діяльність ВАТ «Тернопільобленерго» ліцензується та передбачає наступні послуги:

1. Підприємницька діяльність з передачі електроенергії місцевими (локальними) електромережами;
2. Підприємницька діяльність з постачання електроенергії за регульованим тарифом.

ВАТ «Тернопільобленерго» є монополістом на ринку надання цих послуг в Тернопільській області та здійснює ліцензовану діяльність лише в межах адміністративної одиниці (Тернопільської області).

В межах поточної діяльності Товариство здійснює операції з іншими підприємствами, що контролюється державою. Відповідно до законодавства тарифи на електроенергію регулюються Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП). Кредити державними банками надаються Товариству на ринкових умовах.

Обсяг наданих послуг з передачі та постачання електроенергії у грошовому виразі (у діючих цінах) за 2016 рік становить 375252 тис.грн.

Відпущено електроенергії власним споживачам 1242,2млн.квт.год.

Виручка від реалізації електроенергії становила 1348883 тис.грн.

Сезонні коливання споживання електроенергії досягають 50%.

Структура споживання електроенергії в Тернопільській області за 2016р.:

- промислові споживачі - 13,0%;
- сільськогосподарські споживачі – 4,1%;

- житлокомунгоспспоживачі - 6,2%;
- бюджет - 6,3%;
- населення - 53,3%;
- інші непромислові споживачі – 17,1%.

Технологічні витрати електроенергії при її транспортуванні в мережі становили 16,63% (в 2015р. – 16,90%).

Собівартість послуг становила 1378959 тис.грн.

Фінансові результати діяльності товариства - прибуток 5701 тис.грн.

Протягом 2016 року проведено ремонт та повірку 25514 однофазних електролічильників (з них 1453 обладнаних реверсивними механізмами), 10126 трифазних електролічильників (з них 1382 обладнаних реверсивними механізмами та 563 обладнаних стопорами зворотнього ходу), а також перевірено 1511 трансформаторів струму.

Протягом року встановлено 7134 однофазних електролічильників електронного типу та 377 трифазних електролічильників електронного типу.

Виконання спеціальних робіт у проектуванні та будівництві. Належить до послуг, пов'язаних з ліцензованою діяльністю. Для здійснення такої діяльності необхідний дозвіл НКРЕКП.

У 2016р. виконано проектно-вишукувальних робіт на суму 15,936 тис.грн.

Основна частка капітальних інвестицій товариства припадає на капітальне будівництво в електромережах (75%). Придбання активів відбувається відповідно до затвердженої НКРЕКП інвестиційної програми. Джерело фінансування інвестиційних планів – власні кошти.

Законом України «Про аудиторську діяльність» визначено, що проведення аудиту є обов'язковим для підтвердження достовірності та повноти річної фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності публічних акціонерних товариств, підприємств – емітентів облігацій, професійних учасників ринку цінних паперів, фінансових установ та інших суб'єктів господарювання, звітність яких відповідно до законодавства

України підлягає офіційному оприлюдненню, за винятком установ і організацій, що повністю утримуються за рахунок державного бюджету [16].

Крім цього дана вимога підтверджується Законом України «Про акціонерні товариства», який визначає, що обов'язковій перевірці незалежним аудитором підлягає річна фінансова звітність публічного акціонерного товариства, яким є ВАТ «Тернопільобленерго».

Інформація щодо аудиторської компанії, послугами якої користується ВАТ «Тернопільобленерго», наведена в таблиці 3.12.

Таблиця 3.12

Інформація про аудиторські послуги якими користується ВАТ
«Тернопільобленерго»

Повне найменування юридичної особи або прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи	Товариство з обмеженою відповідальністю УПК-Аудит Лтд.
Організаційно-правова форма	Товариство з обмеженою відповідальністю
Код за ЄДРПОУ	30674018
Місцезнаходження	04116 Україна Київська д/в м. Київ вул. Шолуденка,3
Номер ліцензії або іншого документа на цей вид діяльності	Свідоцтво №2228
Назва державного органу, що видав ліцензію або інший документ	Аудиторська палата України
Дата видачі ліцензії або іншого документа	26.01.2001
Міжміський код та телефон	(044)230-47-34
Факс	(044)230-47-34
Вид діяльності	Аудитор (аудиторська фірма), яка надає аудиторські послуги емітенту
Опис	Аудиторська компанія «УПК-Аудит Лтд.» провела аудиторську перевірку фінансових звітів ВАТ "Тернопільобленерго" за 2016р. на предмет повноти, достовірності та відповідності чинному законодавству, встановленим нормативам.

Щодо офіційного оприлюднення звітності, така вимога визначена Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та Законом України «Про цінні папери та фондовий ринок».

Зокрема, емітенти цінних паперів зобов'язані розкривати інформацію відповідно до вимог, в обсязі та строки, установлені законодавством та нормативно-правовими актами НКЦПФР.

Обов'язок здійснювати розкриття регулярної річної інформації поширюється на осіб, які станом на 31 грудня звітного року є емітентами відповідно до «Положення про розкриття інформації емітентами цінних паперів». З цією метою емітентом вважають юридичну особу, яка від свого імені розміщує емісійні цінні папери й бере на себе зобов'язання за ними перед їх власниками.

Таблиця 3.13

Дані про дату та місце оприлюднення річної інформації
ВАТ «Тернопільобленерго»

Вимога щодо оприлюднення	Місце розміщення	Дата оприлюднення
1. Річна інформація розміщена	у загальнодоступній інформаційній базі даних Комісії	25.04.2017
2. Річна інформація опублікована	Відомості Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку № 79	26.04.2017
3. Річна інформація розміщена на власній сторінці в мережі Інтернет	www.toe.te.ua	25.04.2017

При цьому регулярна інформація про емітента складається з річної та квартальної звітності про результати фінансово-господарської діяльності. Річна інформація про емітента, крім іншого, повинна містити аудиторський висновок (звіт незалежного аудитора), який подають також до НКЦПФР під час розкриття інформації емітентами цінних паперів та формують згідно з вимогами Міжнародних стандартів контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг.

Висновки до розділу III

Діяльність ВАТ «Тернопільобленерго» здійснюється у відповідності до Закону України «Про електроенергетику» та підлягає державному регулюванню та контролю. Органом державного регулювання є Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП) України. В господарській діяльності ВАТ «Тернопільобленерго» можуть виникати обставини, які впливають на своєчасне виконання зобов'язань або взагалі припиняють їх здійснення. Такими обставинами можуть бути тимчасова або стійка фінансова неплатоспроможність, банкрутство, надзвичайні події. Це означає, що при здійсненні операцій із розрахунків з постачальниками та підрядниками у бухгалтерському обліку може виникати як дебіторська заборгованість – у випадку здійснення передоплати, так і кредиторська заборгованість – за умови такої оплати або іншого погашення зобов'язань. Суттєві ризики при здійсненні основної діяльності – зниження фізичних обсягів споживання електроенергії, на що ВАТ «Тернопільобленерго» не має змоги впливати. Інвестиційні плани розвитку та джерела інвестиційної програми затверджує Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг.

Законом України «Про аудиторську діяльність» визначено, що проведення аудиту є обов'язковим для підтвердження достовірності та повноти річної фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності публічних акціонерних товариств, до яких відноситься ВАТ «Тернопільобленерго». Регулярна інформація про емітента складається з річної та квартальної звітності про результати фінансово-господарської діяльності. Річна інформація про емітента, крім іншого, повинна містити аудиторський висновок (звіт незалежного аудитора), який подають також до НКЦПФР під час розкриття інформації емітентами цінних паперів та формують згідно з вимогами Міжнародних стандартів контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Проведене у магістерській роботі дослідження дозволяє зробити такі висновки і пропозиції:

У сучасних умовах з метою прийняття результативних управлінських рішень підприємствами та підприємцями велика увага приділяється поняттям кредиторської та дебіторської заборгованостей. Основною проблемою є несвоєчасне та неповне виконання підприємствами та підприємцями власних зобов'язань, тому виникає порушення домовленостей між сторонами щодо строків оплати поставки товарів, робіт та послуг.

На даний час криза неплатежів на енергетичному ринку не подолана. Щомісяця заборгованість перед виробниками електричної енергії та НЕК «Укренерго» збільшується на 400-500 млн. грн. При цьому найбільше держава заборгувала атомній енергетиці і тепловій генерації – 11,8 і 9,6 млрд. грн відповідно. Відкрите акціонерне товариство «Тернопільобленерго» є головним державним енергетичним підприємством в Тернопільській області. ВАТ «Тернопільобленерго» є монополістом на ринку надання цих послуг в Тернопільській області та здійснює ліцензовану діяльність лише в межах адміністративної одиниці (Тернопільської області). В межах поточної діяльності Товариство здійснює операції з іншими підприємствами та споживачами своїх послуг, в результаті чого утворення як дебіторської так і кредиторської заборгованості є постійним та нормальним явищем.

За економічним змістом дебіторська заборгованість є заборгованістю покупців за відвантажені товари і здані роботи, не оплачені в строк, а також за товари, документи по яких не передані в банк на інкасо в забезпечення позик; перевищення заборгованості робітників і службовців за позиками, отриманими на індивідуальне житлове будівництво та на придбання товарів в кредит, над банківськими позиками, виданими на дані цілі, та ін. Дебіторська заборгованість може бути представлена такими складовими: дебіторська заборгованість основної діяльності та дебіторська заборгованість за іншими операціями. Поділ дебіторської заборгованості на поточну та довгострокову

дає змогу оцінити показники балансу підприємства саме з точки зору ліквідності, тобто можливості швидкого перетворення активу в грошові кошти. Очевидно, що для підприємств енергетичного комплексу така заборгованість є важливішою ніж довгострокова, яка за своєю економічною природою є менш ліквідною, ніж поточна.

З урахуванням досліджених у магістерській роботі ознак кредиторську заборгованість можна визначити як частину майна підприємства, що є предметом виниклих з різних правових підстав боргових зобов'язань дебітора (боржника) перед уповноваженими особами кредиторами, що підлягає бухгалтерському обліку і відображенню в балансі як борги. В даному випадку поняття «зобов'язання» використано як синонім поняття «кредиторська заборгованість». Використання терміну «зобов'язання» для позначення кредиторської заборгованості як об'єкту бухгалтерського обліку навряд чи можна визнати вдалим, оскільки воно не відповідає загальноприйнятій поняттю зобов'язань. У Законі «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» маються на увазі не взагалі зобов'язання, а боргові зобов'язання підприємства. Тому більш коректним було б використання поняття кредиторської заборгованості в поєднанні з поняттям власного капіталу (власних коштів), або чистих активів.

Основною причиною виникнення кредиторської заборгованості у розрахунках з постачальниками та підрядниками є укладення договору, в результаті чого з'являються юридичні зобов'язання, для відображення яких доцільно використовувати позабалансовий рахунок 042 «Непередбачені зобов'язання» та примітки до фінансової звітності. Доцільним, на нашу думку, є також зазначення інформації про юридичні зобов'язання і у Примітках до звітності ВАТ «Тернопільобленерго». Після перетворення юридичних зобов'язань на такі, які відповідають всім критеріям визнання в обліку, доцільно проводити їх виключення з позабалансового обліку та відображення на балансових рахунках та в балансі ВАТ «Тернопільобленерго». Таким чином відображення зобов'язань

сприятиме забезпеченню користувачів фінансової звітності правдивою та обґрунтованою інформацією щодо боргів підприємства та його платоспроможності.

Провівши аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості із застосуванням методів фінансового аналізу можна зазначити, що отримані результати дають можливість детально оцінити ситуацію на підприємстві та охарактеризувати її, визначити слабкі сторони в управлінні, запобігти негативним наслідкам. Такий аналіз дає змогу оцінити ефективність управління протягом тривалого часу, визначити характер діяльності та спрогнозувати на майбутнє сценарій розвитку підприємства, його можна проводити в розрізі конкретних боржників, визначаючи вплив їх заборгованості на фінансові результати підприємства. Вважаємо, що результати такого аналізу можна використовувати при проведенні незалежного аудиту або для внутрішнього аудиту фінансово-господарської діяльності ВАТ «Тернопільобленерго».

На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що належна організація обліку кредиторської заборгованості на підприємстві будь-якої форми власності має важливе значення, оскільки сприяє упорядкуванню інформації, прозорості та достовірності даних розрахункових операцій за борговими зобов'язаннями (з кредиторами).

Досягнення і належна підтримка стійкого фінансового положення підприємством є запорукою його подальшого економічного і фінансового зростання. Адже при недостатній платоспроможності підприємство буде змушене поставити основною метою діяльності не власну капіталізацію і зростання добробуту його власників, а позицію щодо утримання на конкурентному ринку.

Список використаних джерел

1. Бедін С. В. Основні теоретичні положення державного регулювання в електроенергетиці / С. В. Бедін // Держава та регіони. Сер. : Державне управління. – 2013. – № 1. – С. 49-53. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drdu_2013_1_11.
2. Белокоз О. Відмінності між вітчизняними та міжнародними підходами до оцінки дебіторської заборгованості торговельних підприємств / О. Белокоз // Галицький економічний вісник. – 2010. – № 3(28).– С. 197–201.
3. Білик, М. Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств / М. Д. Білик // Фінанси України. – 2003. – №12. – С. 24-36.
4. Боді, З. Финанси / Зви Боди, Роберт Мертон. – М.: Вильямс, 2000. – 592 с.
5. Бухгалтерський облік: актуальні проблеми та рішення [Текст] : монографія / за редакцією д-ра екон. наук, проф. С. С. Герасименка, д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова ; [С. С. Герасименко, А. О. Єпіфанов, М. Д. Корінько та ін.]. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2010. – 162 с.
6. Васильєв О. Розвиток електроенергетичного комплексу як основа підвищення експортного потенціалу та економізації зовнішньої політики України / О. Васильєв // Зовнішні справи. – 2013. – № 11. – С. 48-51. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/zovsp_2013_11_14.
7. Відрядження та підзвітні суми. Практичне керівництво. – 2016. – № 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://balance.ua/ua/news/all/post/vydacha-deneg-pod-otchet-osnovnye-pravila/>
8. Власюк Г.В. Шляхи вдосконалення бухгалтерського обліку розрахунків з постачальниками / Г.В. Власюк // Держава та регіони / Серія: Економіка та підприємництво. – 2009. – № 5. – С. 40–44.
9. Внукова Н.М. Економічна оцінка ризику діяльності підприємств: проблеми теорії та практики: монографія / Н.М. Внукова, В.А. Смоляк. – Харків: ІНЖЕК, 2006. – 182 с.

10. Волович О. Б. Аналітичне забезпечення управління заборгованістю підприємств [Текст] / О. Б. Волович // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2013. – № 769. – С. 12-18.

11. Гнатенко Є. П. Щодо аналізу стану дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємстві / Є. П. Гнатенко. // Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси. – 2013. – Вип. 10(1). – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10\(1\)__20](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10(1)__20).

12. Гончарук Р.П. Сутність та класифікація кредиторської заборгованості: колізії наукових підходів / Р.П. Гончарук // Вісник Житомирського Державного Технологічного Університету. Серія: економічні науки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ven.ztu.edu.ua/article/view/46968>

13. Дубровська, Є. В. Дослідження сутності поняття «дебіторська заборгованість»/ Є. В. Дубровська// Вісник Сумського державного університету. – 2009. – № 2. – С. 202-205.

14. Дідоренко Т.В. Завдання та принципи побудови обліку розрахунків з покупцями і замовниками / Т.В. Дідоренко // Сталий розвиток економіки. Міжнародний науково-виробничий журнал. Хмельницький. – 2015. – № 3 (28). – С. 217-221.

15. Дерій В. Облікова політика в Україні: реалії та перспективи / В. Дерій, Н. Мельник // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. – № 7. – С. 64-65.

16. Закон України «Про аудиторську діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3125-12>

17. Замула І. В. Бухгалтерський облік екологічної діяльності у забезпеченні стійкого розвитку економіки: монографія. - Житомир : ЖДТУ, 2012. – 438 с.

18. Звіт про результати діяльності Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, у 2016 році. Затверджено Постановою Національної комісії, що здійснює державне

регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг 30 березня 2017 року № 460.

19. Зорій Н.М. Теоретико-організаційні аспекти внутрішнього контролю витрат виробництва готової продукції на підприємстві / Н.М. Зорій, Н.Г. Мельник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economics.opu.xn-uafiles-sb7c/archive/2012/No3...94-100.pdf>

20. Зорій Н. М. До питання вдосконалення інструментарію бюджетного контролю / Н. М. Зорій, Н. Г. Мельник // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Економіка. – 2013. – Вип. 23. – С. 161-164.

21. Зорій Н. М. Контроль в бюджетній сфері: навч. посіб. / Н. М. Зорій, Н. Г. Мельник. – Тернопіль: Економічна думка, 2007. – 160 с.

22. Кадермєєва Д. С. Система видів суспільної ефективності: критерії ефективності електроенергетики України / Д. С. Кадермєєва // Економіка промисловості. - 2012. - № 3-4. - С. 361-365. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econpr_2012_3-4_52.

23. Кадермєєва Д. С. Система показників і оцінка суспільної ефективності електроенергетики України / Д. С. Кадермєєва // Економічний вісник Донбасу. - 2014. - № 3. - С. 121-126. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvd_2014_3_21.

24. Караєва Н.В. Сучасні ризики суб'єктів електроенергетичного ринку в умовах реформування енергетики України / Н.В.Караєва, І.І.Гусєва, [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=109>

25. Кіндрацька Г.І. Економічний аналіз: навч. посіб. / Г.І. Кіндрацька, А.Г. Загородній, М.С. Білик. За ред. А.Г. Загороднього. Серія “Дистанційне навчання”. – № 31. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2005. – 428 с.

26. Колесніченко А. С. Державне регулювання відносин суб'єктів електроенергетичного ринку: теоретичний аспект / А. С. Колесніченко //

Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки. - 2013. - № 4. - С. 182-192. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vcndtue_2013_4_26.

27. Концепція розвитку бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту в Україні: монографія / Задорожний З.-М.В. Крупка Я.Д., Омецінська І.Я., Романів та ін. Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – 320 с.

28. Костюковський Б. А. Теоретичні засади аналізу ефективності моделей регулювання діяльності в електроенергетиці та оцінка наслідків впровадження ринкових моделей в Україні / Б. А. Костюковський, І. Ч. Лещенко, А. І. Спітковський, Н. П. Іваненко // Проблеми загальної енергетики. - 2012. - Вип. 4. - С. 21-28. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PZE_2012_4_6.

29. Кривоконь О.С. Аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємством / О.С. Кривоконь, Н.І. Коваль // Інноваційна економіка: Всеукр. наук.-виробнич. журнал. – 2012. – № 3. – С. 164-166.

30. Крупельницька І. Г. Звітність підприємств: навч. Посібник. - К: Центр учб. л-ри, 2012. - 232 с.

31. Кручак, Л. В. Аналіз дебіторської заборгованості підприємства. Матеріали міжнародної наукової конференції «Економіка та соціум: сучасний фундамент розвитку людства», м. Лейпциг (Німеччина), 2016.

32. Кузьминчук Н. В. Інституційні аспекти державного регулювання взаємовідносин суб'єктів електроенергетичного ринку / Н. В. Кузьминчук // Проблеми економіки. - 2014. - № 1. - С. 59-64. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PeKon_2014_1_8.

33. Литвин Ю.Я. Бухгалтерський облік у сільському господарстві / Ю.Я. Литвин, П.Я. Хомин, В.С. Совінський та інші. – Тернопіль: Чарівниця, 1995. – 374 с.

34. Левицька А. В. Ідентифікація і аналіз передумов відновлення процесу реформування в електроенергетиці України / А. В. Левицька // Праці

Одеського політехнічного університету. - 2012. - № 2. - С. 335-339. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Poru_2012_2_58.

35. Лучко М.Р. Облік зовнішньоекономічної діяльності: навч. посібник / М.Р. Лучко, Н.Г. Мельник, С.В.Сисюк. – Тернопіль: ВПЦ «Економічна думка ТНЕУ». – 2015. – 356 с.

36. Лучко М. Р. Основи складання консолідованої фінансової звітності : Навчальний посібник. – Тернопіль : Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка, 2012. – 77с.

37. Мельник Н. Транспарентність обліку як складова сприятливості ведення бізнесу в Україні / Н. Мельник // Бухгалтерський облік і аудит. – 2015. – № 4. - С. 10-17.

38. Мельник Н.Г. Практичні аспекти організації контролінгу на підприємстві / Н.Г. Мельник, Н.П. Михайлишин // Вісник Львівської комерційної академії [ред. кол.: Г.І. Башнянин, В.В. Апопій, О.Д. Вовчак та ін.]. – Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2011. – Вип. 36. – 486 с.

39. Мельник Н.Г. Бухгалтерський облік у системі заходів боротьби з корупцією / Н.Г. Мельник, Н.П. Михайлишин // Глобальні та національні проблеми економіки. – Миколаїв: Миколаївський університет ім. В.О. Сухомлинського, 2017. – № 17. – С. 844-849.

40. Мельник Н.Г. Власний капітал бюджетних установ: особливості облікового відображення / Н.Г. Мельник, С.В. Сисюк // Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2013. – № 6 (44). – С. 314-319.

41. Мельник Н. Г. Організаційні аспекти створення та реєстрації бюджетних установ / Н. Г. Мельник, Н. М. Зорій // Торгівля, комерція, підприємництво. – 2014. – Вип. 16. – С. 217-221. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Torg_2014_16_51

42. Ніколаєнко, О. Деякі аспекти аналізу дебіторської заборгованості суб'єктів господарювання / О. Ніколаєнко // Підприємство, господарство і право. – 2004. – № 7. – С. 141-145.

43. Михайлишин Н.П. ТОС – теорія, що ламає стереотипи [Електронний ресурс] / Н. П. Михайлишин, Н. Г. Мельник // Сталій розвиток економіки. – 2011. – № 4. – С. 81-83.

44. Організація бухгалтерського обліку: навч. посіб. Акименко О.Ю., Волот О.І. Гливенко В.В., Гончаренко І.М., Григорєва Т.В., Іванова Л.Б., Кравченко І.М., та ін.. / К. : ЦНЛ, 2016. – 696 с.

45. Організація бухгалтерського обліку: підручник. 3-тє вид., доповн. і переробл. / Бутинець Ф.Ф., Лайчук С.М., Олійник О.В., Шигун М.М.– Житомир : Рута, 2012. – 592 с.

46. Офіційний сайт SMIDA. Бази даних. Публічне акціонерне товариство «Тернопільобленерго» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://smida.gov.ua/db/participant/00130725>

47. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

48. Паянок Т. Аналіз дебіторської заборгованості підприємства за допомогою економіко-математичних методів / Т. Паянок, А. Савченко // Економіст. – 2017. – № 3. – С. 27-32. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econ_2017_3_7.

49. Пілецька С. Т. Оцінка фінансово-економічного стану підприємства в системі антикризового управління / С. Т. Пілецька // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2016. – Том 23. – № 2. – С. 139–145.

50. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99/print1154500791191400>

51. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00>.

52. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00/print1154500791191400>

53. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 26 «Виплати працівникам» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1025-03/print1154499496004944>

54. Прийменко С. А. Енергетичний продукт як результат електроенергетичної галузі та його життєвий цикл / С. А. Прийменко // Вісник Української академії банківської справи. - 2013. - № 2. - С. 121-125. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VUABS_2013_2_27.

55. Рожелюк В.М. Стандартизація та гармонізація обліку в контексті міжнародних та національних стандартів / В.М. Рожелюк // Інноваційна економіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/por...al/soc_gum/inek/2011_4/118.pdf.

56. Рожелюк В.М. Проблемы процесса формирования учетной политики / В.М. Рожелюк // Международный бухгалтерский учет. – 2013. - № 46.

57. Рожелюк В.М. Організація бухгалтерського обліку діяльності переробних підприємств: монографія. К. : ННЦ ІАЕ, 2013. – 488 с.

58. Сарапіна О.А. Методологічні основи аналізу дебіторської заборгованості / О.А. Сарапіна, О.Є. Кірілкіна // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – Вип.3. – С. 865–868.

59. Сисюк С.В. Витрати на управління: історія розвитку облікової категорії [Електронний ресурс] / С. В. Сисюк, Н. Г. Мельник // Вісник ЖДТУ. – 2012. – № 4(62). – С. 216-218.

60. Скорейко Н. І. Суб'єкти державного контролю в галузі електроенергетики / Н. І. Скорейко // Європейські перспективи. – 2014. – № 3. - С. 101-105. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpre_2014_3_17.

61. Сопко В. В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством: навч. посіб.К. : КНЕУ, 2012. – 526 с.

62. Сопко В.В. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу: підручник. / В.В. Сопко. – К.: КНЕУ, 2014. – 412 с.

63. Сулейманов В. М. Підвищення розрахункової надійності моделювання усталених режимів електроенергетичних систем / В. М. Сулейманов, В. А. Баженов, Т. Л. Кацадзе // Оптико-електронні інформаційно-енергетичні технології. – 2013. – № 2. – С. 83-86. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/oeiet_2013_2_17.

64. Таратута Л.В. Управління поточною дебіторською заборгованістю в умовах кризи / Л.В. Таратута // Сталий розвиток економіки: Всеукр. наук.-виробнич. журнал. – 2011. – № 4. – С. 220–228.

65. Ущাপовський К. В. Стратегічні напрями розвитку електроенергетики України / К. В. Ущাপовський // Економіка промисловості. - 2012. – № 3-4. – С. 16-21. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econpr_2012_3-4_7.

66. Ущাপовський К. В. Тенденції розвитку електроенергетики: загрози та можливості / К. В. Ущাপовський, Ю. Д. Костін // Энергосбережение. Энергетика. Энергоаудит. – 2013. – № 1. – С. 21-32. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecee_2013_1_5.

67. Фінансовий облік: підручник. – 4-те вид., доповн. та переробл./ Крупка Я.Д., Задорожний З.В., Гудзь Н.В., Денчук П.Н., Починок Н.В., Микитюк Н.Я., Романів Р.В. Тернопіль : ТНЕУ, 2017. – 451 с.

68. Франчук І. А. Методологічні засади діяльності держави щодо регулювання електроенергетики / І. А. Франчук // Теорія та практика державного управління. – 2008. – Вип. 4. – С. 252-260. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpu_2008_4_39.

69. Харакоз Л.В. Аналіз форм і методів управління дебіторською заборгованістю / Л. В. Харакоз, А.С. Вдовіна // Вісник Дніпропетровського університету. – Серія: Економіка. – 2008. – № 1. – С. 53–57.

70. Хрущ Н. Проблеми управління дебіторською заборгованістю підприємства в сучасних інтеграційних процесах України / Н. Хрущ, І. Білик // Економічний аналіз. – 2008. – № 3 (19) – С. 247–250.

71. Чижевська І. А. Деякі умови підвищення енергоефективності електроенергетики України / І. А. Чижевська // Энергосбережение. Энергетика. Энергоаудит. – 2011. – № 4. – С. 46-55. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ees_2011_4_8.

72. Шара Є.Ю. Фінансовий облік І. Навчальний посібник / Є. Ю. Шара, І. Є. Соколовська-Гонтаренко. – К.: «Видавництво «Центр учбової літератури», 2016. – 336 с.

73. Шара Є.Ю. Фінансовий облік ІІ. Навчальний посібник / Є. Ю. Шара, І. Є. Соколовська-Гонтаренко. – К.: «Видавництво «Центр учбової літератури», 2016. – 308 с.

74. Шидловська Н. А. Розвиток наукових досліджень у напрямку забезпечення надійної та безвідмовної роботи електроенергетичних систем та їх елементів / Н. А. Шидловська, Ю. М. Васецький, М. В. Мислович, І. В. Хімюк // Праці Інституту електродинаміки Національної академії наук України. – 2013. – Вип. 35. – С. 107-116. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PIED_2013_35_14.

75. Шиндирук І. П. Вартісні особливості моделювання управління борговими зобов'язаннями підприємств [Текст] / І. П. Шиндирук // Фінанси України. – 2009. – № 2. – С. 99-110.

76. Шинкарук Н. В. Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики / Н. В. Шинкарук // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. - 2013. – Вип. 33. – С. 51-60. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvchzu_2013_33_9.

77. Шинкарук Н. В. Поняття адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері електроенергетики / Н. В. Шинкарук // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 4. – С. 156-158. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2013_4_39.

78. Шпак О. Л. Стратегічне завдання електроенергетики / О. Л. Шпак, К.В. Ущатовський // Энергосбережение. Энергетика. Энергоаудит. – 2013. – № 4. – С. 26-31. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecee_2013_4_6.

79. Яцишин С. Р. Аспекти формування облікової політики підприємства / С. Яцишин // Економічні науки. Серія «Облік і фінанси». Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. Випуск 8 (29). Ч. 4. – Луцьк, 2011. – С. 491-498

80. Яцишин С. Р. Державний фінансовий контроль виконання бюджетних програм: форми та методи / О. Хаблюк, С. Яцишин // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; ред. кол.: С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2011. – Вип. 9. – Частина 1. – С. 351-353.

81. Яцишин, С. Р. Об'єктивна необхідність та нормативно-правове забезпечення облікової політики підприємства в ринкових умовах господарювання / С. Яцишин // Збірник тез доповідей студентської наукової конференції «Облік і контроль у контексті євроінтеграції» [Тернопіль, 14-15 квітня 2009 р.] – Тернопіль, 2009. – С. 30-34.

82. Melnyk N. Accounting Transparency in Ukraine / Nataliya Melnyk // Accounting in Ukraine under implementation of the European legislation

[Електронний ресурс] : monograph / M. Luchko, N. Khorunzhak, I. Benko [et al.]
; under the guidance M. Luchko. – Ternopil : TNEU, 2017. – 232 p.